

Jaarrapport 2009
Landelijke Jeugdmonitor

Verklaring van tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2007–2008	= 2007 tot en met 2008
2007/2008	= het gemiddelde over de jaren 2007 tot en met 2008
2007/'08	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2007 en eindigend in 2008
2005/'06–2007/'08	= oogstjaar, boekjaar enz., 2005/'06 tot en met 2007/'08

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

De landelijke Jeugdmonitor wordt samengesteld in opdracht van voor Jeugd en Gezin. De uitvoering van de landelijke Jeugdmonitor is in handen van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Inlichtingen

Infoservice Jeugd, Telefoon (088) 570 75 75
(maandag–vrijdag, 09.00–17.00 uur)
of via contactformulier op
www.landelijkejeugdmonitor.nl

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek
Grafimedia

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Druk

OBT bv, Den Haag

Internet

www.landelijkejeugdmonitor.nl
www.cbs.nl

Omslag

TelDesign, Rotterdam

Prijs: € 6,30 (excl. administratie- en verzendkosten)

ISBN: 978-90-357-1357-4

ISSN: 1871-6156

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2009.

Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Voorwoord	5
Ten Geleide	7
Jeugd in Nederland	9
Kerncijfers	14
1. Jeugd en gezin	15
1.1 Jongeren	15
1.2 Gezinnen	18
1.3 Jonge moeders	22
2. Jeugd en gezondheid	25
2.1 Overgewicht en gezond voelen	25
2.2 Leefstijl: roken, alcohol en drugs	28
2.3 Seksueel gedrag	32
2.4 Jeugdzorg en kindermishandeling	34
3. Jeugd op school	39
3.1 Deelname onderwijs	39
3.2 Schoolloopbanen	43
3.3 Achterstandsleerlingen in het basisonderwijs	45
4. Jeugd actief in de maatschappij	49
4.1 Contact met vrienden en familie	49
4.2 Participatie in organisaties	51
4.3 Belangstelling voor politiek	54
4.4 Vertrouwen en geluk	55
5. Jeugd op de arbeidsmarkt	57
5.1 Voortijdig van school	57
5.2 Werkloze jongeren	59
5.3 Uitkeringen	61
5.4 Jongeren met kleine banen	66
6. Jeugd en veiligheid	69
6.1 Slachtofferschap en onveiligheidsgevoelens	69
6.2 Jongeren als daders	70
6.3 Verdachte jongeren per gemeente	75

Landelijke Jeugdmonitor website	79
Begrippen	83
Medewerkers aan deze publicatie	91

Voorwoord

Voor u ligt de tweede uitgave van het jaarrapport van de Landelijke Jeugdmonitor. Het jaarrapport is een gezamenlijke publicatie van Jeugd en Gezin en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Deze publicatie is bedoeld voor iedereen die beroepshalve of anderszins geïnteresseerd is in de Nederlandse jeugd. De inhoud van het jaarrapport is gebaseerd op gegevens die op de website www.landelijkejeugdmonitor.nl staan.

Net als in de vorige editie zijn er uitkomsten over jongeren en het gezin, de gezondheid, het onderwijs, de maatschappelijke participatie, de arbeidsmarkt en de veiligheid. Bij de beschrijving van deze thema's staat steeds de situatie van jongeren tot 25 jaar centraal. In de samenvatting zijn de belangrijkste conclusies beschreven. Nieuw in deze editie is de tabel met kerncijfers over onze jeugd.

Er staan ook nieuwe onderwerpen in dit boek. Zo is er binnen het thema jongeren en het gezin dit jaar aandacht voor kinderen die een echtscheiding meemaken, en zijn er bijdragen over seksueel gedrag van jongeren en voor de loopbanen van jongeren. Ook het thema maatschappelijke participatie is anders ingevuld dan vorig jaar. Nieuw is onder andere de informatie over contacten met familie en vrienden, kerkelijke gezindte en kerkbezoek en belangstelling voor politiek.

Een greep uit de uitkomsten in dit rapport:

- Jaarlijks maken rond de 33 duizend minderjarige jongeren een echtscheiding mee.
- Een kwart van de meisjes van 15 tot 25 jaar geeft aan wel eens te maken te hebben gehad met seksueel geweld; bij de jongens is dit 4 procent.
- Meer dan de helft van de 18-plussers volgt nog een opleiding.
- Bijna alle jongeren van 12 tot 25 jaar spreken wekelijks vrienden en kennissen.
- Vooral jonge mannen zitten in tijden van economische crisis zonder baan.
- Minder jongeren doorverwezen naar Bureau Halt.

Het CBS heeft het jaarrapport 2009 van de Landelijke Jeugdmonitor samengesteld in goede samenwerking met verschillende organisaties. Zo hebben het Trimbos-instituut en de Rutgers Nisso Groep ieder een bijdrage geleverd. Daarnaast hebben de ministeries voor Justitie, Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en Jeugd en Gezin meegelezen met de inhoud van dit boek.

De Directeur-Generaal van de Statistiek
Drs. G. van der Veen

Ten Geleide

Met bijna 5 miljoen jongeren in Nederland is goede informatie over de jeugd van essentieel belang. Daarom is de Landelijke Jeugdmonitor ontwikkeld. Jaarlijks verschijnt de jaarrapportage bij de Jeugdmonitor met veel informatie over alle thema's van het jeugdbeleid. Vorig jaar verscheen het eerste jaarrapport dat door beleidsmakers en media veel is gebruikt om de situatie van jongeren te beschrijven. Ik hoop van harte dat ook dit jaarrapport weer veel gebruikt en gelezen gaat worden.

De onderwerpen in dit rapport volgen de thema's van mijn beleidsprogramma. Het rapport toont aan dat het met het overgrote deel van de jeugd in Nederland nog steeds goed gaat. Zo volgen steeds meer jongeren hoger onderwijs. En steeds minder jongeren gaan roken. Maar er zijn ook zorgpunten. Er is opnieuw een stijging van het aantal jongeren met een Wajong-uitkering. En er is nog steeds een groeiende vraag naar jeugdzorg. Ook is er een groeiende groep jongeren wat kampt met het probleem van overgewicht.

Aan deze en andere problemen werkt het kabinet hard, samen met onder meer gemeenten, provincies en professionals. Mede als gevolg van de economische crisis, wordt het steeds moeilijker voor vooral kwetsbare jongeren om aan het werk te komen. Deze groep verdient dan ook speciale aandacht. Laagopgeleide jongeren en jongeren die met de jeugdzorg te maken hebben, kunnen rekenen op extra ondersteuning bij het vinden van een baan.

De Landelijke Jeugdmonitor is nog steeds in ontwikkeling. Zo zal de Jeugdmonitor het komend jaar worden uitgebreid met een aantal gezinsindicatoren. Ook wordt de Jeugdmonitor ontwikkeld tot een nog beter (vergelijkend) instrument voor gemeenten. Een goede grafische presentatie van de gegevens en de ontwikkeling naar een instrument voor gemeenten zullen het gebruik en de toegankelijkheid van de website nog verder bevorderen.

Ik wens u veel plezier met het lezen van het jaarrapport 2009 over de jeugd in Nederland. Tevens dank ik alle auteurs, het CBS, en degenen die dit rapport van commentaar hebben voorzien, voor hun bijdragen.

De minister voor Jeugd en Gezin
Mr. A. Rouvoet

Jeugd in Nederland

Inleiding

De jeugd heeft de toekomst. Alle kinderen en jongeren in Nederland moeten kansen krijgen om zich goed te kunnen ontwikkelen. Jeugd en Gezin heeft vijf voorwaarden geformuleerd voor een goede ontwikkeling. Jongeren moeten gezond en veilig kunnen opgroeien, ze moeten hun een steentje kunnen bijdragen aan de maatschappij, hun talenten kunnen ontwikkelen en plezier hebben en ze moeten goed voorbereid zijn op de toekomst. Om te bepalen hoe het staat met de jeugd op deze aspecten is de Landelijke Jeugdmonitor ontwikkeld. Deze website vormt de basis voor het jaarrapport 2009.

In onderstaande samenvatting staan de belangrijkste uitkomsten op een rij. Het jaarrapport 2009 bevat verder zes hoofdstukken waarin de uitkomsten uitgebreider aan bod komen. Het eerste hoofdstuk schetst een demografisch beeld van jongeren van 0 tot 25 jaar en de gezinnen waarin ze opgroeien. In de daaropvolgende hoofdstukken komen de aspecten gezondheid, onderwijs, maatschappelijke participatie, arbeidsmarkt en veiligheid aan bod. De publicatie eindigt met een korte beschrijving van de website en een begrippenlijst.

De Landelijke Jeugdmonitor bevat ook informatie op gemeenteniveau. In deze publicatie wordt in de verschillende hoofdstukken aandacht besteed aan de gemeentelijke invalshoek.

Samenvatting

Jeugd en gezin

In ons land wonen bijna 5 miljoen jongeren van 0 tot 25 jaar. Dit aantal is sinds 2000 licht toegenomen. De bevolkingsprognose van het CBS verwacht echter dat het aantal jongeren de komende jaren gaat dalen en dat er in 2020 139 duizend jongeren minder zijn dan in 2009. Van de 0- tot 25-jarigen is 23 procent van allochtone herkomst. Naar verwachting zal dit aandeel de komende tien jaren iets stijgen, met de Marokkaanse jongeren als grootste niet-westerse herkomstgroep.

De meeste jongeren wonen thuis bij hun ouders. Jaarlijks verlaten bijna een kwart miljoen jongeren het ouderlijk huis en gaan zelfstandig wonen. Meisjes doen dit over het algemeen iets eerder dan jongens. Zij wonen ook op jongere leeftijd gehuwd of ongetrouwd samen. Het merendeel van de jongeren die gevraagd worden naar hun toekomstplannen geeft aan eerst te willen samenwonen en dan te trouwen.

Steeds meer thuiswonende jongeren wonen bij één van de ouders, vaak als gevolg van een echtscheiding of door overlijden. Ieder jaar maken rond de 33 duizend minderjarige kinderen een echtscheiding mee. Meer dan de helft van deze kinderen is jonger dan tien jaar. Na een scheiding kiezen ouders tegenwoordig vaker voor co-ouderschap dan eind vorige eeuw.

Jeugd en Gezondheid – gezond en veilig opgroeien

De overgrote meerderheid van de jongeren is positief over de eigen gezondheid. Het is echter ook zo dat in de periode 2006–2008 één op de zeven jongeren van 2 tot 25 jaar te zwaar was. Zij zijn over het algemeen minder positief over hun gezondheid dan jongeren die niet te zwaar zijn. Niet alle jongeren houden er bovendien een even gezonde leefstijl op na. Zo experimenteren veel tieners wel eens met tabak, alcohol of cannabis. Positief is dat het aantal jongeren van 10 tot 20 jaar dat nog nooit gerookt heeft in de afgelopen tien jaren is toegenomen.

In hun tienerjaren leren jongeren seksualiteit ontdekken en daarmee om te gaan. Deze seksuele ontwikkeling verloopt voor veel jongeren stapsgewijs. Als ze ruim 17 jaar zijn, heeft de helft van de jongeren de eerste geslachtsgemeenschap. Over het algemeen zijn meisjes daar iets eerder mee dan jongens. Rond hun 21e verjaardag zijn jongens en meisjes ongeveer even ervaren op het gebied van seksualiteit. Niet alle ervaringen met seksualiteit zijn even prettig. Zo zegt in 2009 bijna een kwart van de 15- tot 25-jarige meisjes en vrouwen en 4 procent van de jongens en mannen van die leeftijd ooit in hun leven seksueel geweld te hebben meegemaakt. Bij het merendeel van de daders ging het om een bekende van het slachtoffer.

Veel jongeren groeien in een gezonde en veilige omgeving op. Voor een deel van hen is dat helaas niet het geval. Zij hebben te maken met ernstige opvoed- en opgroei-problemen. Het aantal jongeren dat hiervoor een beroep doet op de bureaus jeugdzorg is de laatste jaren toegenomen. Teveel jongeren hebben ook te maken met mishandeling. In totaal werd in 2008 ruim 53 duizend keer contact opgenomen met het Algemeen Meldpunt Kindermishandeling (AMK) om een melding te doen van een vermoeden van kindermishandeling.

Jeugd en onderwijs – talenten ontwikkelen en goed voorbereiden op de toekomst

Bijna alle Nederlandse jongeren van 4 tot 18 jaar gaan naar school. Van de 4- tot 12-jarigen was dat 99 procent en van de 12- tot 18-jarigen ruim 94 procent in 2007/'08. Dit is logisch omdat in Nederland jongeren vanaf vijf jaar verplicht zijn om naar school te gaan. Veel gaan zelfs al een jaartje eerder. De leerplicht geldt tot het einde van het schooljaar waarin jongeren zestien worden. Voor degenen die nog niet beschikken over een startkwalificatie geldt vervolgens de kwalificatieplicht tot hun 18e. Van de 18-plussers studeerde ruim de helft nog in 2007/'08. Het aantal jongeren dat een opleiding in het hoger onderwijs kiest, is de laatste jaren toegenomen. Dit geldt vooral voor de vrouwelijke studenten.

Jongeren doorlopen het voortgezet onderwijs niet allemaal in hetzelfde tempo of via dezelfde route. Ze kunnen vertraging in hun schoolloopbaan oplopen door te blijven zitten of door over te stappen van havo naar vwo en in hetzelfde jaar te blijven. Het vierde jaar van zowel havo als vwo is een struikelblok. Van het schooljaar 2006/'07 naar het schooljaar 2007/'08 bleef 14 procent in havo-4 zitten, 4 procent stapte van vwo-4 over naar havo-4 en 6 procent bleef zitten in vwo-4.

De meeste jongeren die het vmbo met een diploma verlaten, vervolgen hun opleiding in het mbo. In beide onderwijstypen worden de sectoren landbouw, economie, techniek en zorg en welzijn onderscheiden. Vierdejaars vmbo-ers met de sector economie, techniek of zorg en welzijn kozen in de overgang van schooljaar 2005/'06 naar schooljaar 2006/'07 vaak voor een mbo-opleiding in dezelfde sector. Vmbo-ers in de landbouw bleven deze sector in het mbo over het algemeen minder trouw. Jongeren die hun havo-diploma halen kiezen vooral voor een vervolgopleiding in het hbo (78 procent), voor de vwo-ers is dat vooral het wetenschappelijk onderwijs (72 procent).

Sommige kinderen hebben al in het basisonderwijs een onderwijsachterstand. Voor deze achterstandsleerlingen ontvangen scholen extra financiële middelen. Deze middelen kunnen ingezet worden voor vormen van intensieve begeleiding, zoals remedial teachers. In totaal behoorden in het schooljaar 2008/'09 240 duizend basisschoolleerlingen tot een achterstandscategorie. Van hen vielen 154 duizend kinderen onder de nieuwe regeling van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De grote steden tellen relatief meer achterstandsleerlingen dan de kleinere gemeenten.

Jeugd actief in de maatschappij – steentje bijdragen en plezier hebben

Sociale contacten zijn belangrijk. Bijna alle jongeren van 12 tot 25 jaar spreken hun vrienden en kennissen dan ook minstens één keer in de week, blijkt uit onderzoek in 2008. Ook zijn veel jongeren actief binnen het verenigingsleven. Acht van de tien jongeren van 18 tot 25 jaar waren in 2008 lid van een vereniging. In meer dan de helft van de gevallen gaat het dan om een sportvereniging. Wat minder gebruikelijk is het behoren tot een geloof of kerkgenootschap. De helft van de jongeren van 12 tot 25 jaar gaf in 2008 aan daartoe te behoren. Het bezoeken van een kerk, moskee of andere godsdienstige bijeenkomst ligt lager, meer dan driekwart van de jongeren gaat vrijwel nooit. Een op de tien jongeren gaat wekelijks.

Jongeren zijn niet alleen actief in de maatschappij door hun lidmaatschap van een vereniging of het behoren tot een geloof of kerkgenootschap, maar ook door zich in te zetten als vrijwilliger of het bieden van informele hulp. In 2008 deden vier van de tien 18- tot 25-jarigen vrijwilligerswerk en boden drie van de tien informele hulp en een deel van de jongeren deed allebei.

De betrokkenheid van jongeren bij de maatschappij komt onder andere tot uitdrukking door hun belangstelling voor de politiek. Bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2006 heeft 71 procent van de 18- tot 25-jarigen gestemd. Dat is lager dan de landelijke opkomst van 81 procent. Na de verkiezingen is bepaald hoeveel

vertrouwen burgers in elkaar en tien nationale instellingen hebben. Van de 18- tot 25-jarigen geeft zo'n 60 procent aan dat over het algemeen de meeste mensen wel te vertrouwen zijn. Jongeren hebben echter geen vertrouwen in vooral de pers en ambtenaren.

Jongeren nemen dus in grote mate deel aan het sociale leven. Verwacht wordt dat dit een positieve werking heeft op het welzijn en de welvaart. Meer dan 90 procent van de jongeren van 12 tot 25 jaar gaf in 2008 aan gelukkig tot zeer gelukkig te zijn. Ook meer dan 90 procent was tevreden met het eigen leven.

Jeugd op de arbeidsmarkt – talenten ontwikkelen en goed voorbereiden op de toekomst

Van alle jongeren (12 tot 23 jaar) die in het schooljaar 2006/'07 het onderwijs verlaten hebben, deed zo'n 4 procent dat zonder startkwalificatie. Dat wil zeggen zonder minimaal een havo-, vwo- of mbo-2-diploma. De meeste uitval (9 procent van de leerlingen) vond plaats in het middelbaar beroepsonderwijs. In het voortgezet onderwijs, waar in totaal 1,7 procent van de leerlingen zonder startkwalificatie van school ging, vond vooral veel uitval plaats onder leerlingen die vertraging hebben opgelopen in hun schoolloopbaan en leerlingen met een indicatie voor leerwegondersteunend onderwijs. De kans om het onderwijs voortijdig te verlaten is voor jongens groter dan voor meisjes en voor niet-westerse allochtonen groter dan voor autochtonen. Daarnaast lopen jongeren in stedelijke gebieden en jongeren die opgroeien in een eenoudergezin of een gezin met lage inkomsten meer risico.

Jongeren die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten, hebben minder kans op de arbeidsmarkt dan jongeren die wel over een startkwalificatie beschikken. Dit blijkt wel in tijden van economische crisis. In het tweede kwartaal van 2009 was één op de zes van de 15- tot 23-jarigen werkloos. Onder jongeren met een startkwalificatie was dat ongeveer de helft. Het zijn vooral de jonge mannen die geen baan kunnen vinden.

Tienduizenden jongeren doen niet mee aan het arbeidsproces en volgen ook geen opleiding. Dit is een belangrijk maatschappelijk probleem. Jongeren moeten actief en volwaardig kunnen deelnemen aan de maatschappij en niet al op heel jonge leeftijd aan de kant staan. In 2008 ontvingen in totaal 70 duizend jongeren van 15 tot 25 jaar een uitkering. Het overgrote deel van de jongeren krijgt die vanwege ziekte of arbeidsongeschiktheid. Sinds 1998 is dit aantal met 87 procent toegenomen. Bijna alle arbeidsongeschiktheidsuitkeringen aan jongeren zijn verstrekt in het kader van de Wajong, de uitkering voor jonggehandicapten.

Naast deze grote groep jongeren die niet actief is, zijn er juist ook veel jongeren die al tijdens hun studie via bijbaantjes kennis maken met de arbeidsmarkt. Bijna 40 procent van de jongeren die in 2008 nog op school zaten of studeerden, had een klein baantje van minder dan 12 uur per week. Jongeren met een kleine baan werken vooral in de handel en de horeca.

Jeugd en veiligheid – veilig opgroeien

Jongeren van 15 tot 25 jaar zijn relatief vaak slachtoffer van een delict. In de meeste gevallen gaat het daarbij om een vermogensdelict, zoals diefstal van hun fiets. Ook voelen jongeren zich relatief vaak onveilig. Dit geldt zeker voor meisjes, zij voelen zich twee keer zo vaak wel eens onveilig als jongens.

Het aantal jongeren van 12 tot 25 jaar dat in aanraking kwam met politie of justitie in verband met criminaliteit nam tussen 2000 en 2007 jaarlijks toe. In 2008 lijkt dat licht te veranderen. Zo werden minder jongeren naar bureau Halt doorverwezen. Ook nam het aantal afdoeningen door het Openbaar Ministerie van jongeren onder de 25 licht af en de afdoeningen door de rechter nog maar weinig toe. Meisjes en jonge vrouwen zijn daarbij meer betrokken bij vermogensmisdrijven, terwijl jongens en jonge mannen meer betrokken zijn bij vernieling, misdrijven tegen de openbare orde en geweldsmisdrijven. Zowel bij Halt, het OM als bij de rechter neemt het aandeel meisjes en jonge vrouwen langzaam toe.

Ruim 3 procent van de 12- tot 25-jarigen kwam als verdachte in aanraking met de politie. Dit aandeel verschilt sterk per gemeente. Uit onderzoek naar het aandeel jongeren dat in verschillende gemeenten in 2006 is aangehouden als verdachte door de politie blijkt dat ertussen gemeenten grote verschillen bestaan. In de meeste gemeenten is het aandeel verdachten onder allochtone jongeren hoger dan het aandeel verdachten onder autochtone jongeren.

Kerncijfers

Kerncijfers Jeugd in Nederland ¹⁾

	Eenheid	2000	2005	2006	2007	2008
Jeugd en Gezin						
Aantal jongeren (0 tot 25 jaar)	1 000	4 829	4 957	4 940	4 923	4 918
Jongeren (0 tot 18 jaar) die opgroeien in eenoudergezinnen	1 000	495	590	601	608	616
Minderjarige kinderen (0 tot 18 jaar) betrokken bij echtscheiding ²⁾	1 000	33	34	33	33	33
Tienermoeders (15 tot 20 jaar)	1	3 968	4 129	3 598	3 226	3 153
Jeugd en gezondheid						
Positieve beoordeling gezondheid (0 tot 25 jaar)	%	91	92,1	92,3	91,6	91,9
Jongeren met overgewicht (2 tot 25 jaar)	%	12,5	13,2	13,6	13,1	15,1
Jongeren die nog nooit gerookt hebben (10 tot 20 jaar)	%	49	56	56	58	58
Jongeren die ooit wel eens alcohol hebben gebruikt (12 tot 19 jaar)	%	.	.	.	79,0	.
Jongeren die ooit wel eens cannabis hebben gebruikt (12 tot 19 jaar)	%	.	.	.	16,7	.
Jeugd op school						
Onderwijsdeelname (0 tot 25 jaar) ³⁾⁴⁾	1 000	.	3 422	3 451	3 474	.
Achterstandsleerling 0.30 ⁴⁾	1 000	.	.	39	68	91
Achterstandsleerling 1.20 ⁴⁾	1 000	.	.	24	44	63
Jeugd actief in de maatschappij						
Lidmaatschap sportverenigingen (18 tot 25 jaar)	%	.	.	54,0	.	.
Wekelijks contact met familie (12 tot 25 jaar) ⁵⁾	%	.	.	78,3	.	.
Wekelijks contact met vrienden en kennissen (12 tot 25 jaar) ⁵⁾	%	.	.	97,8	.	.
Jongeren die tot een religie behoren (12 tot 25 jaar)	%	.	.	50,4	.	.
Vrijwilligerswerk en informele hulp (18 tot 25 jaar)	%	61,4	.	.	57,1	57,9
Jeugd op de arbeidsmarkt						
Voortijdig schoolverlaters (12 tot 23 jaar) ³⁾	1 000	.	54	53	49	.
Werkzame jongeren (15 tot 23 jaar)	1 000	.	221	225	231	231
Werkloze jongeren (15 tot 23 jaar)	1 000	.	37	28	23	22
Jongeren met ww- of wwv-uitkering (tot 25 jaar) ²⁾	1 000	34	40	27	19	19
Jongeren met een wajonguitkering (18 tot 25 jaar) ³⁾	1 000	25	33	38	44	49
Jeugd en veiligheid						
Slachtofferschap (15 tot 25 jaar)	1 000	.	.	806	762	769
Onveiligheidsgevoelens (15 tot 25 jaar)	1 000	.	.	553	537	438
Halt-afdoeningen ²⁾	1 000	.	22	21	23	21
Afdoeningen minderjarigen door het OM en de rechter (12 tot 18 jaar)	1 000	27	35	36	37	38
Afdoeningen meerderjarigen door het OM en de rechter (18 tot 25 jaar)	1 000	47	56	59	58	59
Jongeren in aanraking met de politie (12 tot 25 jaar) ³⁾	1 000	50	80	83	.	.

¹⁾ In deze tabel zijn geen 2009 cijfers opgenomen, omdat die maar voor twee onderwerpen beschikbaar zijn op moment van publicatie.

²⁾ Deze cijfers worden waarschijnlijk in het vierde kwartaal van 2009 opgenomen in de Landelijke Jeugdmonitor.

³⁾ De cijfers van het meest recente jaar zijn voorlopig.

⁴⁾ Het gaat hier om schooljaren. Met bijvoorbeeld 2005 wordt het schooljaar 2005/'06 bedoeld.

⁵⁾ 2006 is het gemiddelde van de jaren 2006 tot en met 2008.

1. Jeugd en gezin

Het aantal jongeren onder de 25 jaar bereikte in 2005 een hoogtepunt: 4,96 miljoen. Dit aantal zal naar verwachting de komende jaren dalen tot 4,8 miljoen in 2020. Bijna een kwart van de jongeren is van allochtone herkomst, waarbij het merendeel van hen geboren is in Nederland. Van de 18- tot 25-jarige jongeren hebben vier op de tien het ouderlijke huis verlaten. Een minderheid van hen woont samen, maar uiteindelijk verwachten de meesten van hen in de toekomst al of niet gehuwd samen te gaan wonen. Steeds meer kinderen die nog thuis wonen, groeien op in een eenoudergezin, vaak als gevolg van een echtscheiding. In 2008 kregen 33 duizend minderjarige kinderen te maken met een echtscheiding van hun ouders. De meeste van hen gaan daarna bij hun moeder wonen, alhoewel tegenvoerig steeds meer ouders voor co-ouderschap kiezen.

1.1 Jongeren

Aantal kinderen van 4 tot 12 jaar daalt

Op 1 januari 2009 woonden er in Nederland 4,9 miljoen jongeren onder de 25 jaar, wat neerkomt op een derde van alle inwoners in Nederland. De jongens zijn in de meerderheid onder de jongeren tot 25 jaar, van hen waren er 100 duizend meer dan

Staat 1.1
Jongeren (tot 25 jaar) naar leeftijd

	2000	2005	2009	2015	2020
	x 1 000				
Totaal	4 829	4 957	4 930	4 869	4 791
0 tot 4 jaar	790	803	739	713	726
4 tot 12 jaar	1 583	1 595	1 599	1 496	1 448
12 tot 15 jaar	573	611	587	613	559
15 tot 18 jaar	546	589	605	602	601
18 tot 25 jaar	1 337	1 360	1 401	1 446	1 457
	2 000=100				
Totaal	100	103	102	101	99
0 tot 4 jaar	100	102	93	90	92
4 tot 12 jaar	100	101	101	95	92
12 tot 15 jaar	100	107	102	107	98
15 tot 18 jaar	100	108	111	110	110
18 tot 25 jaar	100	102	105	108	109

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Bevolkingsstatiek en CBS-Bevolkingsprognose 2008.

van de meisjes. Begin 2009 lag het aantal jongeren 100 duizend hoger dan in 2000. In 2005 lag het aantal echter nog hoger, op een record van 4,96 miljoen. Die toename zat vooral bij de jongeren van 15 tot 18 jaar, door hoge aantallen geboorten in het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw.

De bevolkingsprognose van het CBS geeft aan dat de komende jaren het aantal jongeren gaat dalen, tot 4,8 miljoen in 2020. Dat zouden er dan 139 duizend minder zijn dan in 2009. De daling zit voornamelijk bij kinderen van 4 tot 15 jaar, doordat er begin van deze eeuw veel minder kinderen geboren zijn. De verwachting is dat deze daling in geboorten doorzet tot het jaar 2012. Als gevolg hiervan zal ook het aantal basisschoolleerlingen dalen. Het aantal kinderen van 4 tot 12 jaar zal vanaf 2009 met 151 duizend dalen tot 1,4 miljoen in 2020.

Een kwart van de jongeren allochtoon

Van de 4,9 miljoen jongeren van begin 2009 is 23 procent van allochtone herkomst. Dat betekent dat er ruim 1,1 miljoen allochtone jongeren in Nederland wonen. De meeste van hen (driekwart) zijn zelf in Nederland geboren (tweede generatie) en hebben ten minste één ouder die in het buitenland is geboren. De andere allochtone jongeren (een kwart) zijn in het buitenland geboren (eerste generatie).

Het aandeel allochtone jongeren gaat naar verwachting stijgen naar 25 procent in 2020. Zowel westerse als niet-westerse allochtonen leveren een bijdrage aan deze stijging. Op 1 januari 2009 woonden in Nederland 349 duizend allochtone jongeren van westerse afkomst. De herkomstlanden met de meeste westerse allochtonen zijn: Duitsland (60 duizend), Indonesië (50 duizend), België (29 duizend) en het Verenigd Koninkrijk (26 duizend). De laatste jaren zijn veel jongeren uit voormalig Joegoslavië (28 duizend), Polen (21 duizend) en de voormalige Sovjet-Unie (20 duizend) in ons land gekomen. De verwachting is dat het aantal jongeren uit Europa nog zal toenemen maar uit Indonesië zal het aantal jongeren halveren.

Op 1 januari 2009 woonden er bijna 800 duizend allochtone jongeren van niet-westerse herkomst in Nederland. Dat is 16 procent van het totale aantal jongeren. Van deze niet-westerse jongeren is 20 procent van Turkse afkomst en 20 procent van Marokkaanse afkomst. In de toekomst zullen de Marokkaanse jongeren in de meerderheid zijn, omdat Marokkanen de laatste decennia relatief meer kinderen hebben gekregen dan de overige herkomstgroepen (Garssen en Nicolaas, 2006), ook al is de vruchtbaarheid van Marokkaanse vrouwen de laatste decennia sterk gedaald. Het aantal Turkse en Surinaamse jongeren zal naar verwachting sterk dalen, omdat de immigratie afneemt en de vruchtbaarheid is gedaald (Garssen en van Duin, 2009). Naast de Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse en Arubaanse jeugd is er nog een grote groep jongeren met zeer diverse niet-westerse herkomstlanden. Hieronder vallen bijvoorbeeld de Afghaanse en Iraakse jongeren. Het aandeel van de groep overig niet-westerse jongeren in de niet-westers allochtone jeugd neemt naar verwachting toe van 35 procent in 2009 tot 40 procent in 2020.

Staat 1.2
Jongeren (tot 25 jaar) naar herkomstgroepering

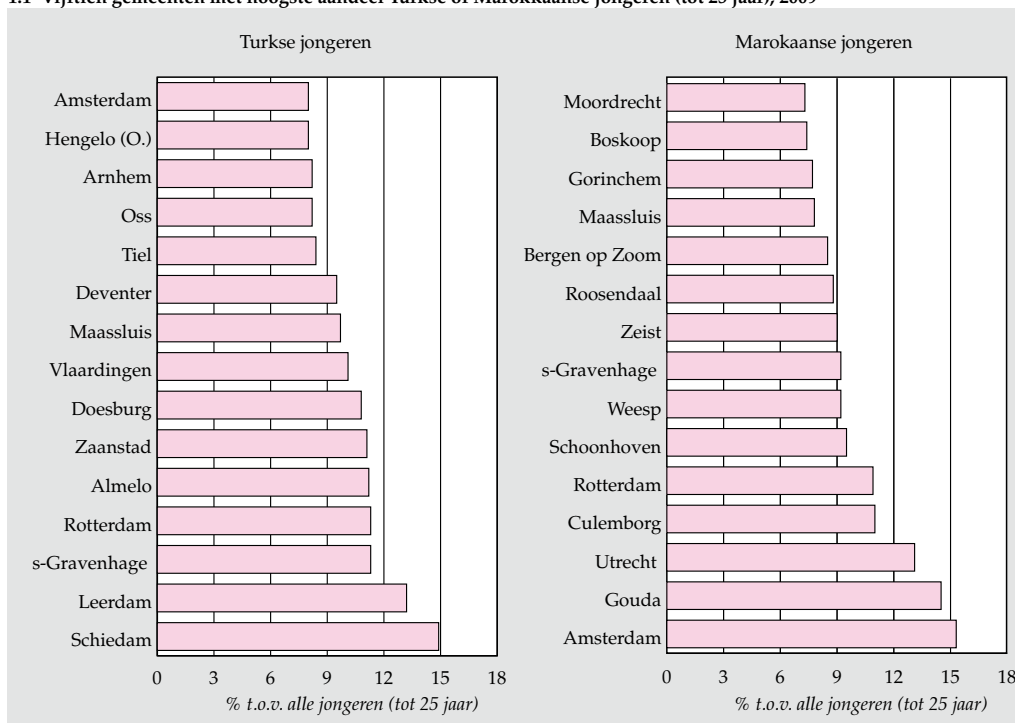
	2000	2005	2009	2015	2020
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	4 829	4 957	4 930	4 869	4 791
Autochtonen	3 804	3 817	3 786	3 699	3 608
Allochtonen	1 025	1 141	1 144	1 169	1 183
Westers	336	341	349	366	385
Niet-westers	689	799	795	803	798
w.v.					
Marokko	144	163	167	171	165
Turkije	157	171	166	157	140
Suriname	128	133	125	110	97
Nederlandse Antillen/Aruba	53	62	61	65	68
Overig niet-westers	207	271	276	300	328
	<i>%</i>				
Totaal	100	100	100	100	100
Autochtonen	78,8	77,0	76,8	76,0	75,3
Allochtonen	21,2	23,0	23,2	24,0	24,7
Westers	6,9	6,9	7,1	7,5	8,0
Niet-westers	14,3	16,1	16,1	16,5	16,7
w.v.					
Marokko	3,0	3,3	3,4	3,5	3,4
Turkije	3,2	3,4	3,4	3,2	2,9
Suriname	2,7	2,7	2,5	2,3	2,0
Nederlandse Antillen/Aruba	1,1	1,3	1,2	1,3	1,4
Overig niet-westers	4,3	5,5	5,6	6,2	6,8

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Bevolkingsstatistiek en CBS-Bevolkingsprognose 2008.

Vooraf Marokkaanse jongeren in Amsterdam en Utrecht

In de vier grote steden wonen relatief veel jongeren van Marokkaanse afkomst. Het aandeel is het hoogst in Amsterdam (15 procent). Acht van de vijftien gemeenten met het hoogste aandeel Marokkaanse jongeren zijn te vinden in Zuid-Holland. Opvallend is het aandeel jonge Marokkanen in Bergen Op Zoom en Roosendaal. In Rotterdam en omgeving wonen relatief de meeste jongeren van Turkse afkomst, waarbij Schiedam een uitschieter is met een aandeel van 15 procent. Voorts is opvallend dat jongeren van Turkse afkomst in gemeenten wonen die meer verspreid over het land liggen. In een brede strook van de kust (Den Haag en Rotterdam en omgeving) via het midden van het land (Tiel, Oss en Doesburg) tot aan de Duitse grens (Hengelo en Almelo) zijn er gemeenten te vinden met een relatief hoog aandeel Turkse jongeren. Vooral in het noorden en het zuidwesten van het land bevinden zich veel gemeenten met een laag aandeel jonge Turken en Marokkanen. In twintig gemeenten wonen zelfs geen jongeren van Marokkaanse afkomst en in achttien gemeenten geen jongeren van Turkse afkomst.

1.1 Vijftien gemeenten met hoogste aandeel Turkse of Marokkaanse jongeren (tot 25 jaar), 2009

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Bevolkingsstatistiek.

1.2 Gezinnen

Meeste jeugd woont nog thuis

De meeste jongeren wonen nog thuis bij hun ouders (87 procent). Een klein deel, 6 procent, heeft het ouderlijke huis verlaten en woonde begin 2009 alleen. Daarnaast woonde 4 procent samen met een partner. De overige jongeren verbleven als pleegkind in een gezin, waren alleenstaande ouder of woonden in instellingen zoals kindertehuizen of gezinsvervangende tehuizen. De woonsituatie van jongeren is uiteraard sterk afhankelijk van de leeftijd. In 2009 woonden bijna alle kinderen onder de 15 jaar bij beide ouders of één van hun ouders. Ongeveer 27 duizend van hen woonden niet bij hun biologische ouders maar verbleven bijvoorbeeld in een pleeggezin of gezinsvervangend tehuis.

Jaarlijks verlaten bijna een kwart miljoen jongeren het ouderlijke huis. Een klein deel van hen is al voor de achttiende verjaardag uit huis gegaan. De meeste jongeren gaan zelfstandig wonen wanneer ze begin twintig zijn. De een gaat op kamers in de stad om er een studie te volgen, de ander verhuist voor een baan naar de andere kant van het land en weer een ander gaat samenwonen met zijn of haar partner. Het blijkt dat van de 18- tot 25-jarige jongeren vier op de tien het ouderlijke huis hebben verlaten. Meisjes verlaten daarbij eerder het ouderlijke huis dan jongens.

Staat 1.3
Jongeren (tot 25 jaar) naar huishoudenspositie, 1 januari 2009

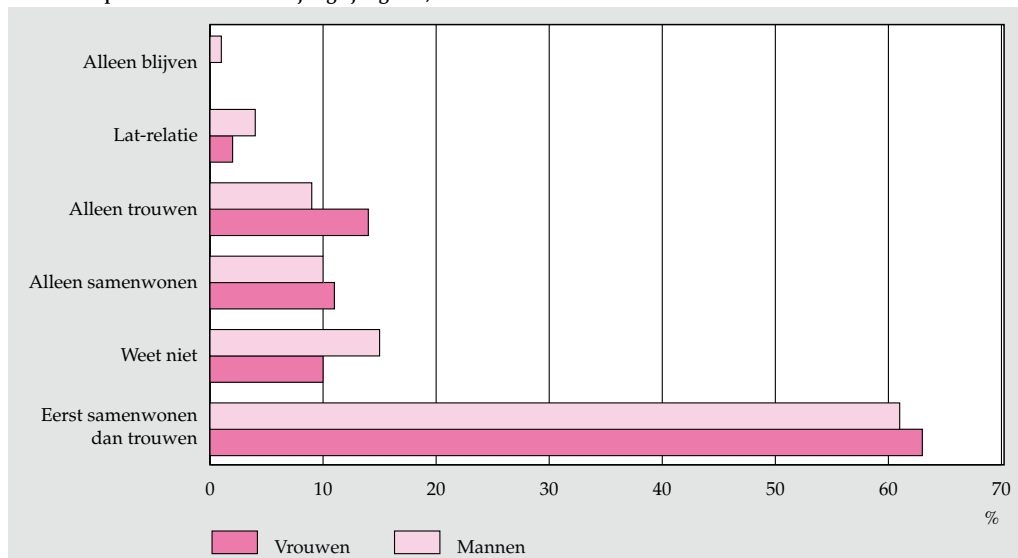
	Totaal	Thuiswonend		Alleenstaand	Woont samen	Eenouder	Overig lid huishouden	Woont in institutie	
		Totaal	w.v. eenoudergezin						tweeoudergezin
<i>x 1 000</i>									
Totaal	4 930,4	4 291,6	627,5	3 653,3	302,2	219,3	12,2	82,4	22,7
0 tot 15 jaar	2 923,1	2 895,6	365,7	2 519,2				21,4	6,0
15 tot 18 jaar	605,2	587,0	107,4	479,6	7,1	1,5	0,2	4,3	5,2
18 tot 25 jaar	1 402,2	809,1	154,5	654,6	295,1	217,8	12,0	56,7	11,5
<i>%</i>									
Totaal	100	87	13	74	6	4	0	2	0
0 tot 15 jaar	100	99	13	86				1	0
15 tot 18 jaar	100	97	18	79	1	0	0	1	1
18 tot 25 jaar	100	58	11	47	21	16	1	4	1

Bron: CBS-Bevolkingsstatistiek.

Meeste jongeren willen eerst samenwonen en dan trouwen

Een op de zes jongeren van 18 tot 25 jaar woonde in 2008 gehuwd of ongehuwd samen met een partner. In die leeftijdsgroep wonen meer vrouwen dan mannen samen. Ruim de helft van de jongeren van 18 tot 25 jaar woont nog bij de ouders

1.2 Relatieplannen van 18- tot 25-jarige jongeren, 2008

Bron: CBS-Onderzoek gezinsvorming 2008.

thuis en een op de vijf jongeren woont alleen (zie staat 1.3). Aan jongeren die niet samenwonen is gevraagd wat hun relatieplannen zijn. Ook aan jongeren die ongehuwd samenwonen is gevraagd of men plannen heeft om te gaan trouwen. Van de jonge mannen denkt uiteindelijk 70 procent te gaan trouwen waarvan een heel groot gedeelte eerst ongehuwd gaat samenwonen. Voor jonge vrouwen ligt de huwelijksgeneigdheid zeven procentpunten hoger. Meer vrouwen dan mannen willen direct trouwen zonder vooraf te gaan samenwonen. Een op de tien jongeren kiest wel voor samenwonen maar gaat niet trouwen. Er zijn maar weinig jongeren die aangeven bewust alleen te willen blijven.

Jaarlijks maken 33 duizend kinderen een echtscheiding mee

In 2009 woonden ruim 3,7 miljoen kinderen jonger dan 25 in een gezin met twee ouders. Dit is 85 procent van alle thuiswonende kinderen. Steeds meer kinderen groeien echter op in een eenouderhuishouden. In 2009 woonden 628 duizend kinderen jonger dan 25 bij een alleenstaande vader of moeder. Dat is 15 procent van alle thuiswonende jongeren onder de 25 jaar. In 2000 lag dit aandeel nog op 12 procent. Eenoudergezinnen ontstaan voor het grootste gedeelte door echtscheiding of door overlijden. Voor een klein deel is het een ouder die bewust gekozen heeft om een kind alleen op te voeden.

De laatste jaren maken jaarlijks rond 33 duizend minderjarige kinderen een echtscheiding mee van hun ouders. Bijna een vijfde was jonger dan vijf jaar en een derde vijf tot tien jaar op het moment van de scheiding. Begin jaren negentig lag het aantal kinderen dat bij een echtscheiding betrokken was op ongeveer 25 duizend. Deze stijging komt niet alleen door de toename van het aantal echtscheidingen, maar ook door de toename van het aandeel echtscheidingen waarbij kinderen zijn betrokken. Dit laatste komt omdat veel samenwonende stellen gaan trouwen

Staat 1.4
Echtscheidingen en minderjarige kinderen betrokken bij echtscheiding

	Aantal echtscheidingen	Aandeel echtscheidingen met minderjarige kinderen	Aantal minderjarige kinderen betrokken bij echtscheiding
	<i>x 1 000</i>	%	<i>x 1 000</i>
Jaar van echtscheiding			
1995	34,2	44,8	28,0
2000	34,7	51,8	33,0
2001	37,1	53,0	36,3
2002	33,2	56,3	34,7
2003	31,5	58,1	33,9
2004	31,1	58,1	33,6
2005	31,9	57,4	33,9
2006	31,7	56,9	33,3
2007	32,0	56,2	33,1
2008	32,2	56,4	33,3

Bron: CBS-Bevolkingsstatistiek.

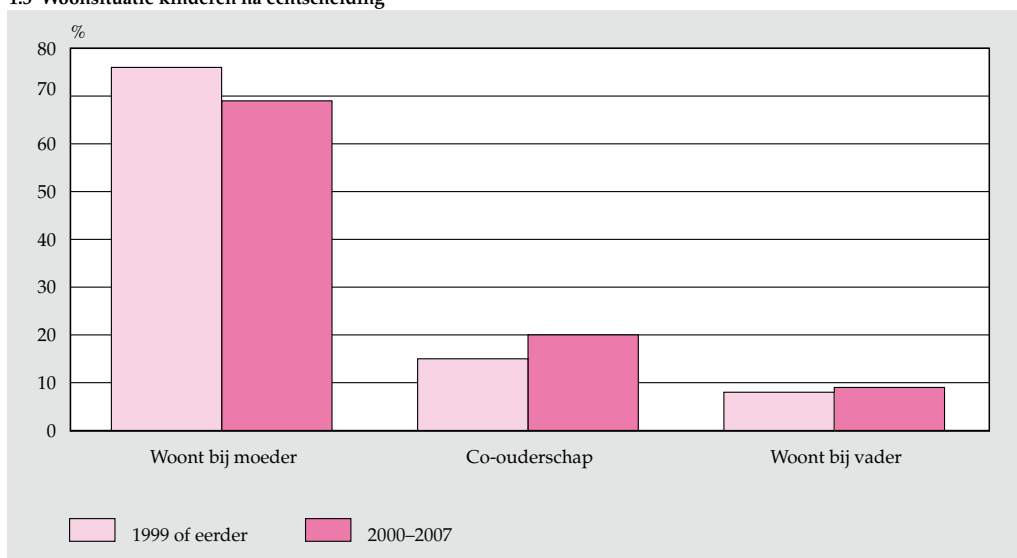
als er kinderen komen. Vanaf medio jaren negentig is het aandeel door echtscheiding ontbonden huwelijken met kinderen gestegen van 45 naar ruim 56 procent in 2008.

Het totaal aantal kinderen dat in het ouderlijk huis is geconfronteerd met het uit elkaar gaan van de ouders is groter dan de 33 duizend die te maken hebben met een echtscheiding van hun ouders. Het gaat om kinderen die opgegroeid zijn bij ouders die niet-gehuwd samenwoonden of ouders die hebben gekozen voor een flitsscheiding (De Graaf, 2005).

Gescheiden ouders kiezen tegenwoordig vaker voor co-ouderschap

Door echtscheiding verandert niet alleen het contact van het kind met de ouders. De nieuwe gezinssamenstelling beïnvloedt ook het welbevinden van de kinderen. Dit geldt des te meer als gescheiden ouders gaan hertrouwen of gaan samenwonen met een nieuwe partner. Na een echtscheiding gaan de meeste kinderen bij hun moeder wonen, dat gold de afgelopen jaren voor ongeveer 70 procent van de kinderen. Daarnaast ging 10 procent bij de vader wonen na de echtscheiding. Co-ouderschap, waarbij het kind deels bij de vader en deels bij de moeder woont, komt bij een op de vijf scheidingen voor. Een klein deel van de kinderen gaat na de scheiding zelfstandig wonen. Vergelijken met de woonsituatie van de kinderen na de echtscheiding aan het eind van de vorige eeuw, blijkt dat vandaag de dag steeds meer gescheiden paren met kinderen voor co-ouderschap kiezen.

1.3 Woonsituatie kinderen na echtscheiding

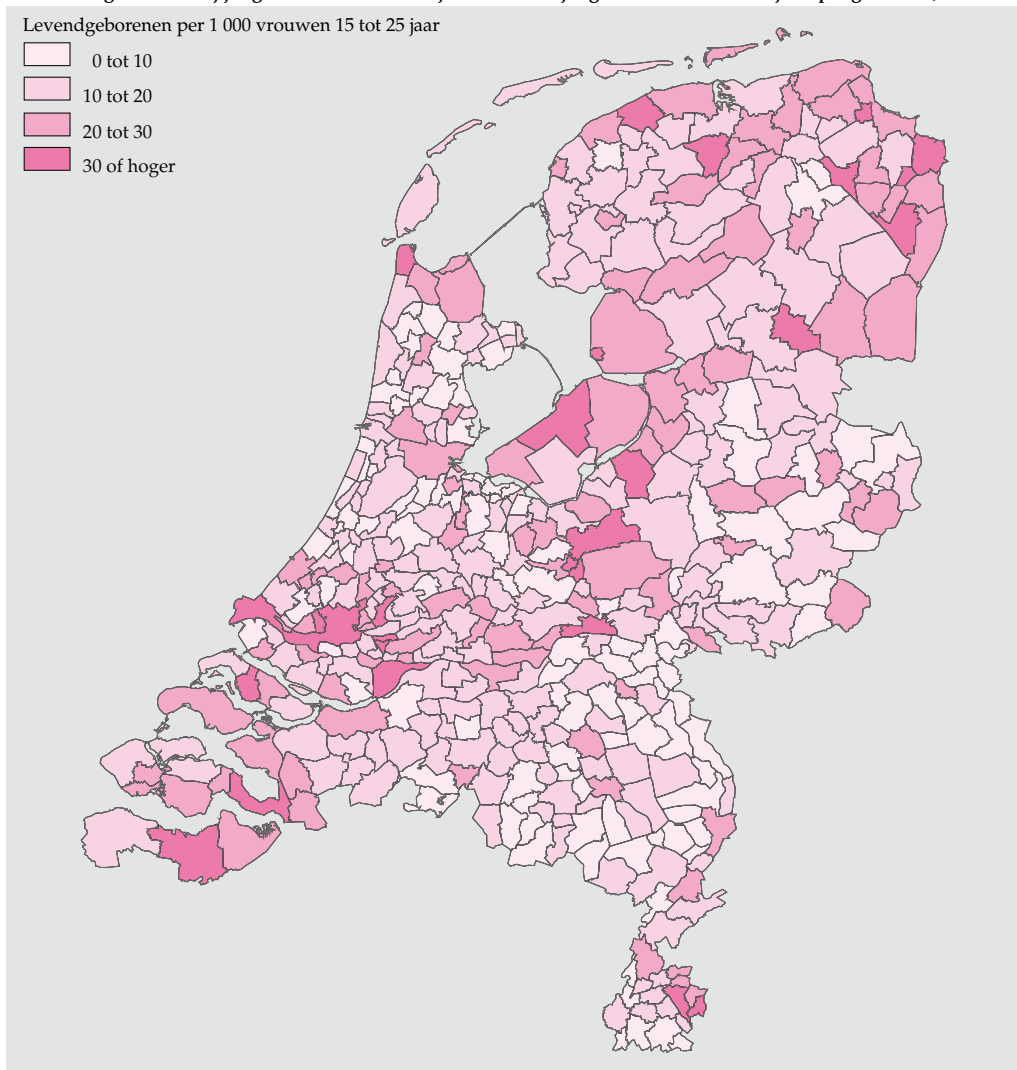
Bron: CBS-Onderzoek gezinsvorming 2008.

1.3 Jonge moeders

Hoogste aandeel jonge moeders op Urk

In 2008 zijn in Nederland 185 duizend kinderen geboren. Veruit de meeste moeders van deze baby's waren tussen de 25 en 40 jaar oud bij de geboorte. Een op de tien moeders was jonger dan 25 jaar. Er zijn grote regionale verschillen in het aandeel jonge vrouwen dat een kind krijgt. Dit aandeel varieerde in 2008 tussen de 0 en 60 per 1000 vrouwen jonger dan 25 jaar per gemeente. De ranglijst met gemeenten

1.4 Aantal geboorten bij jonge vrouwen (15 tot 25 jaar) t.o.v. alle jonge vrouwen (15 tot 25 jaar) per gemeente, 2008

Bron: CBS-Bevolkingsstatistiek

met een hoog aandeel jonge vrouwen die in 2008 een kind hebben gekregen, wordt aangevoerd door Urk, gevolgd door de Groningse gemeente Reiderland en het Zeeuwse Reimerswaal. Een aantal gemeenten dat relatief hoog scoort zijn te vinden in de 'Bible Belt', een streek die zich van het zuidwestelijk deel van Nederland in noordoostelijke richting uitstrekt. Reimerswaal, Renswoude en Neder-Betuwe komen in deze streek voor. Ook een aantal gemeenten in Oost Groningen heeft een hoge vruchtbaarheid onder vrouwen jonger dan 25 jaar.

Literatuur

Graaf, A. de, 2005, Scheiden: motieven, verhuisgedrag en aard van de contacten. *Bevolkingstrends* 53(4), blz. 39–46, CBS, Voorburg/Heerlen.

Garssen, J. en Nicolaas, H. 2006, Recente trends in de vruchtbaarheid van niet-westers allochtone vrouwen. *Bevolkingstrends* 54(1), blz. 15–31, CBS, Voorburg/Heerlen.

Garssen, J. en Duin, C. van 2009, Allochtonenprognose 2008–2050: naar 5 miljoen allochtonen. *Bevolkingstrends* 57(2), blz. 14–21, CBS, Voorburg/Heerlen.

2. Jeugd en gezondheid

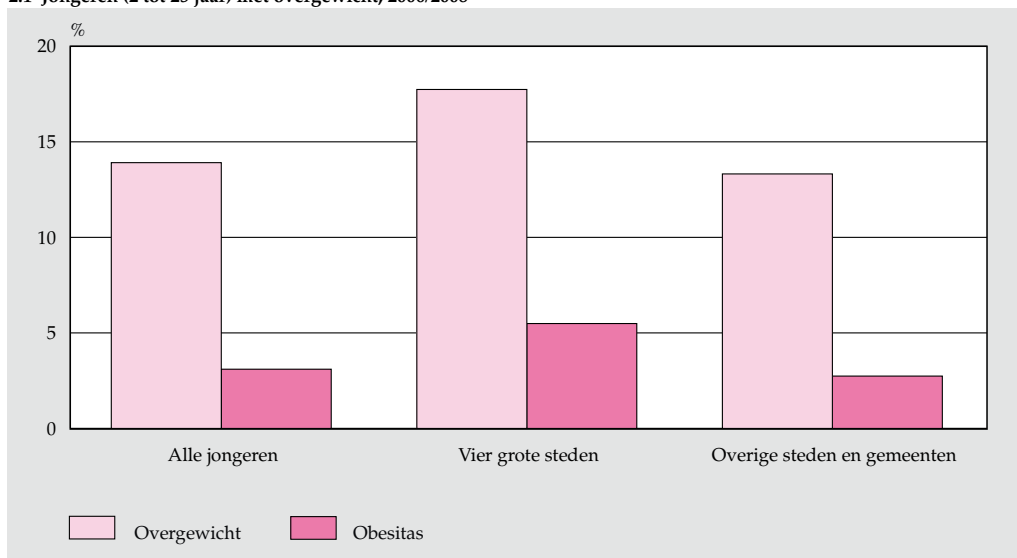
Een op de zeven jongeren van 2 tot 25 jaar te zwaar. In de vier grote steden is dat zelfs 18 procent. Kinderen met overgewicht voelen zich bovendien minder gezond dan kinderen die niet te zwaar zijn. Wel zijn er steeds meer jongeren die nog nooit gerookt hebben. Van de 10- tot 20-jarigen is dat maar liefst 58 procent. Het aandeel jongeren (12 tot 16 jaar) dat wel eens alcohol heeft gedronken en het percentage jongeren dat wel eens geblowd heeft, verschilt nauwelijks per schooltype. Maar als scholieren drinken, dan drinken de scholieren met het laagste opleidingsniveau wel vaker en meer glazen alcohol. Leerlingen in het vwo blowen ook minder vaak dan scholieren die een lagere opleiding volgen. Ook hebben laagopgeleide jongeren eerder seks dan hun hoger opgeleide leeftijdgenoten en hebben schrikbarend veel jongeren ervaring met seksueel geweld, vaak met een bekende dader. Verder is er steeds meer vraag naar jeugdzorg voor kinderen bij wie het opgroeien en opvoeden problematisch verloopt

2.1 Overgewicht en gezond voelen

Bijna 14 procent van de jongeren te zwaar

Overgewicht is een groot probleem in de huidige maatschappij en ook in ons land zijn veel jongeren te zwaar. In de periode 2006–2008 had ruim 14 procent van de

2.1 Jongeren (2 tot 25 jaar) met overgewicht, 2006/2008

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Permanent Onderzoek Leefsituatie.

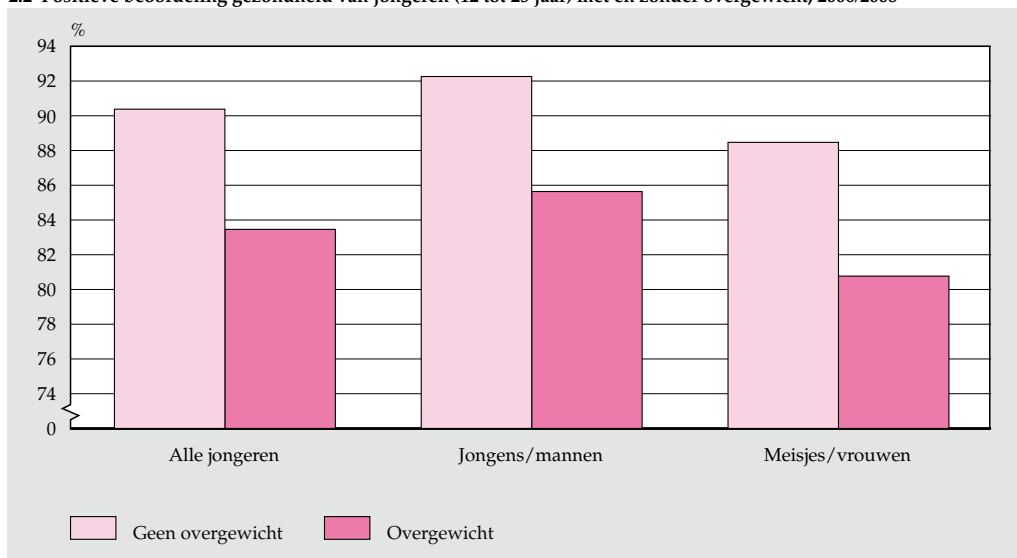
jongens en mannen van 2 tot 25 jaar overgewicht. Bij meisjes en vrouwen was dat ruim 13 procent. Bij ruim 3 procent van de jongeren was zelfs sprake van ernstig overgewicht. Te dik zijn komt meer voor bij de jongeren van boven de 18 jaar dan bij jongere kinderen. Bij de 18- tot 25-jarigen is het aandeel met overgewicht bijna 19 procent. Dat is flink hoger dan het aandeel van ruim 10 procent bij de 12- tot 18-jarigen en bijna 13 procent bij de 2-tot 12-jarigen.

In de 4 grote steden komt overgewicht en obesitas vaker voor dan in de kleinere steden en gemeenten. In de grote steden had bijna 18 procent van de 2- tot 25-jarigen overgewicht in 2006–2008 tegenover ruim 13 procent in de rest van Nederland. Het percentage jongeren met obesitas was in de vier grootste steden (5,5 procent) zelfs dubbel zo hoog als in de andere steden en gemeenten (2,7 procent).

Jongeren met overgewicht minder gezond

De meeste Nederlandse jongeren onder de 25 jaar beoordelen hun gezondheid positief. Zo gaf 92 procent in de periode 2006–2008 aan zich gezond te voelen. Hoe ouder het kind, hoe minder positief het oordeel is. Echter, jongeren van 12 tot 25 jaar met overgewicht zijn negatiever over hun gezondheid dan jongeren die niet te zwaar zijn. Van de 12- tot 25-jarigen jongens en mannen die niet te zwaar zijn vond ruim 92 procent zijn gezondheid positief, tegenover ruim 83 procent van hen met overgewicht. Ook bij de 12- tot 25-jarige meisjes en vrouwen waren degene zonder overgewicht positiever. Bij kinderen van 0 tot 12 jaar was er geen verschil in de beoordeling van gezondheid tussen kinderen met en zonder overgewicht.

2.2 Positieve beoordeling gezondheid van jongeren (12 tot 25 jaar) met en zonder overgewicht, 2006/2008

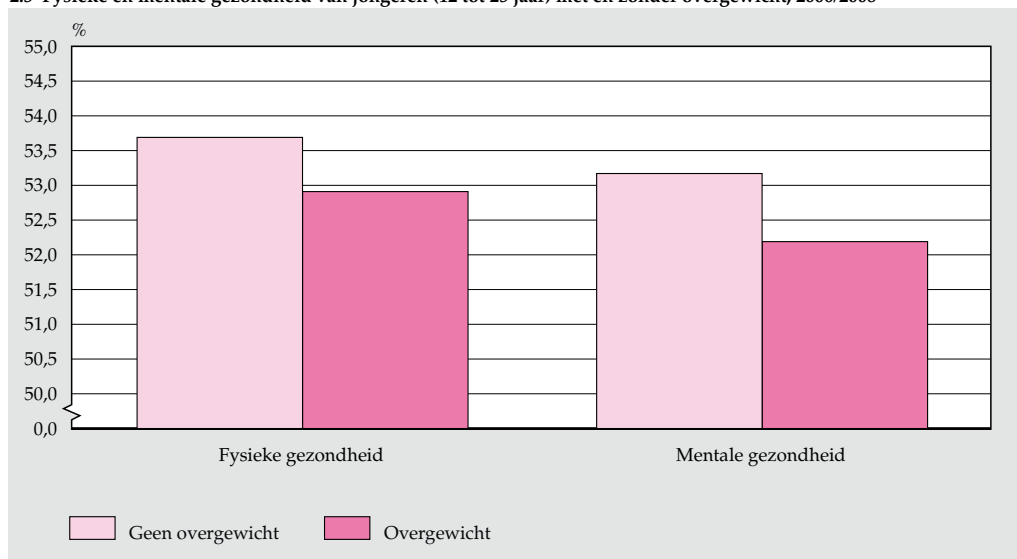
Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS- Permanent Onderzoek Leefsituatie.

Zowel fysiek als mentaal minder gezond bij overgewicht

Naast het feit dat jongeren met overgewicht zich minder gezond voelen, blijkt dat ze op zowel de maat voor fysieke als de maat voor psychische gezondheid minder goed scoren dan jongeren zonder overgewicht. Deze scores op fysieke en mentale gezondheid worden afgeleid uit 12 meerkeuzevragen (SF-12) over verschillende aspecten van gezondheid: functionele status (fysiek en sociaal functioneren en fysieke en emotionele beperkingen.), welbevinden (mentale gezondheid, vitaliteit en pijn) en de algemene evaluatie van de eigen gezondheid. De SF-12 vragenlijst is een veelgebruikte internationale standaard van een algemene gezondheidsmaat en is in de Verenigde Staten ontwikkeld door Ware e.a. (1995).

Zowel de score op de fysieke gezondheid als op de psychische gezondheid is significant lager bij 12- tot 25-jarigen met overgewicht dan bij de 12- tot 25-jarigen zonder overgewicht. Dit verschil zit bij fysieke gezondheid vooral bij de jongeren van 12 tot 18 jaar. Bij de mentale gezondheid zit het verschil juist bij de 18-plussers. Daarnaast is het verschil in zowel mentale als fysieke gezondheid groter bij de mannen dan bij de vrouwen.

2.3 Fysieke en mentale gezondheid van jongeren (12 tot 25 jaar) met en zonder overgewicht, 2006/2008

Bron: CBS-Permanent Onderzoek Leef Situatie.

Jongeren met overgewicht bewegen even veel als jongeren zonder overgewicht

Te weinig lichaamsbeweging is één van de veelgenoemde oorzaken van overgewicht. Voor het beoordelen van lichamelijke activiteit kan de Norm Gezond Bewegen gebruikt worden. Volgens deze norm moeten jongeren van 12 tot 18 jaar dagelijks minimaal een uur matig intensieve lichamelijke activiteit verrichten.

Dit zijn activiteiten zoals aerobics of hardlopen. 18-plussers dienen minimaal een half uur matig intensieve lichamelijke activiteit te verrichten op ten minste vijf dagen van de week. Jongeren met en zonder overgewicht in de leeftijdsgroep van 12 tot 18 jaar en 18 tot 25 jaar voldoen in gelijke mate aan de norm.

Volgens de Nederlandse gezondheidsenquête is ook het aantal minuten lichamelijke activiteit per week nagenoeg gelijk tussen jongeren zonder overgewicht en jongeren met overgewicht in de periode 2006–2008. Er kan echter een onderscheid gemaakt worden tussen licht intensieve, matig intensieve en zwaar intensieve lichamelijke activiteit. Vooral matig en zware intensieve lichamelijke activiteit hebben een gunstig effect op de gezondheid. Daarom is het interessant om te kijken naar hoeveel minuten per week jongeren met en zonder overgewicht spenderen aan matig en zware lichamelijke activiteit. In de hele leeftijdsgroep 12- tot 25-jarigen is er geen verschil in het aantal minuten per week jongeren met en zonder overgewicht spenderen aan matig en zware lichamelijke activiteit. Bij de 12- tot 18-jarigen was in 2006–2008 het aantal minuten echter hoger bij jongeren zonder overgewicht dan bij hen met overgewicht (550 minuten per week tegenover 438 minuten per week). Bij de 18- tot 25-jarigen deden juist de jongeren met overgewicht meer aan matige of zware lichamelijke activiteit dan de 18- tot 25-jarigen zonder overgewicht (754 minuten per week tegenover 855 minuten per week). De 18- tot 25-jarigen zijn overigens actiever dan de 12- tot 18-jarigen, terwijl het gewichtsprobleem onder de oudere groep groter is.

De vragen over lichaamsgewicht en activiteit worden echter op hetzelfde moment gesteld aan de respondenten. Het is daarom mogelijk dat jongeren met overgewicht voorheen minder actief waren en al meer aan het bewegen zijn gegaan om hun overgewicht te verminderen. Daarnaast spelen andere factoren een rol bij het ontstaan van overgewicht, zoals een ongezond voedingspatroon (RIVM, 2008b).

Jongeren van 12 tot 25 jaar in de vier grote steden bewegen minder dan jongeren in kleinere steden en gemeenten. In de grote steden besteedden jongeren in 2006–2008 gemiddeld bijna 500 minuten per week aan matige of zware lichamelijke activiteit tegenover 682 minuten per week bij jongeren in de kleinere steden en gemeenten. Hoewel jongeren in de steden minder bewegen en meer overgewicht hebben dan jongeren op het platteland, blijkt ook in de steden dat jongeren met overgewicht niet minder bewegen dan jongeren zonder overgewicht. Dit geldt zowel voor de hele leeftijdsgroep van 12 tot 25 jaar als voor de leeftijdsgroepen van 12 tot 18 jaar en die van 18 tot 25 jaar.

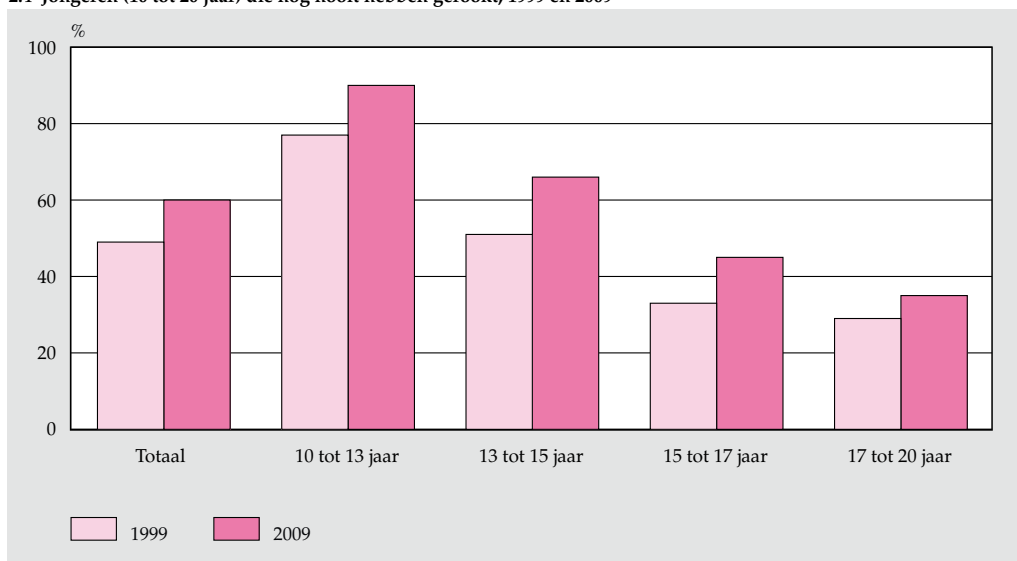
2.2 Leefstijl: roken, alcohol en drugs

Zes op de tien jongeren hebben nooit gerookt

Het aandeel jongeren dat nog nooit gerookt heeft is de afgelopen jaren toegenomen. Had in 1999 de helft van de jongeren van 10 tot 20 jaar nog nooit een sigaret

opgestoken, tien jaar later is dat 60 procent. Vooral het aandeel 10- tot 13-jarigen en 13- tot 15-jarigen dat nooit gerookt heeft nam toe, met respectievelijk 13 en 15 procentpunt. Onder de oudere tieners is deze toename minder sterk. Zo nam het aandeel 17- tot 20-jarige jongeren dat nog nooit gerookt heeft 6 procentpunt toe.

2.4 Jongeren (10 tot 20 jaar) die nog nooit hebben gerookt, 1999 en 2009

Bron: Stivoro.

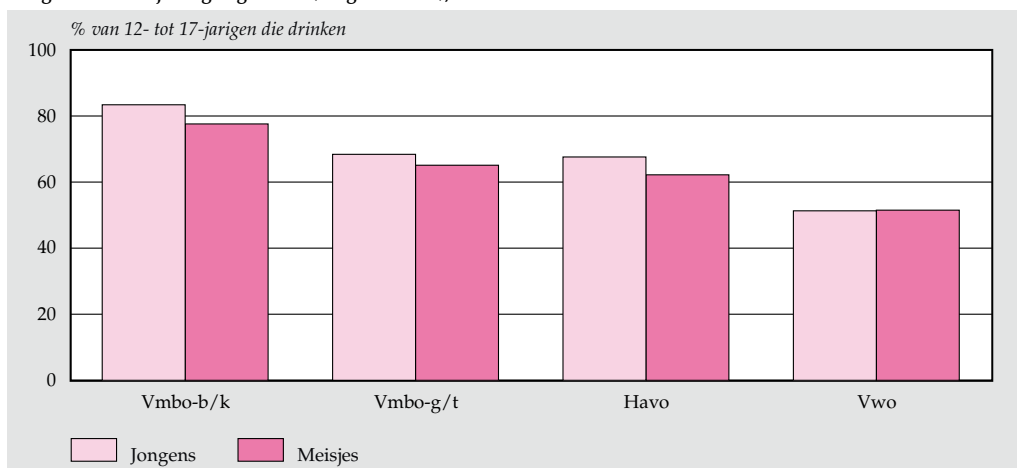
In 2009 had één op de vijf 10- tot 20-jarigen in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek gerookt. In vergelijking met tien jaren geleden is dit aandeel licht afgenomen, toen bedroeg dat 28 procent. Jongeren die roken geven duidelijk de voorkeur aan sigaretten (74 procent) en veel minder aan shag (8 procent). Een op de vijf jongeren rookt zowel sigaretten als shag. Roken is niet alleen schadelijk voor de gezondheid, maar heeft ook een verslavende werking. Jongeren die begonnen zijn met roken kunnen er niet altijd even eenvoudig mee stoppen. In 2009 deed de helft van de jongeren een poging hiertoe. Bekend is echter dat de terugval onder jongeren die een stoppoging hebben gedaan, groot is (Kleinjan, 2009).

Intensiever alcoholgebruik onder lager opgeleiden

In 2007 had 78 procent van de jongeren van 12 tot 17 jaar weleens alcohol gedronken. Dat is minder dan in 2003, toen dat percentage op 84 procent lag. De daling komt geheel voor rekening van de 12- tot 15-jarigen, want er is geen afname in het alcoholgebruik onder jongeren van 15 en 16 jaar. Als jongeren drinken, drinken ze nog steeds te veel en te vaak. Dat geldt ook voor de 12- tot 15-jarigen.

Het percentage jongeren dat ooit of in de maand voorafgaand aan het onderzoek alcohol heeft gedronken verschilt nauwelijks bij de verschillende schooltypen. Maar áls ze drinken, dan drinken de scholieren uit de laagste opleidingsniveaus, vooral de scholieren uit het vmbo basis- of kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo-b/k), wel vaker en meer glazen alcohol. In 2007 zei 80 procent van de actuele drinkers op het vmbo-b/k de afgelopen vier weken wel eens 5 of meer glazen alcohol bij één gelegenheid te hebben gedronken (binge-drinken), tegenover 67 procent op het vmbo theoretische of gemengde leerweg (vmbo-g/t), 65 procent op de havo en 51 procent op het vwo. Deze verschillen tussen de schoolniveaus gelden voor zowel jongens als meisjes.

2.5 Scholieren in het voortgezet onderwijs (12 tot 17 jaar ¹⁾) die de afgelopen maand 5 glazen of meer alcohol hebben gedronken bij één gelegenheid (binge drinken), 2007

¹⁾ Omdat niet elk schoolniveau hetzelfde aantal leerjaren heeft, zijn voor een goede vergelijkbaarheid alleen leerlingen van 12 tot 17 jaar in deze analyses opgenomen.

Bron: Trimbos-instituut.

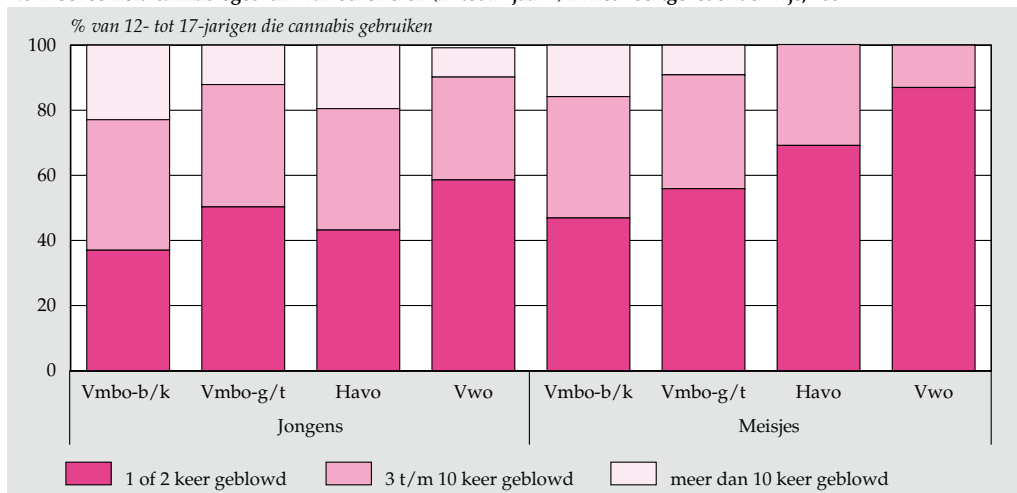
Vwo leerlingen blowen het minst en roken de minste joints

Het cannabisgebruik onder scholieren bereikte een piek in 1996 maar neemt sindsdien geleidelijk af. In 2007 heeft nog altijd 14 procent van de 12- tot 17-jarige jongeren ooit in het leven geblowd en 7 procent nog in de afgelopen maand.

Net als bij alcohol verschillen de schoolniveaus weinig wat betreft het aantal gebruikers van cannabis. Wel blowen de gebruikers op het vwo minder frequent dan die van de andere schoolniveaus, met name in vergelijking met het vmbo-b/k. In 2007 heeft van de blowende scholieren op het vwo bijvoorbeeld 5 procent tien keer of vaker geblowd in de maand voorafgaand aan het onderzoek. Op het vmbo-b/k gaat het om 19 procent van de scholieren. Het hogere gebruik op het vmbo-b/k

vergeleken met het vwo geldt voor zowel jongens als meisjes. Op havo en vwo is zelfs geen van de cannabis gebruikende meisjes een frequente blower (meer dan 10 keer per maand), tegenover 16 procent op het vmbo-b/k.

2.6 Hoeveelheid cannabisgebruik van scholieren (12 tot 17 jaar ¹⁾) in het voortgezet onderwijs, 2007

¹⁾ Omdat niet elk schoolniveau hetzelfde aantal leerjaren heeft, zijn voor een goede vergelijkbaarheid alleen leerlingen van 12 tot 17 jaar in deze analyses opgenomen.

Bron: Trimbos-instituut.

Op het vmbo-b/k zei 22 procent van de blowende jongeren in 2007 dat zij gemiddeld 3 of meer joints per keer roken, tegenover 5 procent van de blowers op het vwo. Op het vwo is het aandeel meisjes dat zei gemiddeld drie of meer joints te roken te verwaarlozen, terwijl het roken van 3 of meer joints door meisjes op de andere schoolniveaus wel voorkwam (16 procent op vmbo-b/k, 15 procent op vmbo-g/t en 13 procent op havo)

Vwo leerlingen experimenteren minder met ecstasy en cocaïne

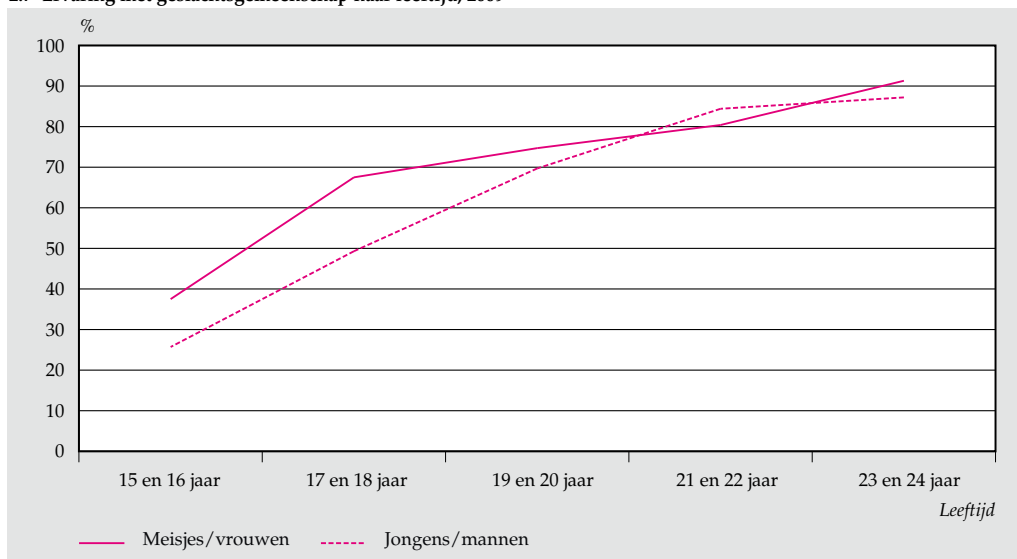
In 2007 heeft 3,4 procent van de jongeren van 12 tot 17 jaar ooit een harddrug (ecstasy, amfetamine, cocaïne of heroïne) gebruikt. In de meeste gevallen gaat het om gebruik van ecstasy (1,9 procent). Leerlingen op het vwo lijken de minste ervaring te hebben met het gebruik van ecstasy en cocaïne. De verschillen met de andere schoolniveaus zijn echter niet significant. Uitzondering hierop is het significant hoger aantal scholieren van het vmbo-b/k dat ervaring heeft met ecstasy, vergeleken met het vwo.

2.3 Seksueel gedrag

Helft van de 17-jarigen ervaring met geslachtsgemeenschap

Voor de meeste jongeren verloopt de seksuele ontwikkeling stapsgewijs. In 2009 heeft de helft van de 15-jarigen wel eens gevoeld en gestreeld onder de kleren en anderhalf jaar daarna heeft de helft ook ervaring met naakt vrijen. Vlak daarna (met 17,4 jaar) vindt voor de helft van de jongeren de eerste geslachtsgemeenschap plaats. Meisjes hebben de eerste geslachtsgemeenschap gemiddeld een half jaar eerder dan jongens. In 2009 heeft 26 procent van de 15- en 16-jarige jongens ervaring met geslachtsgemeenschap, tegenover 38 procent van de meisjes. Bij de 17- en 18-jarigen zijn deze percentages bijna verdubbeld. Rond hun 21e verjaardag halen de jongens de meisjes in: vanaf die leeftijd zijn jongens en meisjes ongeveer even ervaren (Bakker et al., 2009).

2.7 Ervaring met geslachtsgemeenschap naar leeftijd, 2009

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, Rutger Nisso groep.

Laagopgeleide jongeren hebben eerder seks

Opleidingsniveau, afkomst en religie spelen een belangrijke rol bij seksueel gedrag van jongeren. Jongeren die een opleiding op vmbo- of mbo-niveau volgen hebben vaker ervaring met geslachtsgemeenschap dan jongeren met een hogere opleiding (havo, vwo, hbo of universiteit). Binnen de groep 17- en 18-jarigen heeft in 2009 bijvoorbeeld 63 procent van de laagopgeleide jongens en 82 procent van de laagopgeleide meisjes wel eens geslachtsgemeenschap gehad, tegenover respectievelijk 36 procent en 56 procent van hun hoogopgeleide seksegenoten. Daarnaast hebben

jongens en meisjes met een Marokkaanse of Turkse achtergrond minder vaak ervaring met geslachtsgemeenschap dan jongens en meisjes met een autochtone, Surinaamse of Antilliaanse achtergrond. Ten slotte hebben gelovige 15- tot 25-jarigen minder seksuele ervaring dan jongeren die niet gelovig zijn (Bakker et al., 2009).

Meeste jongeren hebben vaste relatie met de laatste sekspartner

In 2009 heeft 18 procent van de 15- tot 25-jarige jongens en 21 procent van de 15- tot 25-jarige meisjes in hun leven één sekspartner gehad. Daarnaast heeft 35 procent van de jongens en 40 procent van de meisjes tussen de twee en de vijf partners gehad. Een op de vijf jongens en één op de zes meisjes van 15 tot 25 jaar heeft meer dan vijf verschillende sekspartners gehad. Binnen de groep jongeren met ervaring met geslachtsgemeenschap, had 73 procent van de jongens en 84 procent van de meisjes een vaste relatie met de laatste sekspartner. In het laatste half jaar voorafgaand aan het onderzoek had 46 procent van de jongens en 60 procent van de meisjes één sekspartner en 14 procent van de jongens en 11 procent van de meisjes twee of meer verschillende sekspartners. Er zijn ook jongeren die in die periode helemaal geen seks hadden: 40 procent van de jongens en 29 procent van de meisjes. Verder heeft 7 procent van de jongens en 8 procent van de meisjes ooit seks gehad met iemand van hetzelfde geslacht en 3 procent van zowel de jongens als de meisjes deed dit ook in het laatste half jaar (Bakker et al., 2009).

Veel jongeren met losse sekspartners vrijen onveilig

Wat anticonceptiegebruik betreft doen Nederlandse jongeren het opvallend goed, vergeleken met jongeren in andere landen. In een onderzoek naar anticonceptiegebruik onder 15-jarigen in 24 verschillende landen in 2002, kwam Nederland als beste uit de bus (Godeau et al., 2008). In 2009 gebruikte 43 procent van de jongens en 61 procent van de meisjes van 15 tot 25 jaar met ervaring met geslachtsgemeenschap de pil of een andere anticonceptiemethode bij de laatste vrijpartij. Hierbij gebruikte 21 procent van de jongens en 10 procent van de meisjes (alleen) een condoom en 24 procent van de jongens en 19 procent van de meisjes gebruikte de Double Dutch methode (het gecombineerd gebruik van een condoom en een andere anticonceptiemethode). Met losse partners wordt nog regelmatig onveilig gevreeën, hoewel er wel vaker een condoom wordt gebruikt dan met vaste partners. Van de 15- tot 25-jarigen met ervaring met geslachtsgemeenschap, gebruikte 57 procent van de jongens en 43 procent van de meisjes een condoom wanneer ze geen relatie hadden met de laatste sekspartner, tegenover respectievelijk 41 en 26 procent met vaste partners (Bakker et al., 2009).

Seksueel geweld komt schrikbarend vaak voor

Van alle 15- tot 25-jarigen geeft 23 procent van de meisjes en 4 procent van de jongens in 2009 zelf aan ooit in hun leven seksueel geweld te hebben meegemaakt. Indien het voorkomen van seksueel geweld berekend wordt aan de hand van vra-

gen naar verschillende vormen van seksueel geweld, blijken de percentages nog hoger; dan heeft 46 procent van de meisjes en 20 procent van de jongens ervaring met seksueel geweld, variërend van kwetsende aanrakingen tot verkrachting. Zo is één op de tien meisjes en bijna één op de twintig jongens van 15 tot 25 jaar weleens gedwongen zich uit te kleden en werd bijna één op de vijf meisjes en één op de twintig jongens tegen de zin in betast onder de kleren. Daarnaast is 7 procent van de meisjes en 4 procent van de jongens weleens gedwongen orale seks toe te staan of uit te voeren. En wederom 7 procent van de meisjes en 3 procent van de jongens is ooit verkracht. Het merendeel van de daders is een bekende van het slachtoffer. Bij jongens met seksuele geweldservaringen was de dader ongeveer even vaak een man of jongen als een meisje of vrouw. (Ex-)partners, buurtgenoten, medeleerlingen of collega's, en vriend(inn)en of kennissen worden vaak genoemd als daders. Bij meisjes met seksuele geweldservaringen was de dader bijna altijd een man of jongen, en betreft het relatief vaak een (ex-)partner, vriend(in) of kennis, of buurtgenoot (Bakker et al., 2009).

2.4 *Jeugdzorg en kindermishandeling¹⁾*

Aantal aanmeldingen bureau jeugdzorg neemt toe

Veel jongeren in Nederland groeien gezond en veilig op. Helaas geldt dat niet voor alle jongeren. Zij hebben te maken met ernstige opvoed- en opgroei problemen. In de Wet op de jeugdzorg (Wjz; zie kader) is vastgelegd dat deze jongeren wettelijk recht hebben op jeugdzorg. De centrale toegangspoort daarvoor is het bureau jeugdzorg.

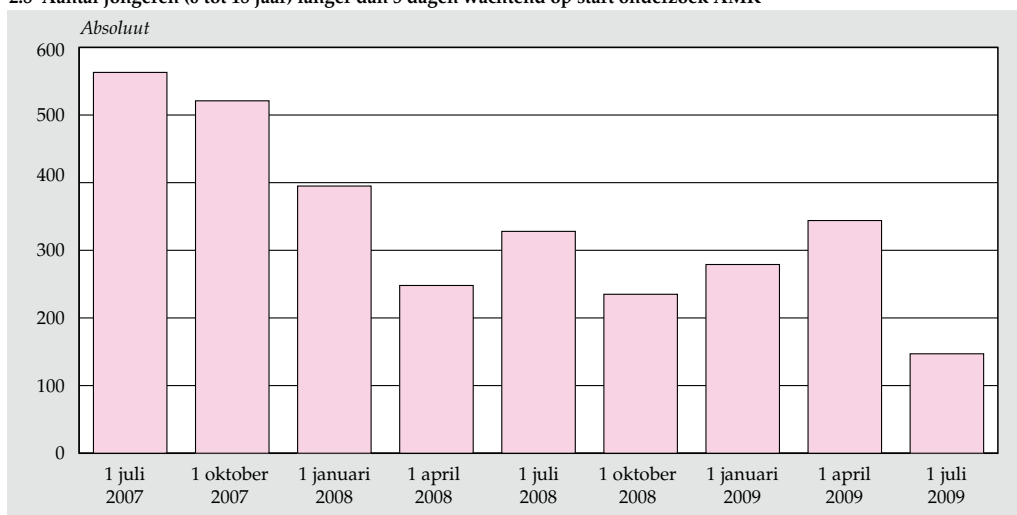
De vraag naar jeugdzorg is de laatste jaren toegenomen, blijkt uit het aantal aanmeldingen bij de bureaus jeugdzorg. In 2008 werden volgens de MOgroep ruim 88 duizend aanmeldingen gedaan. Een jaar daarvoor waren dat er bijna 84 duizend. Het totale aantal aanmeldingen is daarmee van 2007 op 2008 gegroeid met ongeveer 5 procent (MOgroep Jeugdzorg 2009). Het aantal aanmeldingen dat bureau jeugdzorg accepteert, is volgens de MOgroep daarentegen licht gedaald. Werden in 2007 55 duizend aanmeldingen geaccepteerd, in 2008 waren dat er nog geen 54 duizend. De MOgroep Jeugdzorg noemt als mogelijke verklaring dat het voorliggend veld, waar licht ambulante zorg geboden wordt, verbeterd is. Instellingen in het voorliggende veld zijn bijvoorbeeld de school, het maatschappelijk werk en de politie. De bureaus jeugdzorg kunnen naar dit voorliggend veld verwijzen en zelf kritischer zijn geworden in de acceptatie van de aanmeldingen (MOgroep Jeugdzorg 2009).

Minder jongeren op wachtlijst AMK

Naast het functioneren als toegang tot de geïndiceerde zorg is een andere wettelijke taak van bureau jeugdzorg het functioneren als Advies- en Meldpunt Kinder-

mishandeling (AMK). In 2008 is volgens de MOgroep (2009) ongeveer 53 duizend keer contact opgenomen met een AMK om melding te doen van een vermoeden van kindermishandeling. Na een melding van een vermoeden van kindermishandeling moet volgens de Wet op de jeugdzorg binnen vijf dagen vastgesteld worden of de melding in onderzoek genomen moet worden. Ook moet het onderzoek na die vijf dagen zijn gestart. Is dat niet het geval dan wordt de jongere waarvoor een melding is gedaan als wachtende geteld. Tussen 1 juli 2007 en 1 juli 2009 is het aantal jongeren op de wachtlijst afgenomen. Zo stonden er op 1 juli 2009 147 jongeren op de wachtlijst waar er op 1 juli 2007 nog 563 op stonden.

2.8 Aantal jongeren (0 tot 18 jaar) langer dan 5 dagen wachtend op start onderzoek AMK

Bron: Tweede Kamer, Brief van de minister voor Jeugd en Gezin, Den Haag, 13 augustus 2009. TK 31839 nr. 11 en Tweede Kamer, Brief van de minister voor Jeugd en Gezin, Den Haag, 4 februari 2008. TK 29815 en 31015 nr. 124.

Wet op de jeugdzorg

Op 1 januari 2005 is de nieuwe Wet op de jeugdzorg (Wjz) ingegaan. In deze wet staan de cliënt en zijn hulpvraag centraal. Cliënten zijn kinderen, jongeren en hun ouders of opvoeders die opgroei- en opvoedingsproblemen hebben.

De nieuwe Wet op de jeugdzorg heeft als doel om de jeugdzorg samenhangend en vraaggericht te maken.

- Kinderen, jongeren en ouders hebben recht op jeugdzorg.
- Bureau jeugdzorg is de toegangspoort tot de gehele jeugdzorg.
- De zorg moet zo dicht mogelijk bij het kind of de jongere plaatsvinden, zo

kort mogelijk duren en zo licht mogelijk zijn.

- Elke provincie krijgt geld van het Rijk. De provincie financiert met dat geld bureau jeugdzorg en daarmee de toegang tot de jeugdhulpverlening, geestelijke gezondheidszorg voor jeugd (jeugd-ggz), jeugdbescherming en jeugdreclassering.
- De provincie koopt zorg voor kinderen, jongeren en ouders in bij de jeugdzorginstellingen.
- De provincie maakt met gemeenten resultaatgerichte afspraken over hun verantwoordelijkheden voor jongeren met problemen.

<http://www.bureaujeugdzorg.info>

Literatuur en geraadpleegde websites

Bakker, F., Graaf, H. de, Haas, S. de, Kedde, H., Kruijer, H., & Wijsen, C. (2009). *Seksuele gezondheid in Nederland 2009*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.

Godeau, E., Nic Gabhainn, S., Vignes, C., Ross, J., Boyce, W., & Todd, J. (2008). Contraceptive use by 15-year-old students at their last sexual intercourse. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 62, 66–73.

Kleinjan, M. (2009). *Dawning Dependence, Processes underlying smoking cessation in adolescence*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam (academisch proefschrift).

MOgroep Jeugdzorg (2009). *Brancherapportage Jeugdzorg 2008*.
<http://www.mogroep.nl>

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) (2008). *Spelen met gezondheid. Leefstijl en psychische gezondheid van de Nederlandse jeugd*. Bilthoven: RIVM.

Stevens, J., Pommer, E., Kempen, H. van, Zeijl, E., Woittiez, I., Sadiraj, K., Gilsing, R. & Keuzenkamp, S. (2009). *De jeugd een zorg. Ramings- en verdeelmodel jeugdzorg 2007*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Tweede Kamer, Brief van de minister voor Jeugd en Gezin, Den Haag, 4 februari 2008. TK 29815 en 31015 nr. 124

Tweede Kamer, Brief van de minister voor Jeugd en Gezin, Den Haag, 13 augustus 2009. TK 31839 nr. 11.

Ware J.E., Kosinski M., Keller S.D. SF-12: How to score the SF-12 Physical and Mental Health Summary Scales. Boston, MA: The Health Institute, New England Medical Center, Second Edition, 1995.

Noot in de tekst

- 1) De gebruikte data zijn afkomstig van de MOgroep. Deze data zijn niet in de Landelijke Jeugdmonitor opgenomen.

3. Jeugd op school

Bijna alle jongeren van 4 tot 18 jaar in ons land nemen deel aan het onderwijs. Van de 18-plussers studeert ruim de helft nog. Leerlingen doorlopen het onderwijs niet allemaal in hetzelfde tempo of met dezelfde route. Zo gaat bijna de helft van de ongediplomeerde vmbo-leerlingen door naar het mbo. Zittenblijven gebeurt het vaakst in het vierde jaar van de havo of het vwo. Van de havo-gediplomeerden gaan bijna vier op de vijf door naar het hbo; bij de vwo-gediplomeerden gaan ruim zeven op de tien naar de universiteit.

De grote steden tellen relatief meer achterstandsleerlingen dan de kleinere gemeenten. Ook zijn er per gemeente grote verschillen in de ontwikkeling van het aantal leerlingen in het basisonderwijs. In het midden van het land neemt dit aantal toe, maar in Zuid-Limburg lopen de basisscholen steeds verder leeg.

3.1 Deelname onderwijs

Bijna alle 4- tot 18-jarigen gaan naar school

In het schooljaar 2007/'08 namen in Nederland 3,47 miljoen jongeren tot 25 jaar deel aan het door de overheid bekostigde onderwijs. Daarvan ging bijna de helft (48 procent) naar het basisonderwijs, het speciaal basisonderwijs of een speciale school en ruim een kwart (27 procent) naar het voortgezet onderwijs. Van de rest (25 procent) ging de ene helft naar het middelbaar beroepsonderwijs en de andere helft naar het hoger onderwijs.

In Nederland zijn kinderen vanaf vijf jaar tot het einde van het schooljaar waarin zij zestien worden verplicht om naar school te gaan. Met ingang van het schooljaar 2007/'08 is daar de kwalificatieplicht bijgekomen. Deze houdt in dat jongeren zonder startkwalificatie tot hun achttiende verjaardag onderwijs moeten volgen. Een startkwalificatie is een diploma op havo-, vwo- of mbo-2-niveau (basisberoepsbeoefenaar).

Een groot deel van de jongeren van 4 tot 18 jaar neemt dan ook deel aan het onderwijs. Van de 1,6 miljoen 4- tot 12-jarigen is dat 99 procent en van de 1,2 miljoen 12- tot 18-jarigen is dat ruim 94 procent.

Aantal basisschoolleerlingen in Zuid-Limburg neemt sterk af

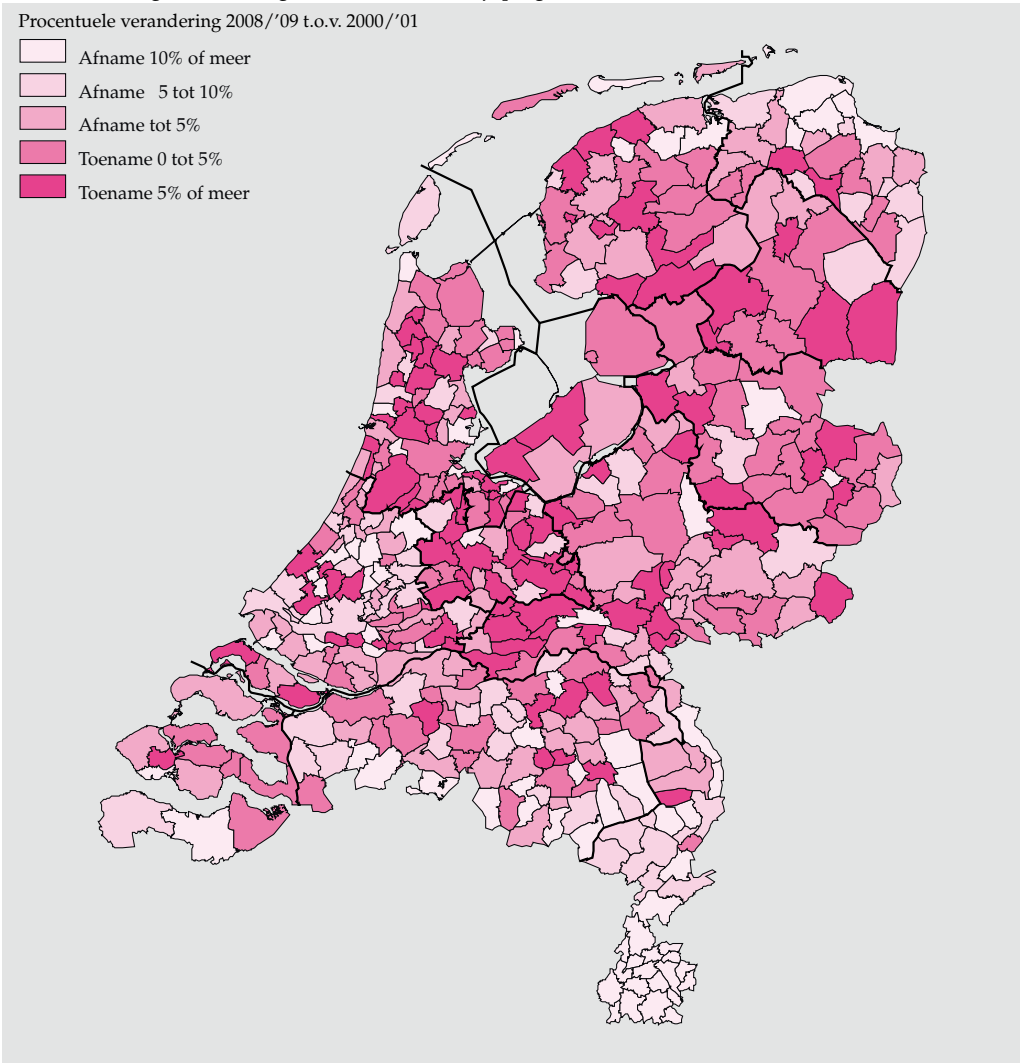
In het schooljaar 2008/'09 gingen 1,55 miljoen kinderen naar het basisonderwijs. Dat is 0,4 procent meer dan in 2000/'01. Ondanks deze groei is in de afgelopen acht jaar in ruim de helft (53 procent) van de gemeenten het aantal leerlingen in het basisonderwijs afgenomen. In 75 van de 443 gemeenten was de afname zelfs 10 procent of meer. In Zuid-Limburg nam in alle gemeenten het aantal basisschoolleerlingen sterk af. Niet alleen in grote steden als Heerlen en Maastricht, maar ook in andere gemeenten met een kleiner aantal inwoners. Dit komt vooral door een

grote daling van het aantal 4- tot 12-jarigen in dit deel van het land. Ook in Oost-Brabant, het 'Groene Hart' en enkele gemeenten in Groningen en Friesland liep het aantal basisschoolleerlingen sterk terug.

Stijging in het midden van het land

In het merendeel van de gemeenten in de provincie Utrecht nam het aantal kinderen in het basisonderwijs in dezelfde periode wel flink toe. Ook daarbij spelen demografische ontwikkelingen een belangrijke rol. Zo is de sterke groei van het aantal basisschoolleerlingen in Amersfoort en Utrecht een goede afspiegeling van

3.1 Ontwikkeling aantal leerlingen in het basisonderwijs per gemeente, 2000/'01–2008/'09

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Onderwijsstatistieken

de toename van het aantal 4- tot 12-jarigen in deze gemeenten. Hetzelfde geldt voor een relatief groot aantal gemeenten in de Betuwe, Noord-Holland, Flevoland, Friesland en Drenthe. Ook daar is het aantal kinderen in het basisonderwijs de afgelopen acht jaar met 5 procent of meer toegenomen.

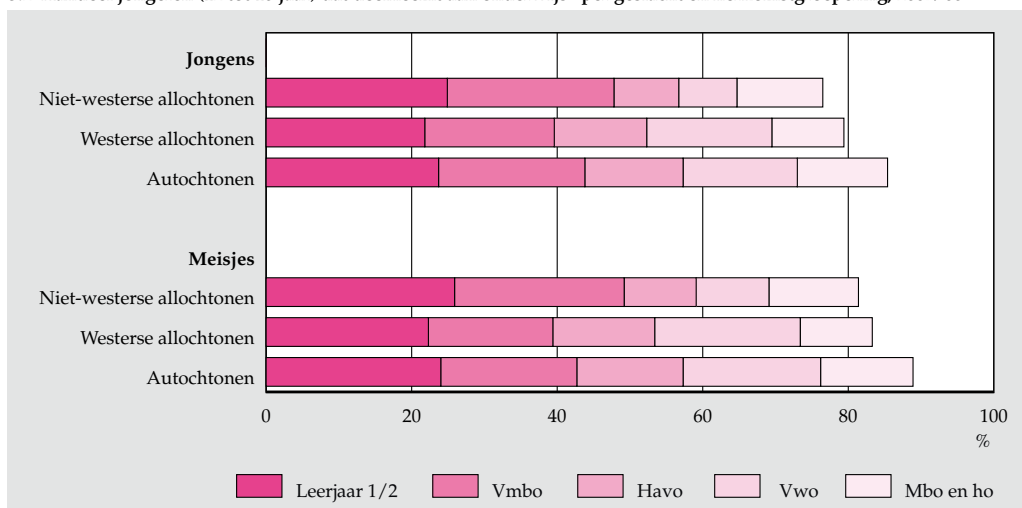
Eén op de vijf tieners volgt vmbo

De meeste tieners van 12 tot 18 jaar gaan naar het voortgezet onderwijs; in 2007/'08 waren dat er bijna driekwart. Bijna een kwart van deze leeftijdsgroep zit in een brugklas, 20 procent op het vmbo, ruim 13 procent op de havo en 16 procent op het vwo. Een klein, maar fors toenemend, aantal 12- tot 18-jarigen volgt het voortgezet onderwijs op speciale scholen. In de afgelopen vier jaar is dit aantal met 37 procent gestegen tot ruim 24 duizend leerlingen in 2007/'08. Dit komt vooral door een sterke toename van het aantal zeer moeilijk opvoedbare en zeer moeilijk lerende jongeren.

Naast het grote aandeel tieners op het voortgezet onderwijs zit 11 procent van de 12- tot 18-jarigen in het middelbaar beroepsonderwijs. Hierbij gaat het vrijwel uitsluitend om jongeren van 15 jaar en ouder. Slechts een heel klein deel (1 procent) van de tieners van 12 tot 18 jaar nam al deel aan het hoger onderwijs.

In het schooljaar 2007/'08 ging in deze leeftijdsgroep 73 procent van de autochtone jongens en ruim 76 procent van de autochtone meisjes naar het voortgezet onderwijs. De niet-westers allochtone jongens en meisjes van 12 tot 18 jaar bleven daar met een deelnamepercentage van respectievelijk 65 en 69 procent duidelijk bij

3.2 Aandeel jongeren (12 tot 18 jaar) dat deelneemt aan onderwijs¹⁾ per geslacht en herkomstgroepering, 2007/'08*

¹⁾ Exclusief primair onderwijs, praktijkonderwijs en volwasseneneducatie.

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Onderwijsstatistieken.

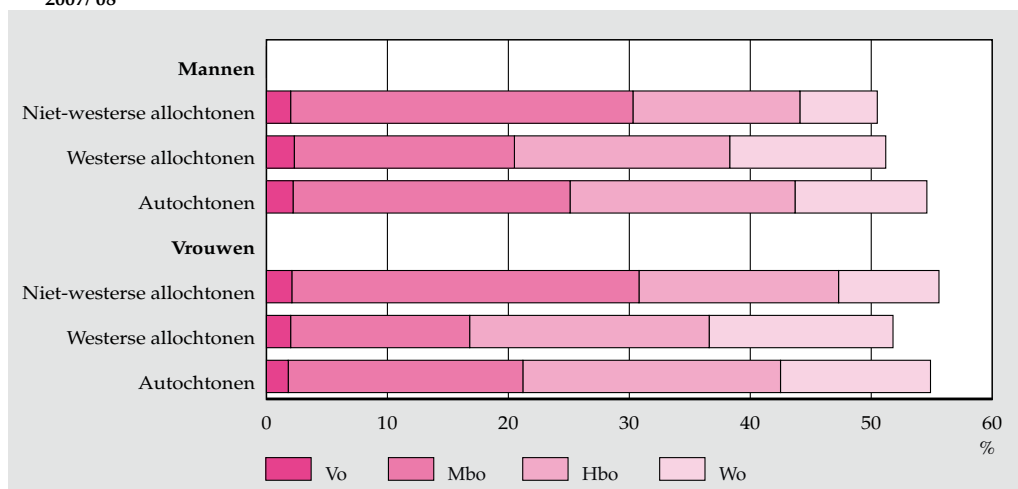
achter. Ook volgden zij doorgaans een lagere onderwijssoort dan hun autochtone en westers allochtone leeftijdgenoten. Zo ging bij de jongens 23 procent van de niet-westers allochtone tieners naar het vmbo en 8 procent naar het vwo, terwijl van de autochtone tieners respectievelijk 20 procent het vmbo en bijna 16 procent het vwo volgde. Bij de meisjes is dit verschil nog iets groter. Van de niet-westers allochtone tienermeisjes ging 23 procent naar het vmbo en 10 procent naar het vwo, terwijl van hun autochtone leeftijdgenoten respectievelijk 19 procent naar het vmbo en nog eens 19 procent naar het vwo ging.

Meer dan de helft van de 18-plussers volgt nog onderwijs

De meeste jongeren die 18 jaar of ouder zijn, hebben inmiddels het voortgezet onderwijs achter zich gelaten. Als ze daarna door willen leren kunnen ze afhankelijk van hun vooropleiding kiezen voor een opleiding in het middelbaar of hoger beroepsonderwijs of een studie aan de universiteit. Van de 1,4 miljoen 18- tot 25-jarigen volgde in 2007/'08 meer dan de helft (56 procent) nog een opleiding. Ruim een op de vijf volgde een middelbare beroepsopleiding. Van de mannen was dit 23 procent en van de vrouwen 21 procent. Van de 18- tot 25-jarigen nam ruim 31 procent deel aan het hoger onderwijs. Dat is veel meer dan in 2000/'01, toen 26 procent in het hoger onderwijs zat. Vooral het aantal vrouwelijke studenten steeg sterk. Bij de 18- tot 25-jarigen nam het deelnamepercentage van de vrouwen in het hoger onderwijs in die periode toe van 27 naar 33 procent. Bij de mannen liep het op van 25 naar 29 procent.

In 2007/'08 liep bij de 18- tot 25-jarigen het deelnamepercentage aan het hoger

3.3 Aandeel jongeren (18 tot 25 jaar) dat deelneemt aan onderwijs¹⁾ per geslacht en herkomstgroepering, 2007/'08*

¹⁾ Exclusief primair onderwijs, praktijkonderwijs en volwasseneneducatie.

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Onderwijsstatistieken.

onderwijs uiteen van 20 procent voor niet-westers allochtone mannen tot 35 procent voor westers allochtone vrouwen. Van de autochtone vrouwen volgde iets minder dan 34 procent een studie in het hbo of wo. Bij de niet-westers allochtone jeugd van 18 jaar en ouder gingen zowel de mannen als vrouwen vaker naar het middelbaar beroepsonderwijs dan naar het hoger onderwijs. Dit in tegenstelling tot hun westers allochtone en autochtone leeftijdgenoten.

3.2 *Schoolloopbanen*

Veel zittenblijvers in vierde leerjaar havo

Leerlingen doorlopen niet allemaal het onderwijs in hetzelfde tempo en via dezelfde route. Zo kan een leerling in zijn schoolloopbaan vertraging oplopen door te doubleren of door bijvoorbeeld over te stappen van havo naar vwo en in hetzelfde leerjaar te blijven. Bij de overgang van schooljaar 2006/'07 naar schooljaar 2007/'08 liep 6 procent van de leerlingen vertraging op. Havo-leerlingen doubleerden het vaakst; maar liefst 14 procent bleef zitten in havo-4. Vwo-4 is ook voor veel leerlingen een moeilijke hindernis. Van deze groep stapte 4 procent een jaar later over naar havo-4 en bleef 6 procent zitten. Op het vmbo lopen over het algemeen minder leerlingen vertraging op. In vmbo-3 liep 5 procent van de leerlingen vertraging op.

Bijna de helft van de ongediplomeerde vmbo'ers naar het mbo

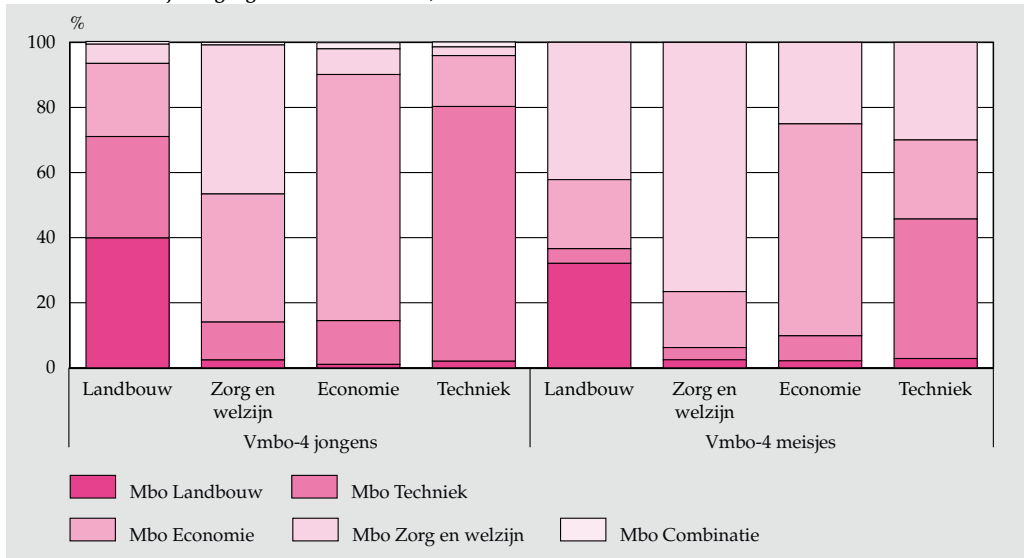
Na het examen staan leerlingen voor de keuze voor vervolgonderwijs. Een grote groep havo- en vwo-leerlingen die in 2006/'07 geen diploma behaalde, deed het jaar nog een keer over. Van de ongediplomeerde havisten bleef bijna de helft op het voortgezet onderwijs en ging een kwart naar het voortgezet algemeen volwassenen onderwijs. Onder vwo'ers zonder diploma was dit 36 en 33 procent. Van de vmbo'ers die in 2006/'07 hun diploma niet behaalden, bleef maar een derde in het voortgezet onderwijs. Bijna de helft van de ongediplomeerde vmbo'ers maakte gebruik van de mogelijkheid om zonder vmbo-diploma over te stappen naar het mbo, de zogenaamde 'drempelloze doorstroom'.

Zowel binnen het vmbo (met uitzondering van de theoretische leerweg) als binnen het mbo kan een onderscheid worden gemaakt tussen de vier sectoren landbouw, economie, techniek en zorg en welzijn. De sectoren in het vmbo zijn onderwijsprogramma's met een relatief vaststaand vakkenpakket. Om de aansluiting van het vmbo op het mbo te bekijken, kan de sectorkeuze van leerlingen vergeleken worden. De aansluiting van de vmbo-sector op de mbo-sector verschilt. Vierdejaars vmbo'ers (met en zonder diploma) met de sector economie, techniek of zorg en welzijn kozen in de overgang van schooljaar 2005/'06 naar schooljaar 2006/'07 vaak voor een mbo-opleiding in dezelfde sector. In deze sectoren wisselde gemiddeld minder dan 30 procent van sector. Hierbij verschillen jongens wel van meisjes.

In zorg en welzijn wisselden jongens bijvoorbeeld aanzienlijk vaker dan meisjes en in techniek wisselden meisjes vaker dan jongens. Vmbo'ers in de landbouw bleven deze sector in het mbo over het algemeen minder trouw. Slechts 36 procent koos in het mbo ook voor landbouw. Meisjes stapten hierbij het meest over naar zorg en welzijn en jongens naar techniek.

Ook regionaal zijn verschillen te zien in de aansluiting van sectoren tussen het vmbo en mbo. In 2006 bleef ongeveer de helft van de vmbo-leerlingen in de provincies Gelderland, Overijssel en Noord-Brabant met de sector landbouw bij deze sector in het mbo. In de provincies Groningen, Noord-Holland en Zuid-Holland lag dit aandeel onder de 30 procent. Bij de vmbo-sector economie valt op dat leerlingen uit Friesland vaker overstapten naar een andere sector dan andere leerlingen. Meer dan 15 procent van hen koos in het mbo voor een technische opleiding.

3.4 Sectorkeuze bij overgang van vmbo naar mbo, 2005/'06-2006/'07*

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Onderwijsstatistieken.

13 procent van de vwo'ers kiest voor het hbo

Leerlingen met een havo-diploma kunnen hun onderwijsloopbaan vervolgen in het vwo, het mbo of het hbo. De keuze voor het hbo werd bij de overgang van schooljaar 2006/'07 naar schooljaar 2007/'08 door 78 procent van de havo-ge-diplomeerden gemaakt. Bijna 5 procent ging naar het vwo. In de noordelijke provincies was dit aandeel met 7 procent het hoogst. Het mbo was onder havo-ge-diplomeerden het minst populair (4 procent). Iets meer dan 13 procent beëindigde

voor ten minste een jaar hun onderwijsloopbaan in het bekostigd onderwijs en koos bijvoorbeeld voor het volgen van een opleiding aan een particuliere instelling of om te gaan werken of reizen na hun eindexamen. Dit was erg populair onder havisten uit Utrecht en Amsterdam (respectievelijk 27 en 25 procent).

Van de vwo-gediplomeerden koos 13 procent in 2007 voor een hbo-opleiding en 72 procent vervolgde de studie in het wetenschappelijk onderwijs (wo). De rest vervolgde hun onderwijsloopbaan aan een private onderwijsinstelling of stopte voor ten minste een jaar met studeren. Meisjes kozen over het algemeen vaker voor een hbo-opleiding dan jongens, die vaker naar de universiteit gingen.

3.3 *Achterstandsleerlingen in het basisonderwijs*

Het basisonderwijs telt 240 duizend achterstandsleerlingen

In het schooljaar 2008/'09 waren er onder de jongeren tot 25 jaar 240 duizend basisschoolleerlingen die tot een achterstandscategorie behoren. Dit is 15 procent van het totaal aantal leerlingen in het basisonderwijs. Van hen vielen 154 duizend kinderen onder de nieuwe regeling voor achterstandsleerlingen van het Ministerie van OCW (zie kader). Deze groep is te verdelen in ruim 91 duizend 0.30-leerlingen en bijna 63 duizend 1.20-leerlingen. Van de 0.30-leerlingen hebben beide ouders een laag opleidingsniveau. Van de 1.20-leerlingen hebben beide ouders een zeer laag opleidingsniveau of de ene ouder een laag en de andere ouder een zeer laag opleidingsniveau. Zowel bij de 0.30- als 1.20-leerlingen zijn er vrijwel evenveel jongens als meisjes.

Het aantal achterstandsleerlingen (oude en nieuwe regeling) in het basisonderwijs is sinds het schooljaar 1995/'96 wel meer dan gehalveerd. Toen waren er namelijk nog 581 duizend achterstandsleerlingen, 39 procent van het totaal. De daling komt vooral doordat het opleidingsniveau van de ouders is gestegen.

Achterstandsleerlingen in het basisonderwijs

Achterstandsleerlingen zijn leerlingen die volgens het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap tot een achterstandscategorie horen en voor wie de scholen extra financiële middelen krijgen. Het gaat onder andere om leerlingen met laag opgeleide ouders.

Tot en met het schooljaar 2005/'06 werden op basis van etniciteit en het beroep van de ouders vier categorieën achterstandsleerlingen onderscheiden. Vanaf het schooljaar 2009/'10 worden uitsluitend op basis van het opleidingsniveau van de ouders twee andere categorieën achterstandsleerlingen onderscheiden. In de tussenliggende schooljaren (2006/'07–2008/'09) is er een overgangssituatie,

waarbij afhankelijk van de leeftijd van de leerling de oude of nieuwe regeling van toepassing is.

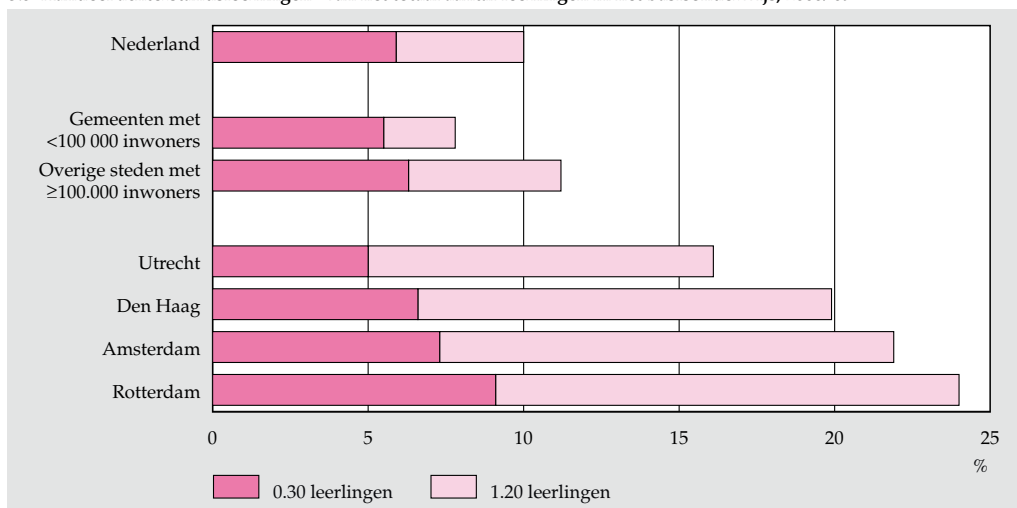
De twee categorieën achterstandsleerlingen van de nieuwe regeling worden aangeduid met 0.30 en 1.20. Deze getallen staan voor de gewichten die de hoogte bepalen van de extra financiële middelen die de scholen krijgen.

In dit hoofdstuk zijn vrijwel uitsluitend cijfers vermeld van de achterstandsleerlingen die onder de nieuwe regeling vallen. In het schooljaar 2008/'09 is de nieuwe regeling van toepassing op alle 4- tot 10-jarigen. De achterstandsleerlingen van 10 jaar en ouder vallen in 2008/'09 nog onder de oude regeling.

Sterke concentratie van achterstandsleerlingen in de grote steden

In 2008/'09 maken de achterstandsleerlingen die onder de nieuwe regeling van het Ministerie van OCW vallen bijna 10 procent van het totaal aantal basisschoolleerlingen uit. Alleen in Noord- en Zuid-Holland is dit percentage hoger (respectievelijk 10,4 en 13,0 procent). In het basisonderwijs in Friesland (5,9 procent) en Drenthe (7,9 procent) zitten relatief de laagste aantallen achterstandsleerlingen. Naarmate een gebied meer verstedelijkt is, neemt niet alleen het percentage achterstandsleerlingen toe, maar zijn er verhoudingsgewijs ook meer 1.20- dan 0.30-leerlingen. Deels zal dit het gevolg zijn van een sterke concentratie van de dikwijls laag opgeleide allochtone bevolking in de grote steden. Zo is op de basisscholen in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht tezamen 21 procent een achterstandsleerling. Van deze kinderen is twee derde een 1.20-leerling. Van deze vier grote steden heeft Rotterdam procentueel de meeste achterstandsleerlingen. In de overige steden met meer dan honderdduizend inwoners is ruim 11 procent van de kinderen in het basisonderwijs een achterstandsleerling. Daarvan behoort 44 procent tot de 1.20-leerlingen. In de kleinere gemeenten valt daarentegen nog geen 8 procent van de kinderen in het basisonderwijs onder de nieuwe regeling voor achterstandsleerlingen en is 'slechts' 29 procent van deze kinderen een 1.20-leerling.

3.5 Aandeel achterstandsleerlingen¹⁾ van het totaal aantal leerlingen in het basisonderwijs, 2008/09

¹⁾ Uitsluitend achterstandsleerlingen die onder de nieuwe regeling vallen (zie kader).

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Onderwijsstatistieken.

4. Jeugd actief in de maatschappij

Jongeren nemen in grote mate deel aan het sociale leven. Bijna alle jongeren hebben minstens een keer per week contact met een goede kennis, vriend of vriendin. Ook zijn zij vaak lid van verenigingen en zetten zij zich net zo vaak als volwassenen in als vrijwilliger. Vooral activiteiten voor sportverenigingen zijn populair, zeker onder de mannen. Jongeren rekenen zich daarentegen minder vaak tot een geloof dan 25-plussers. Zij gaan ook relatief weinig naar de kerk, moskee of andere godsdienstige bijeenkomst. Allochtone jongeren zijn overigens actiever met religie dan autochtone jongeren. Behalve dat de maatschappelijke participatie onder jongeren hoog is, hebben zij ook relatief veel vertrouwen in instellingen, zoals rechters, politie en Tweede Kamer. Ook vindt een meerderheid dat de meeste mensen wel te vertrouwen zijn.

4.1 Contact met vrienden en familie

Bijna alle jongeren frequent contact met vrienden en kennissen

Jong en oud gaan vaak met anderen in hun naaste omgeving om. Onder jongeren zijn vrienden en kennissen het meest populair, terwijl dat voor oudere mensen de familie is. Bijna alle jongeren van 12 tot 25 jaar hadden in de periode 2006–2008

Staat 4.1
Contact met familieleden en vrienden naar leeftijd en geslacht, 2006/2008

	Contact met familieleden			Contact met vrienden en kennissen		
	1x per week	1 tot 2 keer per maand	zelden/nooit	1x per week	1 tot 2 keer per maand	zelden/nooit
	%					
Totaal	86	10	4	80	15	5
12 tot 18 jaar	78	18	4	99	1	0
18 tot 25 jaar	82	14	4	96	3	1
25 jaar en ouder	88	9	3	77	18	6
Mannen	83	13	4	79	16	5
12 tot 18 jaar	76	20	4	99	0	0
18 tot 25 jaar	77	18	5	97	2	1
25 jaar en ouder	84	11	4	74	19	6
Vrouwen	90	8	3	82	14	4
12 tot 18 jaar	80	16	4	99	1	1
18 tot 25 jaar	86	11	3	94	5	2
25 jaar en ouder	91	6	2	79	16	5

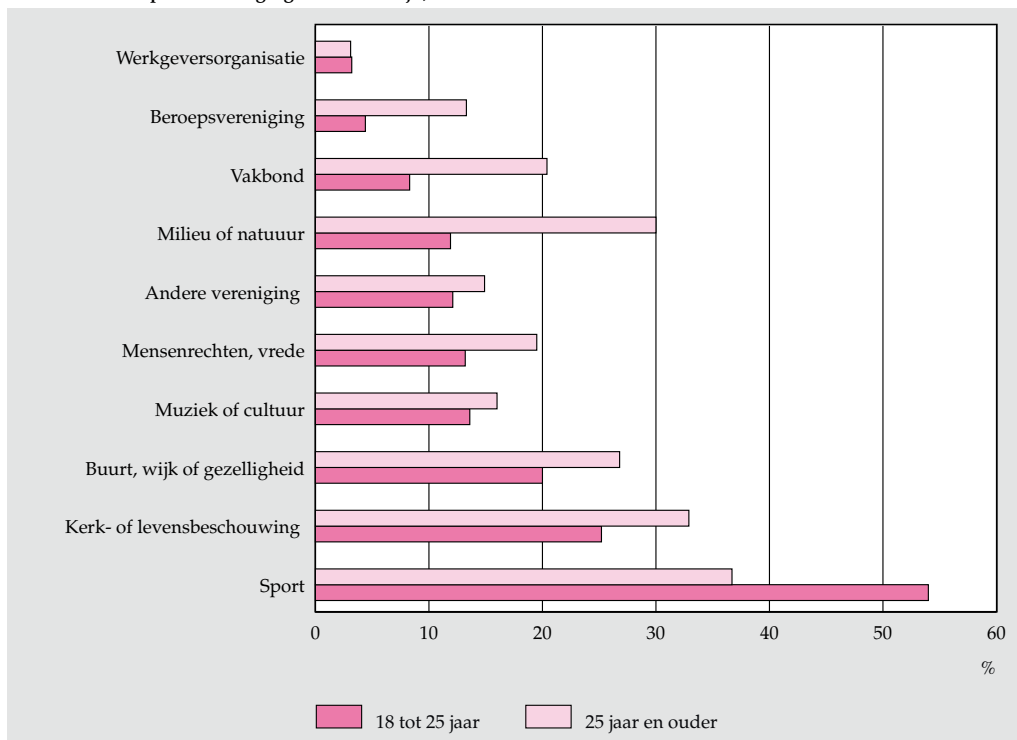
Bron: CBS-Permanent Onderzoek Leefsituatie.

minstens een keer per week een ontmoeting, dan wel telefonisch, per e-mail of schriftelijk contact met een goede kennis, vriend of vriendin. Bij de 25-plussers geldt dat in beduidend minder mate: van hen had ruim driekwart een dergelijk frequent contact met vrienden en bekenden. Bij de contacten met familieleden zien we een tegenovergesteld beeld. Van de 12- tot 18-jarigen heeft 78 procent wekelijks contact met een ander familielid dan de eigen gezinsleden, bij de 18- tot 25-jarigen is dat 82 procent en bij de 25-plussers 88 procent.

Weinig verschil in contacten tussen jongens en meisjes

Jongens en meisjes van 12 tot 18 jaar verschillen nauwelijks van elkaar in de mate waarin zij contact hebben met familie en vrienden. Bij de 25-plussers zijn het daarentegen juist vrouwen die vaker contact hebben. Als het gaat om familiecontact zijn er weinig verschillen tussen autochtone en allochtone jongeren. Wel is er een verschil in vriendencontacten. In de periode 2006–2008 hadden niet-westers allochtone jongeren wat minder frequent contact met vrienden en kennissen dan autochtone jongeren. Zo had 97 procent van de autochtone jongeren van 18 tot 25 jaar wekelijks contact met vrienden, tegenover 90 procent van de allochtone jongeren. Onder de 12- tot 18-jarigen ging het om respectievelijk 100 en 97 procent.

4.1 Lidmaatschap van verenigingen naar leeftijd, 2006

Bron: CBS-Stichting Kiezersonderzoek Nederland, Nationaal Kiezersonderzoek.

4.2 *Participatie in organisaties*

Jongeren vaak lid van een vereniging

Jongeren hebben niet alleen veel sociale contacten, ze zijn ook actief binnen het verenigingsleven. Uit het Jaarrapport 2008 van de Landelijke Jeugdmonitor kwam naar voren dat driekwart van de jongeren tot 16 jaar lid is van een vrijetijdsvereniging. Ook jongeren van 18 tot 25 jaar zijn vaak lid, in 2006 ging het om zo'n 80 procent. Vooral de sportclub is populair. Meer dan de helft van de jongeren is lid van een sportvereniging. Dat is een beduidend grotere groep dan onder de 25-plussers. Jongeren zijn daarentegen minder vaak lid van verenigingen op andere terreinen, zoals van organisaties op het gebied van milieu of mensenrechten, van de vakbond en beroepsverenigingen en van kerk- en buurtverenigingen.

Jonge autochtonen en mannen actiever in verenigingsleven

In de periode 2006–2008 deden bijna zeven van de tien jongeren van 12 tot 18 jaar minstens een keer per maand mee aan een activiteit binnen een vereniging. Onder de 18- tot 25-jarigen is dit ongeveer de helft. De 25-plussers zijn met zo'n 40 procent het minst actief. Mannen zijn meestal actiever in het verenigingsleven dan vrouwen. Ook geldt over het algemeen dat hogeropgeleiden sterker verbonden zijn met het verenigingsleven dan lageropgeleiden.

De deelname van niet-westers allochtone jongeren aan activiteiten van verenigingen is beduidend geringer dan onder autochtone jongeren. Zo participeerde driekwart van de autochtone jeugd van 12 tot 18 jaar in het verenigingsleven, tegenover de helft van hun niet-westers allochtone leeftijdsgenoten. Ook onder de 18- tot 25 jarigen is het contrast groot: ruim de helft van de autochtonen deed mee aan activiteiten in verenigingen, tegenover drie van de tien niet-westerse allochtonen.

Helft jongeren behoort niet tot een kerk

De jeugd rekent zich relatief weinig tot een kerkelijke gezindte in vergelijking met degenen die de 25 gepasseerd zijn. Onder de jongste groep, van 12 tot 18 jaar, rekende 47 procent zich in de periode 2006–2008 niet tot een kerk of levensbeschouwelijke groepering. In de leeftijdsgroep van 18 tot 25, loopt dat nog iets verder op, tot 51 procent. Onder 25-plussers rekenen vier van de tien personen zich niet tot een religie. Vrouwen hangen over het algemeen vaker een geloof aan, behalve onder de 18- tot 25-jarigen.

Van de jongeren is ruim 20 procent katholiek, tegenover drie van de tien ouderen. Ook bij de Nederlands hervormden is er een verschil. Van de jongeren is 5 procent hervormd, van de ouderen 10 procent. Daar staat tegenover dat 9 procent van de jongeren moslim is, terwijl dat bij de ouderen 4 procent is. Bij de andere religies, zoals de Gereformeerde Kerk en de in 2004 ontstane Protestantse Kerk in Nederland (PKN), is er geen verschil in percentage aanhangers tussen jong en oud.

Staat 4.2

Religie en bezoek godsdienstige bijeenkomst naar leeftijd en geslacht, 2006/2008

	Totaal			Man		Vrouw	
	12 tot 18 jaar	18 tot 25 jaar	25 jaar e.o.	12 tot 18 jaar	18 tot 25 jaar	12 tot 18 jaar	18 tot 25 jaar
	%						
Kerkelijke Gezindte							
Geen	47	51	41	49	51	45	51
Rooms katholiek	23	22	30	21	21	24	23
Nederlands Hervormd	5	5	10	4	5	6	4
Gereformeerd	5	5	4	5	5	5	5
Protestantse Kerk in Nederland	5	4	6	5	4	6	4
Islam	9	8	4	9	8	9	8
Anders	6	6	5	6	6	5	6
Kerkbezoek							
1 keer per week of vaker	13	9	11	14	10	12	9
2 tot 3 keer per maand	3	2	4	3	3	3	2
1 keer per maand	3	3	4	3	3	4	2
Minder dan 1 keer per maand	7	6	9	6	5	9	6
Zelden of nooit	73	80	72	73	79	73	81

Bron: CBS-Permanent Onderzoek Leefsituatie.

Ook het kerkbezoek van jongeren is relatief laag, vooral bij 18- tot 25-jarigen. In de periode 2006–2008 ging 80 procent van hen (vrijwel) nooit naar de kerk, moskee, tempel, synagoge of een andere godsdienstige bijeenkomst. Met 73 procent ligt dit aandeel bij de 12- tot 18-jarigen lager, en is dan vergelijkbaar met het aandeel van de 25-plussers. Niet-westers allochtone jongeren gaan vaker naar een godsdienstige bijeenkomst dan autochtone jongeren. Van de niet-westers allochtone 12- tot 18-jarigen ging ruim een derde minstens 1 keer per maand naar een godsdienstige bijeenkomst in 2006–2008, van de 18–24-jarigen een kwart. Bij autochtone jongeren gaat het om respectievelijk 16 en 12 procent.

Jonge mannen vaak vrijwilliger voor sportvereniging

In 2008 heeft 42 procent van de jongeren van 18 jaar tot 25 jaar zich ingezet als vrijwilliger. Zij hebben zich onbetaald of tegen een geringe vergoeding ingezet voor een bepaalde organisatie (zie kader). In 1997 was dit nog 38 procent.

Vrijwilligers worden in allerlei organisaties aangetroffen binnen een brede verzameling van maatschappelijke terreinen zoals jeugdwerk, onderwijs, verzorging, sport, hobby, cultuur, levensbeschouwing, arbeid en politiek. Werkzaamheden voor een sport- en jeugdvereniging zijn met 17 en 6 procent populairder onder de jongeren dan onder de 25-plussers. Daar tegenover staat dat de jongeren met 4 procent minder activiteiten ontplooiën binnen het onderwijs dan de ouderen. Tussen jonge mannen en vrouwen zijn er weinig verschillen. Sport is hierbij de duidelijke uitzondering: bijna een van de vier jonge mannen zet zich in voor sportclubs, tegenover ongeveer een van de tien jonge vrouwen.

Staat 4.3
Vrijwilligerswerk en informele hulp naar leeftijd en geslacht, 2008

	Totaal		Man		Vrouw	
	18 tot 25 jaar	25 jaar e.o.	18 tot 25 jaar	25 jaar e.o.	18 tot 25 jaar	25 jaar e.o.
	%					
Vrijwilligerswerk	42	42	45	43	39	41
Jeugd	6	3	7	3	5	4
School	4	8	4	4	5	11
Verzorging	5	7	2	4	8	10
Sport	17	12	23	16	11	8
Hobby	4	4	5	6	4	3
Cultureel	5	4	4	5	6	3
Levensbeschouwelijk	7	9	8	8	6	10
Arbeidsorganisatie	0	2	0	3	0	2
Politiek	1	1	1	2	0	1
Sociale hulpverlening	0	1	0	1	0	1
Wonen	1	2	1	3	0	1
Wijk/buurt	2	4	2	4	1	4
Anders	9	6	8	6	9	6
Informele hulp	27	31	27	26	27	34
Vrijwilligerswerk of informele hulp	58	57	60	56	56	59

Bron: Landelijke Jeugdmonitor; CBS-Permanent Onderzoek Leefsituatie.

Vrijwilligerswerk

Het CBS meet sinds 1997 in het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS) hoeveel mensen vrijwilligerswerk doen. In aansluiting op de definitie die is vastgesteld door de Interdepartementale Commissie Vrijwilligersbeleid (1982) wordt onder vrijwilligerswerk verstaan: 'werk dat in enig georganiseerd verband onverplicht en onbetaald wordt verricht ten behoeve van anderen of de samenleving'. Het zorgen voor bejaarde ouders, zieke familieleden of burens is geen vrijwilligerswerk, maar 'informele hulp'.

In het POLS-onderzoek wordt de respondent een lijst met diverse soorten organisaties voorgelegd, waarbij deze telkens aangeeft of hij of zij voor deze organisaties wel of geen vrijwilligerswerk heeft gedaan. Iemand wordt gezien als vrijwilliger als hij of zij het afgelopen jaar voor minstens één soort organisatie vrijwilligerswerk heeft verricht, ook al is dat maar één uur.

Ruim een kwart van de jongeren geeft informele hulp

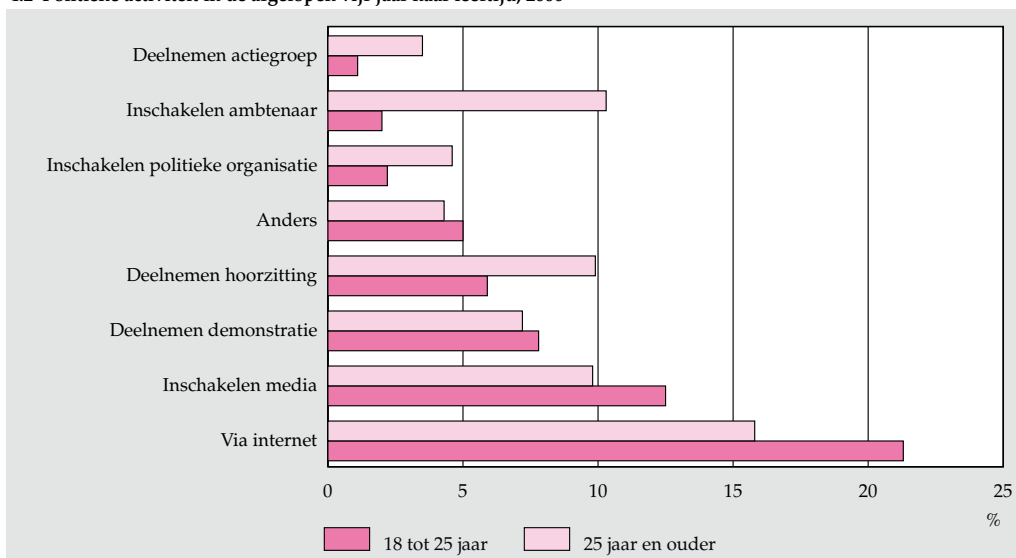
Deelname aan de maatschappij komt niet alleen tot uiting door het lidmaatschap van verenigingen en vrijwilligerswerk, maar ook door verlenen van informele hulp. Het gaat dan om het bieden van hulp aan familie buiten het eigen huishouden, aan vrienden, buren en kennissen. In 2008 heeft 27 procent van de 18- tot 25-jarigen, zowel bij mannen als bij vrouwen, binnen een periode van een maand zulke hulp gegeven. Dat is nauwelijks minder dan onder de 25-plussers, van wie vooral vrouwen dergelijke hulp geven. Bij elkaar genomen heeft 58 procent van de jongeren informele hulp gegeven of vrijwilligerswerk gedaan in 2008.

4.3 Belangstelling voor politiek

Drie van de tien jongeren geen belangstelling voor politiek

Van de jongeren die in 2006 18 tot 25 jaar waren, heeft 71 procent gestemd bij de Tweede Kamerverkiezingen van 22 november 2006. Dat is minder dan de landelijke opkomst van 80 procent. Dit komt ook tot uitdrukking in de interesse voor de politiek: 29 procent van de jongeren gaf in 2006 aan geen belangstelling voor politiek te hebben, tegenover 23 procent van de ouderen. Politieke betrokkenheid kan ook blijken uit het lezen van een krant. Van de jongeren las 35 procent vrijwel dagelijks een krant, tegenover 57 procent van de 25-plussers.

4.2 Politieke activiteit in de afgelopen vijf jaar naar leeftijd, 2006

Bron: CBS-Stichting Kiezersonderzoek Nederland, Nationaal Kiezersonderzoek.

Drie van de tien jongeren heeft wel eens actie gevoerd

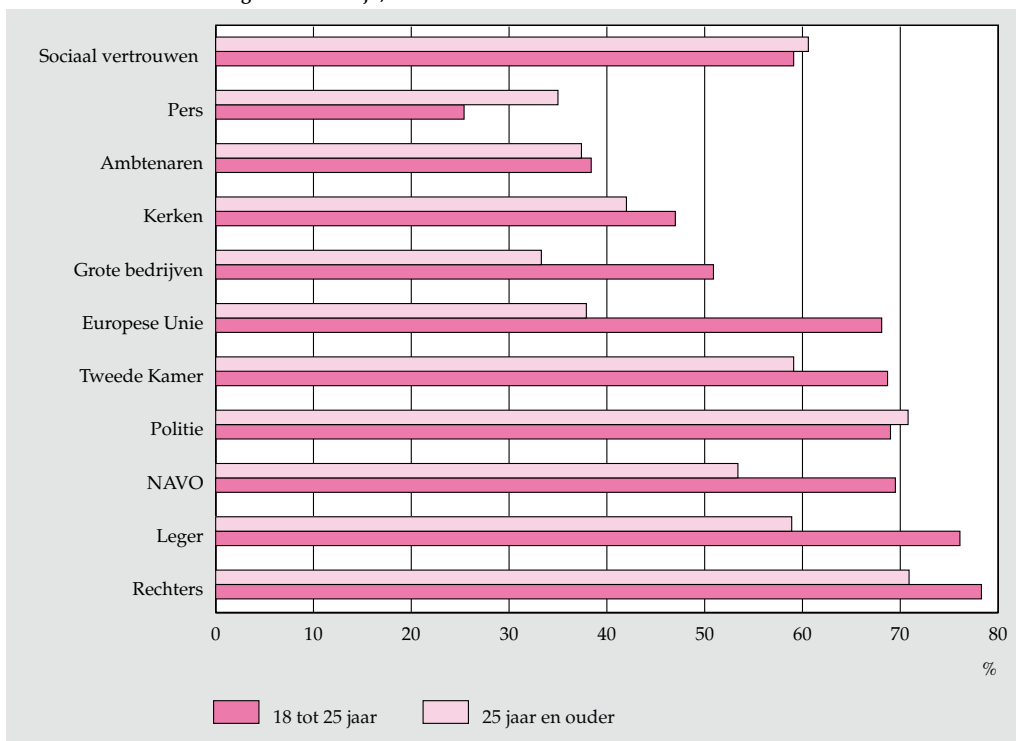
Desgevraagd gaf in 2006 ongeveer een derde van de jongeren aan dat zij in de vijf jaar daarvoor geprobeerd hadden iets politiek aan de orde te stellen of invloed uit te oefenen op de politiek of overheid. Dat is nauwelijks minder dan de 25-plussers. Van de jongeren heeft 12 procent de media ingeschakeld, 2 procent een politieke partij benaderd, 6 procent deelgenomen aan discussiebijeenkomsten en heeft 2 procent een ambtenaar benaderd. Daarnaast nam 1 procent deel aan een actiegroep en 8 procent aan een demonstratie, en heeft 21 procent deelgenomen aan een politieke discussie of actie via internet, e-mail of SMS. De jongeren participeren vooral meer via internet dan de ouderen. Jongeren hebben daarentegen veel minder vaak een ambtenaar ingeschakeld.

4.4 Vertrouwen en geluk

Jongeren evenveel vertrouwen in andere mensen als 25-plussers

Na de Tweede Kamerverkiezingen van 22 november 2006 is bepaald hoeveel vertrouwen burgers in elkaar en in tien landelijke instituten hebben. Zo'n 60 procent

4.3 Vertrouwen in instellingen naar leeftijd, 2006

Bron: CBS-Stichting Kiezersonderzoek Nederland, Nationaal Kiezersonderzoek.

van de jongeren in de leeftijd van 18 tot 25 jaar vond toen dat ‘over het algemeen de meeste mensen wel te vertrouwen zijn’, terwijl de overige 40 procent van men- ing was dat ‘je niet voorzichtig genoeg kunt zijn in de omgang met mensen’. Jongeren verschilden hierin niet van de ouderen.

Daarnaast had een duidelijke meerderheid van de jongeren vertrouwen in het leger, de rechters, de politie, de Tweede Kamer, grote bedrijven, de EU en de NAVO. Daar tegenover staat weinig vertrouwen jegens vooral de pers en ambtenaren. In tegenstelling tot het sociale vertrouwen, zijn er grote verschillen tussen jongeren en ouderen bij dit institutionele vertrouwen. Jongeren hadden in 2006 namelijk meer dan ouderen vertrouwen in het leger, de rechters, de Tweede Kamer, de grote be- drijven, de NAVO en vooral de Europese Unie. Er is een uitzondering: jongeren waren sceptischer over de pers.

Vrijwel alle jongeren voelen zich gelukkig tot zeer gelukkig

Uit het voorgaande blijkt dat jongeren volop deelnemen aan het sociale leven en over het algemeen vertrouwen hebben in anderen en in allerlei instellingen; zij dragen dus bij aan de sociale samenhang. Hiervan wordt een positieve werking verwacht op de welvaart en het welzijn van mensen. Daarom is ook nagegaan in hoeverre jonger- en gelukkig en tevreden met het leven zijn. Een grote meerderheid blijkt gelukkig tot zeer gelukkig. Van de 12 tot 18 jarigen was dat maar liefst 94 procent in de periode 2006–2008, van de groep van 18 tot 25 jaar 92 procent, en van de 25-plussers 88 procent. Ditzelfde patroon geldt ook voor de tevredenheid met het eigen leven.

Staat 4.4
Geluk en tevredenheid met het leven dat men leidt naar leeftijd en geslacht, 2006/2008

	Totaal			Man		Vrouw	
	12 tot 18 jaar	18 tot 25 jaar	25 jaar e.o.	12 tot 18 jaar	18 tot 25 jaar	12 tot 18 jaar	18 tot 25 jaar
	%						
Gelukkig zijn							
Erg gelukkig	26	25	20	27	25	26	26
Gelukkig	68	67	68	68	67	69	66
Niet gelukkig, niet ongelukkig	4	6	9	4	7	5	6
Niet zo gelukkig	1	1	3	1	1	1	2
Ongelukkig	0	0	1	0	0	0	0
Tevredenheid met eigen leven							
Buitengewoon tevreden	12	9	7	12	9	11	8
Zeer tevreden	42	40	33	42	40	41	40
Tevreden	42	43	47	42	44	42	42
Tamelijk tevreden	4	7	9	4	6	4	8
Niet zo tevreden	1	2	4	1	2	1	2

Bron: CBS-Permanent Onderzoek Leefsituatie.

5. Jeugd op de arbeidsmarkt

Jaarlijks verlaat zo'n 4 procent van de 15- tot 23-jarigen het voortgezet of het middelbaar beroepsonderwijs zonder startkwalificatie. Deze voortijdige schooluitval is vooral hoog onder jongens en allochtonen van de eerste generatie. Jongeren die zonder startkwalificatie het onderwijs hebben verlaten, werden in de afgelopen maanden het sterkst getroffen door de economische crisis. Het zijn daarbij vaker de jonge mannen dan de jonge vrouwen die geen werk kunnen vinden. Er zijn tienduizenden jonge mensen die niet deelnemen aan het arbeidsproces en ook geen opleiding meer volgen. Het grootste deel van de jongeren die daarom een uitkering ontvangt, krijgt dit vanwege ziekte of arbeidsongeschiktheid. De eerste werkervaringen doen jongeren vaak op tijdens kleine banen naast de studie.

5.1 Voortijdig van school

Vier procent van de leerlingen zonder startkwalificatie van school

In het huidige regeringsbeleid wordt nadrukkelijk gesproken over Nederland als kenniseconomie. In het regeerakkoord en in het aanvullende beleidsprogramma van het kabinet Balkenende IV wordt expliciet aangekondigd dat het kabinet wil investeren in het voorkómen van schooluitval. De meeste jongeren in ons land doen het goed op school en halen hun diploma's. Dat is onder andere belangrijk bij het vinden van een baan. Er zijn echter ook jongeren die het onderwijs voortijdig, ofwel zonder startkwalificatie, verlaten (zie kader). Een startkwalificatie is een diploma op ten minste havo- of vwo-niveau of mbo-niveau 2 (basisberoepsbeoefenaar).

In het schooljaar 2006/'07 zaten bijna 1,3 miljoen jongeren in het voortgezet onderwijs of middelbaar beroepsonderwijs. Een jaar later (in schooljaar 2007/'08) had bijna 4 procent het onderwijs voortijdig, dus zonder startkwalificatie, verlaten. Dat waren in totaal ruim 50 duizend jongeren. Jongens vielen iets vaker uit dan meisjes (4,5 procent tegenover 3,2 procent).

Op het voortgezet onderwijs was de voortijdige schooluitval 1,7 procent in 2006/'07. Dat is lager dan op het mbo waar 9 procent voortijdig uitviel. Binnen het voortgezet onderwijs vindt naar verhouding veel uitval plaats vanuit de laatste twee leerjaren van het vmbo (4,1 procent). Het gaat vooral om leerlingen die vertraging hebben opgelopen in hun schoolloopbaan (6,8 procent) en leerlingen met een indicatie voor leerwegondersteunend onderwijs (5,6 procent).

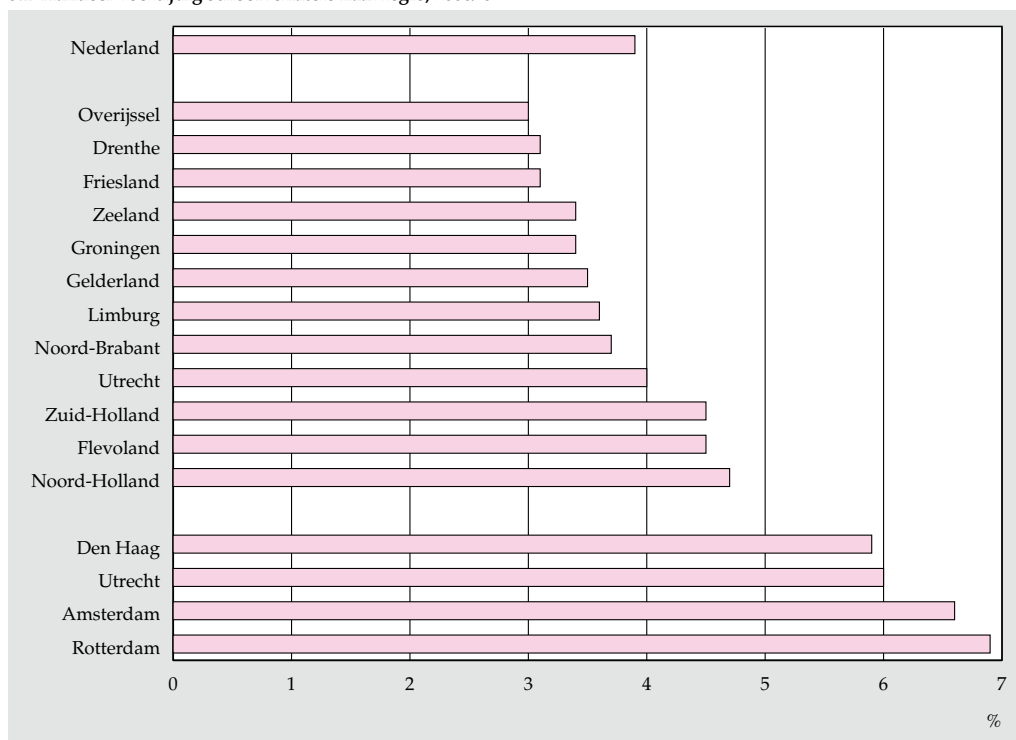
Op het mbo is de uitval vanuit de beroepsbegeleidende leerweg (11,7 procent) een stuk hoger dan vanuit de beroepsopleidende leerweg (8,3 procent). Ook binnen de verschillende niveaus van het mbo zijn grote verschillen te zien. Niveau 1 (assisterend beroepsbeoefenaar) had veruit de hoogste uitval met 37,4 procent.

Onder eerste generatie allochtonen hogere uitval

Het aandeel voortijdig schoolverlaters onder niet-westers allochtone jongeren was in 2006/'07 met 6,6 procent hoger dan onder autochtone jongeren (3,3 procent). Vooral de niet-westers allochtone jongeren van de eerste generatie vielen vaak uit (8,9 procent). Onder jongeren van de tweede generatie was het aandeel voortijdig schoolverlaters met 5,7 procent een stuk lager.

In het schooljaar 2006/'07 had Noord-Holland met 4,7 procent het hoogste aandeel voortijdig schoolverlaters. Dat is aanzienlijk hoger dan het landelijke gemiddelde. Ook in Zuid-Holland en Flevoland verlieten meer leerlingen dan gemiddeld het onderwijs zonder startkwalificatie (4,5 procent). Voor Noord- en Zuid-Holland komt dit vooral door het hoge percentage voortijdig schoolverlaters in de grote gemeenten Amsterdam (6,6 procent), Rotterdam (6,9 procent) en Den Haag (5,9 procent). Het hoge aandeel voortijdige schooluitval in deze grote steden hangt samen met het grote aandeel niet-westerse allochtonen die hier wonen. Hoewel de vierde grootste gemeente van Nederland, Utrecht, met 6,0 procent ook een hoog aandeel voortijdig schoolverlaters heeft, zat de provincie Utrecht met 4,0 procent dichtbij het landelijke gemiddelde. Overijssel had met 3,0 procent het laagste percentage voortijdig schoolverlaters.

5.1 Aandeel voortijdig schoolverlaters naar regio, 2006/'07*

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Onderwijsstatistieken, SSB.

Leerlingen uit een eenoudergezin vallen vaker voortijdig uit dan leerlingen uit een twee-oudergezin. Met 6,3 procent was hun voortijdig schoolverlaten twee keer zo hoog als onder leerlingen uit een twee-oudergezin. Daarnaast is er een kleine groep die al een eigen huishouden voert. Onder hen was de voortijdige schooluitval met 13,2 procent het grootst.

Verder blijkt ook dat leerlingen uit een huishouden met hogere inkomsten minder vaak voortijdig uitvallen dan leerlingen uit een huishouden met lage inkomsten.

Voortijdig schoolverlaters

Voortijdig schoolverlaters zijn leerlingen uit het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs die op 1 oktober van het volgende schooljaar het (bekostigd) onderwijs hebben verlaten en niet in het bezit zijn van een startkwalificatie (dat wil zeggen minimaal een havo- of vwo-diploma, of een diploma op mbo-2-niveau).

De resultaten in deze paragraaf over voortijdig schoolverlaters geven inzicht in de achtergrondkenmerken van voortijdig schoolverlaters. Het gaat hierbij om de voortijdig schoolverlaters die jonger zijn dan 23 jaar en die staan ingeschreven in de Gemeentelijke Basisadministratie. Deze uitkomsten hebben niet het doel het totaal aantal voortijdig schoolverlaters in Nederland weer te geven. Cijfers hierover zijn berekend door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). De OCW-cijfers zijn ook in de Landelijke Jeugdmonitor opgenomen en weergegeven als indicator 'voortijdig schoolverlaters, totaalcijfer OCW'.

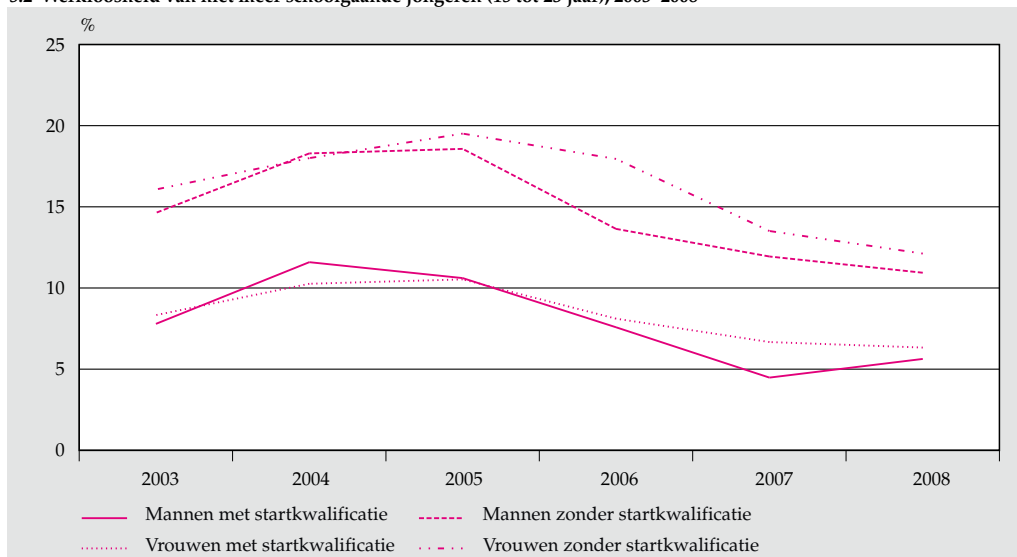
5.2 *Werkloze jongeren*

Jongeren zonder startkwalificatie vaker werkloos

In 2008 was de werkloosheid onder jongeren (15 tot 23 jaar) die de school hadden verlaten zonder startkwalificatie 12,2 procent. Onder jongeren met een startkwalificatie was dat ongeveer helft (6,0 procent).

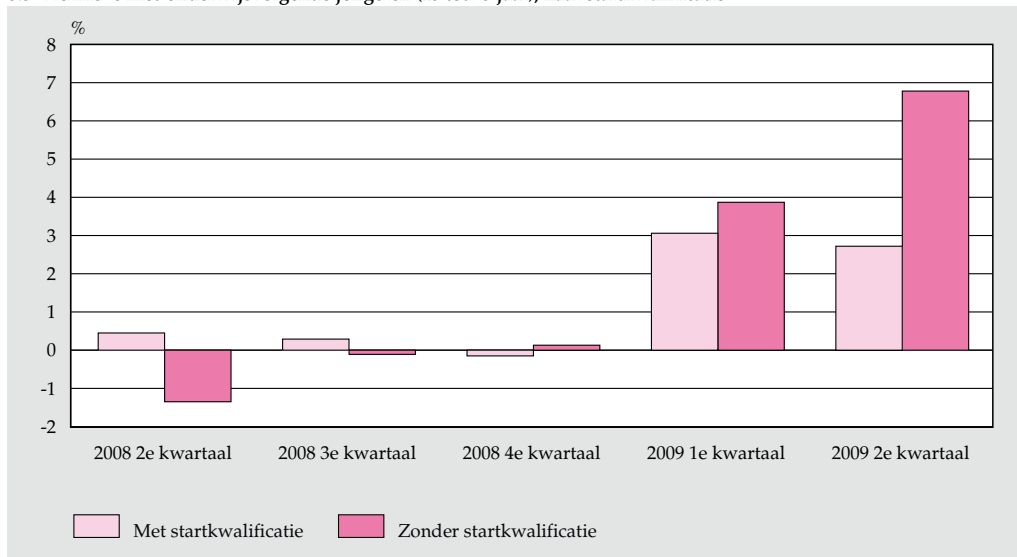
Na het inzakken van de economie in het derde kwartaal van 2008 is de werkloosheid onder jongeren flink opgelopen. Bedroeg de jeugdwerkloosheid in het tweede kwartaal van 2008 nog 7,9 procent, een jaar later was deze 11,9 procent. Jongeren (15 tot 23 jaar) die niet meer naar school gingen en niet beschikten over een startkwalificatie werden het sterkst getroffen door de economische crisis. In het tweede kwartaal van 2009 kwam de werkloosheid onder hen uit op 17,2 procent. Dat is bijna 7 procentpunt meer dan een jaar eerder. Onder de jongeren die met een geschikt diploma het onderwijs hadden verlaten, lag de werkloosheid in het tweede kwartaal van 2009 op 8,4 procent, 2,4 procentpunt hoger dan een jaar eerder.

5.2 Werkloosheid van niet meer schoolgaande jongeren (15 tot 23 jaar), 2003–2008

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Enquête Beroepsbevolking.

5.3 Werkloze niet-onderwijsvolgende jongeren (15 tot 23 jaar), naar startkwalificatie

Bron: CBS-Enquête Beroepsbevolking.

Werkloosheid vooral groter bij jonge mannen

Vooral de jonge mannen kregen te maken met de gevolgen van de economische recessie. In het tweede kwartaal van 2009 bedroeg de werkloosheid onder de man-

nen (15 tot 23 jaar) 12,9 procent; dat is 5,5 procentpunt meer dan een jaar eerder. Daarentegen nam het werkloosheidspercentage onder jonge vrouwen maar weinig toe, met 1,4 procentpunt tot 10,7 procent in het tweede kwartaal van 2009. Hiermee was het percentage zelfs lager dan dat bij mannen. Dit verschil in werkloosheidsontwikkeling tussen mannen en vrouwen is conjunctureel bepaald (Kösters & Den Boer, 2009). Jonge mannen hebben vaker een baan in conjunctuurgevoelige sectoren, zoals de industrie, de ICT en de bouw, terwijl jonge vrouwen meer werken in sectoren die minder gevoelig zijn voor conjuncturele schommelingen, zoals de zorg, de overheid en het onderwijs.

Jonge vrouwen zonder startkwalificatie waren vaker werkloos dan jonge mannen zonder startkwalificatie. In het tweede kwartaal van 2009 was de werkloosheid onder de vrouwen zonder startkwalificatie 21,2 procent. Voor beide groepen was de stijging van de werkloosheid van het tweede kwartaal 2008 tot het tweede kwartaal 2009 ongeveer even groot, bijna 6 procentpunt.

Voor jongeren met startkwalificatie was de situatie anders. Onder jonge mannen die met een diploma de school hebben verlaten is de werkloosheid in het tweede kwartaal van 2009 ten opzichte van het jaar ervoor sneller gestegen dan voor vrouwen met een startkwalificatie.

5.3 *Uitkeringen*

Zoveel mogelijk jongeren aan het werk of op school

Dat tienduizenden jonge mensen niet deelnemen aan het arbeidsproces en ook geen opleiding volgen is een belangrijk maatschappelijk probleem. Actief en volwaardig deelnemen aan de maatschappij is voor jongeren van belang. Verschillende sociaaleconomische en andere wetenschappelijke onderzoeken wijzen uit dat de eerste ervaringen op de arbeidsmarkt een verregaande invloed hebben op het latere werkzame leven (OECD, 2008). Zo leidt jeugdwerkloosheid tot schade aan loopbaan en inkomen op langere termijn (Mooi-Reci, 2008). Inactiviteit van jongeren heeft dan ook de nodige aandacht van de politiek. Zo besloot het kabinet op 25 maart 2009 een extra bedrag van € 250 miljoen uit te trekken ter verbetering van de arbeidsmarkt voor jongeren. Ook is in april 2009 het startschot gegeven voor het maken van een Actieplan Jeugdwerkloosheid. De opdracht hierbij is het zoeken naar doeltreffende instrumenten om jongeren aan de slag te houden of te krijgen en het vinden van financiële middelen om dat te organiseren (Ministerie van SZW). Tegelijkertijd zijn er vergevorderde plannen om jongeren uit een uitkerings situatie te houden door hen een werk- of scholingsaanbod te doen (wetsvoorstel "Wet investeren in jongeren"). Op dit moment kunnen jongeren die geen opleiding volgen en geen baan (meer) hebben of onvoldoende inkomen hebben om in hun levensonderhoud te voorzien, als zij aan bepaalde voorwaarden voldoen, een uitkering krijgen.

Uitkeringen aan jongeren

In de periode 1998–2008 schommelde het aantal sociale uitkeringen aan jongeren van 15 tot 25 jaar tussen de 65 duizend en 86 duizend uitkeringen. Deze fluctuaties zijn het gevolg van de conjuncturele situatie en wetswijzigingen. Het gaat hier om sociale uitkeringen in het kader van de werkloosheidswet (WW), Wet werk en bijstand (WWB) of arbeidsongeschiktheid. In geval van arbeidsongeschiktheid betreft het de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA), de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong), en de Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ).

Het aandeel jongeren met een uitkering in de periode 1998–2008 als percentage van de bevolking van 15 tot 25 jaar varieert tussen 4,4 (ultimo 2004 en 2005) en de 3,3 (ultimo 2007). Voor alle jaren in deze periode geldt dat het percentage bij jonge vrouwen hoger is dan bij jonge mannen.

Staat 5.1
Uitkeringen aan jongeren (15 tot 25 jaar), 1998–2008 (ultimo)

	Totaal	Mannen	Vrouwen	WWB	WW	Arbeids- ongeschiktheid
	<i>x 1 000</i>					
1998	80	39	41	36	17	27
1999	69	32	37	30	10	29
2000	65	29	35	26	8	31
2001	65	29	36	26	7	32
2002	72	34	38	28	11	33
2003	85	41	44	33	18	34
2004	86	42	44	33	18	35
2005	76	37	39	27	13	36
2006	67	33	34	20	7	40
2007	65	33	32	15	4	45
2008	70	37	33	13	6	50

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Socialezekerheidsstatistieken.

De verhouding tussen de verschillende uitkeringen is in de loop van de jaren aanzienlijk veranderd. In 2008 ging 72 procent van de uitkeringen naar jongeren in verband met arbeidsongeschiktheid. Dat is meer dan twee keer zo veel als in 1998, toen 34 procent een arbeidsongeschiktheidsuitkering kreeg. Hier speelt ook een gestage teruggang mee van het aantal bijstandsuitkeringen aan jongeren tot 25 jaar vanaf 2004.

Weinig jongeren in de WW, jongeren in de bijstand gedaald

Jongeren die geen baan hebben en ook geen opleiding volgen, hebben onder bepaalde voorwaarden recht op een WW- of bijstandsuitkering. Omdat jongeren

5.4 Uitkeringen aan jongeren (15 tot 25 jaar) naar soort uitkering, 1998–2008 (ultimo)

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Socialezekerheidsstatistieken.

veelal weinig werkervaring hebben, komt slechts een gering deel van hen in aanmerking voor een WW-uitkering. In de periode 1998–2008 varieerde hun aantal tussen de 4 duizend in 2007 en 18 duizend in 2003 en 2004. De stijging en daling van het aantal WW-uitkeringen in de periode 1998–2008 houdt verband met de economische situatie in die jaren.

De ontwikkeling van het aantal bijstandsuitkeringen aan jongeren hangt ook samen met de conjunctuur. Maar hier spelen ook wettelijke maatregelen mee. Met ingang van 1 januari 2004 is de Wet werk en bijstand (WWB) in werking getreden als opvolger van de Algemene bijstandswet (ABW). Vanaf die datum ontvangen gemeenten als uitvoerders van deze wet, van het rijk een vooraf vastgesteld budget. Bij tekorten moeten gemeenten dit zelf dekken, bij overschotten hebben zij extra bestedingsruimte. De gemeenten hebben dus een financieel voordeel bij het zo laag mogelijk houden van het aantal bijstandsuitkeringen in hun gemeente. Dit heeft er onder meer toe geleid dat de gemeenten hun bijstandsregistratie hebben opgeschoond door die ontvangers op te sporen die eigenlijk voor een andere regeling in aanmerking komen zoals de Wajong.

Jonge vrouwen maakten in de periode 1998–2008 meer gebruik van de WWB dan jonge mannen. Het gaat dan vooral om alleenstaande moeders, die de zorg voor een of meer kinderen voor hun rekening nemen. Het overgrote deel van de jonge mannen met bijstand zijn alleenstaand.

5.5 Bijstandsuitkeringen aan jongeren (15 tot 25 jaar) naar geslacht, 1998–2008 (ultimo)

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Socialezekerheidsstatistieken.

5.6 WAO- of Wajong-uitkeringen aan jongeren (15 tot 25 jaar) naar geslacht, 1998–2008 (ultimo)

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Socialezekerheidsstatistieken.

Vooraf veel jongeren met een Wajong-uitkering

Het grootste deel van de jongeren van 15 tot 25 jaar die een uitkering ontvangen, krijgen dit vanwege ziekte of arbeidsongeschiktheid. Sinds 1998 is het aantal jongeren met een arbeidsongeschiktheidsuitkering gestaag toegenomen van 27 duizend tot meer dan 50 duizend eind 2008. Dat is een toename van 87 procent ten opzichte van eind 1998. Het aantal jonge mannen met zo'n uitkering is in die periode zelfs verdubbeld.

Bijna alle arbeidsongeschiktheidsuitkeringen aan jongeren tot 25 jaar van eind 2008 zijn verstrekt in het kader van de Wajong, ruim 49 duizend. Jongeren komen in aanmerking voor de Wajong als zij op de dag dat zij 17 jaar worden arbeidsongeschikt zijn of voor hun 30-ste verjaardag arbeidsongeschikt worden en in het jaar daarvoor ten minste zes maanden studerend waren. In 2008 ging het in meer dan 98 procent van de gevallen om volledige uitkeringen (100 procent afgekeurd). Deze jongeren blijven daarmee vaak voor de rest van hun leven buiten de arbeidsmarkt.

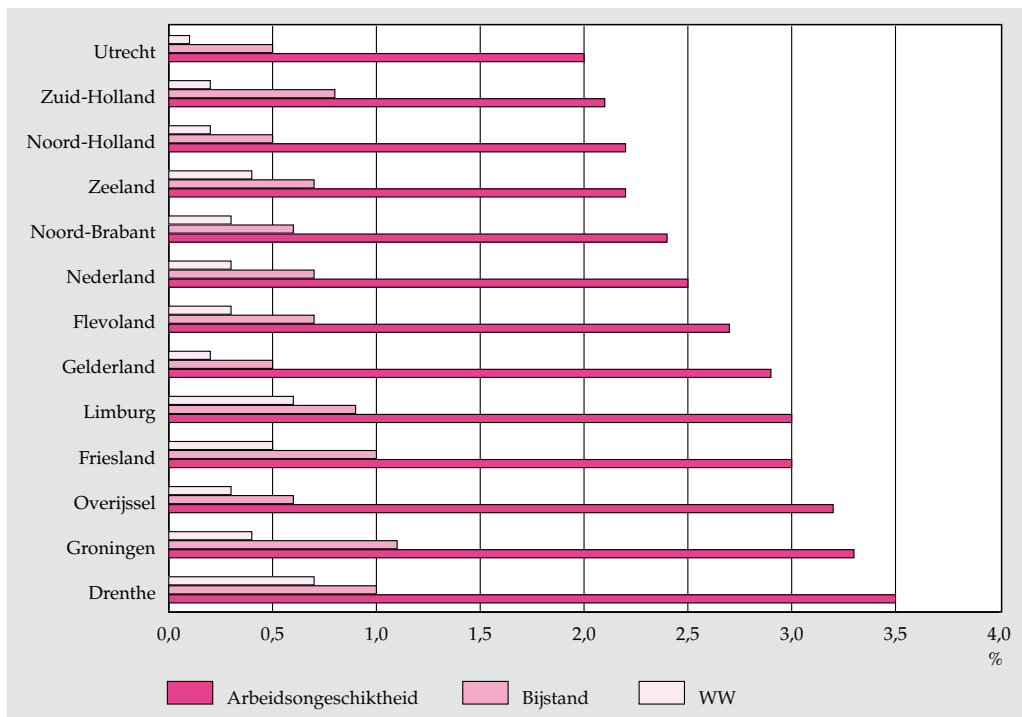
Verandering in de wetgeving is een van de oorzaken van de relatieve en absolute toename van het aantal Wajongers. De WAZ is per 1 augustus 2004 gesloten voor nieuwe gevallen en de WAO is eind 2005 opgevolgd door de WIA. Hierdoor is het voor jongeren, onder meer vanwege de aanscherping van de toelatingseisen moeilijker om van de andere arbeidsongeschiktheidsregelingen gebruik te maken. Andere oorzaken zijn de opschoning van de bijstandsbestanden door de gemeenten vanaf de introductie van de WWB in 2004 en een preciezere diagnostiek van (nieuwe) ziekten.

In de landelijke provincies grootste uitkeringsafhankelijkheid

Omdat jongeren regionaal niet evenredig zijn gespreid en omdat de werkgelegenheid ook niet overal hetzelfde is, zijn er duidelijke regionale verschillen zichtbaar. In 2008 ging gerelateerd aan de totale bevolking van 15 tot 25 jaar 3,5 procent van de uitkeringen in het kader van WWB, WW, of arbeidsongeschiktheid naar jongeren van die leeftijd. In de provincies Drenthe, Groningen, Friesland en Limburg lag dat aandeel veel hoger, op respectievelijk 5,3 en 4,8 en 4,6 en 4,5 procent. In Utrecht ontvingen jongeren het minst vaak een uitkering, namelijk 2,7 procent.

Eind 2008 werden naar verhouding het laagste aantal uitkeringen in het kader van de WWB, WW en arbeidsongeschiktheid verstrekt in Noord-Holland (WWB) en Utrecht (WW) en Zuid-Holland (AO). De hoogste aandelen jongeren met een uitkering waren in Groningen (WWB en AO) en Drenthe (WW). De percentages fluctueren gedurende de periode 1998–2008. Wel worden in de drie noordelijke provincies en Limburg voortdurend de meeste uitkeringen verstrekt. Tot 2006 kende de provincie Utrecht de laagste uitkeringsdruk onder jongeren, vanaf 2006 is dat Noord-Holland.

5.7 Jongeren (15 tot 25 jaar) met een uitkering per provincie als percentage van de totale bevolking (15 tot 25 jaar), 2008 (ultimo)

Bron: CBS-Socialezekerheidsstatistieken.

5.4 Jongeren met kleine banen

Een derde van de jongeren krijgt werkervaring door een bijbaan

Veel jongeren doen al vroeg werkervaring op door middel van een baan van minder dan 12 uur per week. In 2008 gold dat voor bijna een derde van de jongeren van 15 tot 23 jaar (32 procent). Vooral jongeren in die leeftijdsgroep die nog op school zitten of studeren, werken bij om een extra zakcent te verdienen. Van hen had ruim 38 procent een bijbaan. Van de jongeren die niet meer naar school gaan of studeren had daarentegen maar ruim 4 procent een kleine baan. Het aandeel jongeren met een kleine baan is de afgelopen jaren nauwelijks gestegen. Jongeren met een kleine baan werken vooral in de handel en horeca. Een derde werkt in de handel als winkelbediende, vakkenvuller of kassamedewerker. In de horeca zijn vooral de baantjes als kelner of serveerster populair. Ook baantjes als bezorger van kranten, tijdschriften en folders, en schoonmaker zijn erg in trek. Het zijn allemaal beroepen die gemakkelijk in deeltijd vervuld kunnen worden.

Staat 5.2

De tien meest uitgeoefende beroepen door 15- tot 23-jarigen met een kleine baan¹⁾, 2008

	%
Winkelbediende	14
Vakkenvuller	13
Kelner, serveerster	9
Bezorger van kranten, tijdschriften en folders	8
Glazenwasser, schoonmaker	8
Kassamedewerker	6
Arbeider tuinbouw	3
Buffetbediende, barbediende	3
Postbesteller	2
Lader, lossen, magazijnknecht, verhuizer	2

¹⁾ Een baan met een arbeidsduur van minder dan 12 uur per week.

Bron: CBS-Enquête Beroepsbevolking.

Jongeren met een kleine baan hebben vaak beroepen waarbij sprake is van een flexibel arbeidscontract. Meer dan de helft (61 procent) van deze jongeren heeft in 2008 een flexibele arbeidsrelatie¹⁾. Zij zijn werkzaam als oproepkracht, invalkracht of uitzendkracht. Jongeren die 12 uur of meer per week werken hebben minder vaak een flexibel contract. Van hen heeft bijna een derde (31 procent) een flexibel contract.

Literatuur en geraadpleegde websites

Kösters L. en Boer, P. den (2009). Jeugdwerkloosheid flink opgelopen. Webmagazine CBS. <http://www.cbs.nl>

Mooi-Reci I. (2008). Unemployed and scarred for life? Longitudinal analysis of how unemployment and policy changes affect re-employment careers and wages in the Netherlands, 1980–2000. Academisch proefschrift. Enschede: Printpartners Ipskamp.

OECD (2008). Jobs for the youth / Des emplois pour les jeunes. Employment, vol. 2008, no. 1, pp 1–157. Parijs: OECD Publications.

Ministerie van SZW: <http://www.szw.nl>

Noot in de tekst

¹⁾ In sommige gevallen is er sprake van meer dan één werkkring. De genoemde cijfers in deze paragraaf hebben alleen betrekking op de eerste kring waar jongeren werkzaam zijn

6. Jeugd en veiligheid

Jongeren zijn relatief vaak slachtoffer van een delict. Wel is het aandeel jongeren dat slachtoffer is geweest van een delict de laatste jaren licht gedaald. Ook het aantal jongeren dat doorverwezen wordt naar bureau Halt nam af in 2008. Het aantal afdoeningen door het Openbaar Ministerie nam ook licht af, terwijl het aantal jongeren onder de 25 dat zich in 2008 moest verantwoorden tegenover een rechter iets toenam. Uit onderzoek naar het aandeel jongeren dat in verschillende gemeenten in 2006 is aangehouden als verdachte door de politie blijkt dat er tussen gemeenten grote verschillen bestaan. In de meeste gemeenten is het aandeel verdachten onder allochtone jongeren hoger dan het aandeel verdachten onder autochtone jongeren.

6.1 Slachtofferschap en onveiligheidsgevoelens

Jongeren relatief vaak slachtoffer van delict

In de afgelopen jaren hebben Nederlanders geleidelijk aan minder last gekregen van criminaliteit. Het aantal slachtoffers van veel voorkomende criminaliteit is verder gedaald en het gevoel van onveiligheid is niet verder toegenomen (CBS, 2009). Deze trend¹⁾ geldt ook voor jongeren.

Staat 6.1
Slachtofferschap en onveiligheidsgevoelens van jongeren (15 tot 25 jaar)

	Veiligheidsmonitor Rijk (VMR) ¹⁾			Integrale Veiligheidsmonitor (IVM) ¹⁾
	2006	2007	2008	2008
	%			
Slachtofferschap	42,0	39,3	39,0	35,8
Voelt zich wel eens onveilig	28,8	27,7	22,8	32,4

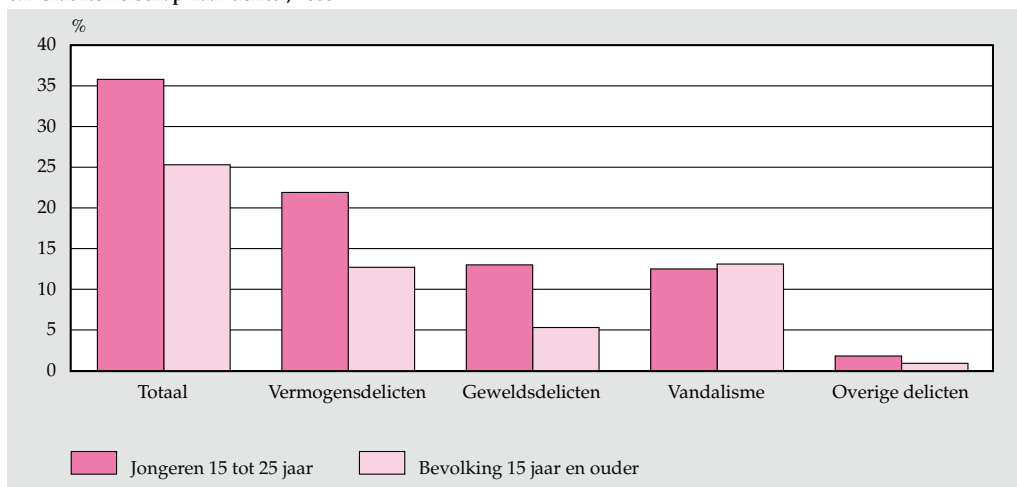
¹⁾ Met de IVM start een nieuwe reeks uitkomsten (zie ook noot in de tekst), die niet zonder meer vergelijkbaar zijn met die van de VMR. Voor ontwikkelingen in de periode 2006-2008 kan alleen de VMR worden gebruikt.

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, Veiligheidsmonitor Rijk (VMR) en Integrale Veiligheidsmonitor (IVM).

Ruim een derde (36 procent, IVM) van de jongeren van 15 tot 25 jaar geeft aan in 2008 slachtoffer te zijn geweest van één of meerdere delicten. Ter vergelijking, van alle Nederlanders van 15 jaar en ouder is dat een kwart. Jongeren van 15 tot 25 jaar werden het meest slachtoffer van een vermogensdelict, zoals diefstal van hun fiets.

Rond één op de acht jongeren (13 procent) had te maken met een geweldsdelict. Daarbij komt bedreiging het meest voor. Ook werd een op de acht jongeren slachtoffer van vandalisme. Jongens en meisjes worden ongeveer even vaak slachtoffer van een delict. Wel zijn jongens iets vaker slachtoffer van een geweldsdelict.

6.1 Slachtofferschap naar delict¹⁾, 2008

¹⁾De percentages van slachtofferschap naar delict tellen niet op tot het totaal omdat jongeren slachtoffer kunnen zijn van meerdere delicten.

Bron: CBS, Integrale Veiligheidsmonitor (IVM).

Jongeren voelen zich ook relatief vaak wel eens onveilig. Ruim drie op de tien jongeren van 15 tot 25 jaar gaven eind 2008 aan zich wel eens onveilig te voelen. Voor meisjes is dat twee keer zo vaak als voor jongens. Twee op de tien jongeren voelt zich wel eens onveilig in de eigen buurt.

Volgens de meeste jongeren is de kans dat ze daadwerkelijk slachtoffer worden van woninginbraak, mishandeling of diefstal van hun portemonnee niet zo hoog. Zo geeft rond zeven procent aan dat ze een (hele) hoge kans lopen dat hun portemonnee gestolen wordt. Ruim vijf procent van de jongeren maakt dezelfde inschatting voor inbraak en een kleine twee procent voor mishandeling.

6.2 Jongeren als daders

Toename aantal jongeren in aanraking met politie of justitie vlakt af

Tussen 2000 en 2007 nam het aantal jongeren van 12 tot 25 jaar dat in aanraking kwam met politie of justitie in verband met criminaliteit jaarlijks toe. In 2008 lijkt een lichte kentering op te treden. Zo zijn er in 2008 minder jongeren naar bureau

Halt doorverwezen en neemt het aantal afdoeningen door het Openbaar Ministerie en de rechter van jongeren onder de 25 nog maar heel weinig toe. Deze paragraaf beschrijft het aantal jongeren dat tussen 2000 en 2008 een Halt-afdoening of een afdoening heeft gehad door het OM of de rechter. Vanwege het strafrechtelijke onderscheid tussen jongeren van 12 tot 18 jaar en jongeren van 18 tot 25 jaar (zie kader), worden beide groepen apart behandeld, kortheidshalve aangeduid met “minderjarige jongeren” en “meerderjarige jongeren”.

Strafrechtelijk minder- en meerderjarigen

In Nederland vallen jongeren die op het moment van plegen van een delict ten minste 12 maar nog geen 18 zijn onder het jeugdstrafrecht en 18-plussers onder het volwassenenstrafrecht. Wanneer strafrechtelijk minderjarige jongeren een delict plegen kan de politie hen doorverwijzen naar Halt. De jongere komt dan niet in aanraking met Justitie, maar kan door tussenkomst van het Halt-bureau een passende activiteit uitvoeren, meestal een aantal uren werken of meedoen aan een speciale leeractiviteit. De doelen van een Halt-maatregel zijn normbevestiging, vergelding, genoegdoening aan de benadeelde en gedragsverandering. Een Halt-afdoening kan alleen worden opgelegd wanneer het gaat om een strafbaar feit dat niet al te ernstig is, de jongere het gepleegde feit bekend en hij maximaal één keer eerder bij Halt is geweest (dat moet ten minste een jaar geleden zijn).

Wanneer het bij strafrechtelijk minderjarigen gaat om een verdenking van een ernstig feit of wanneer de jongere niet voldoet aan de andere hierboven genoemde voorwaarden voor een Halt-afdoening, dan zal de politie de zaak voorleggen aan het Openbaar Ministerie (OM). Het OM bepaalt dan of een zaak wordt voorgelegd aan de rechter of dat het OM de zaak zelf afdoet. Voor strafrechtelijk meerderjarigen geldt dat de politie in minder ernstige gevallen kan kiezen voor een politietransactie, bijvoorbeeld het opleggen van een boete. Ernstigere feiten worden bij deze leeftijdsgroep voorgelegd aan het OM.

6.2.1 Minderjarige jongeren

Minder Halt- en OM-afdoeningen in 2008

In 2008 zijn iets meer dan 22 duizend Halt-afdoeningen afgerond door de verschillende Halt-bureaus in Nederland. Dit is een daling van 8 procent ten opzichte van 2007. Tussen 2001 en 2007 nam het aantal Halt-afdoeningen jaarlijks toe (bron: jaarverslagen Halt Nederland).

Ook het aantal zaken tegen jongeren tussen de 12 en de 18 dat door het Openbaar Ministerie is afgedaan lag in 2008 lager dan in 2007. In 2008 gaat het om 24,3 duizend zaken, in 2007 om bijna 300 zaken meer. Tussen 2000 en 2007 nam het aantal zaken tegen minderjarigen bij het OM jaarlijks toe.

Het aantal afdoeningen tegen minderjarigen door een rechter is in 2008 wel toegenomen ten opzichte van 2007. In 2008 betreft het 13,5 duizend zaken, bijna 5 procent meer dan in 2007.

Bij zowel Halt, het OM als bij de rechter neemt het aandeel meisjes langzaam toe. In 2008 is het percentage meisjes bij Halt het grootst (een kwart). Bij het OM betreft 20 procent van de afdoeningen meisjes en bij de rechter 15 procent.

Staat 6.2
Strafrechtelijk minder- en meerderjarige jongeren (12 tot 25 jaar) bij Halt, OM en de rechter

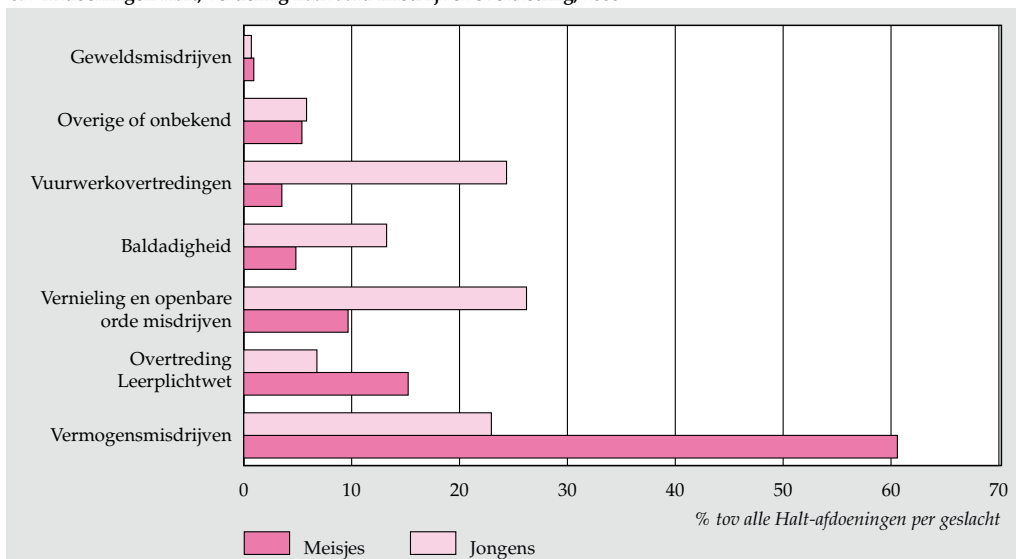
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	<i>x 1 000</i>								
Minderjarige jongeren									
Halt-afdoeningen									
Jongens	.	.	13,7	15,7	15,2	17,2	16,4	17,6	15,8
Meisjes	.	.	3,7	3,8	4,0	4,9	4,9	5,5	5,4
Afdoeeningen OM									
Jongens	15,0	15,8	16,1	16,7	17,5	18,8	19,3	19,5	19,5
Meisjes	2,4	2,9	3,3	3,5	3,6	4,3	4,6	5,1	4,8
Afdoeeningen Rechtbank									
Jongens	8,0	7,9	8,7	9,2	10,3	10,7	10,7	11,0	11,4
Meisjes	1,0	1,0	1,3	1,6	1,5	1,6	1,7	1,9	2,0
Meerderjarige jongeren									
Afdoeeningen OM									
Mannen	20,3	18,8	19,7	21,6	22,2	21,7	23,2	23,2	23,2
Vrouwen	2,5	2,4	2,6	3,0	3,3	3,4	3,9	4,1	4,0
Afdoeeningen Rechtbank									
Mannen	22,1	22,7	23,7	27,2	27,0	27,2	28,2	27,4	28,0
Vrouwen	2,4	2,6	2,8	3,2	3,2	3,3	3,5	3,5	3,6

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, Halt Nederland, CBS-Parketadministratie Rechtbanken.

Minderjarige jongens en meisjes verschillen aanzienlijk wat betreft het type delicten dat ze plegen. In 2008 kreeg 26 procent van de jongens een Halt-straf voor vernieling en openbare orde misdrijven, in 24 procent van de gevallen voor vuurwerkovertradingen en nog eens 23 procent van de Halt-maatregelen betrof vermogensmisdrijven, zoals diefstal en heling. Van de meisjes kreeg 61 procent een Halt-afdoening in verband met een vermogensmisdrijf, en 15 procent van de meisjes kwam bij Halt in verband met spijbelen.

De meeste afdoeningen door het OM tegen jongens hebben betrekking op vernieling en misdrijven tegen de openbare orde (33 procent), op de voet gevolgd door vermogensmisdrijven (30 procent). Bij bijna 20 procent van de afdoeningen tegen jongens gaat het om een geweldsmisdrijf. Afdoeningen tegen meisjes van

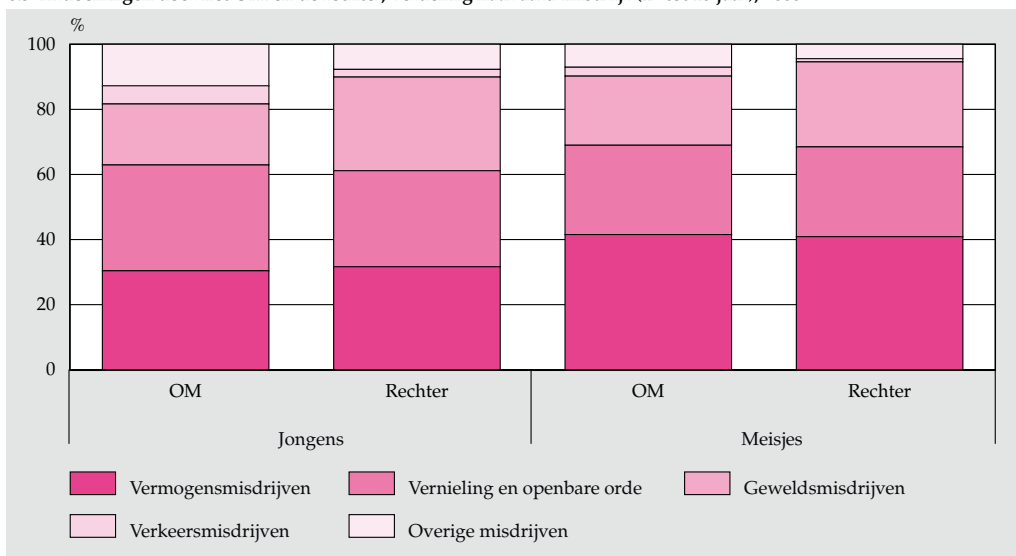
6.2 Afdoeningen Halt, verdeling naar aard misdrijf of overtreding, 2008

Bron: Halt Nederland, CBS-Parketadministratie Rechtbanken.

12 tot 18 jaar door het OM betreffen vaak vermogensmisdrijven (42 procent). Daarnaast heeft 27 procent van de afdoeningen door het OM tegen meisjes betrekking op vernieling en nog eens 21 procent op geweldsmisdrijven.

6.3 Afdoeningen door het OM en de rechter, verdeling naar aard misdrijf (12 tot 18 jaar), 2008

Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Parketadministratie Rechtbanken.

Zaken bij de rechter zijn meestal zwaarder dan zaken die worden afgedaan door het OM. Dit is terug te zien in de percentages geweldsmisdrijven die door de rechter worden afgedaan. Lag het percentage afgedane geweldsmisdrijven tegen zowel jongens als meisjes bij het OM rond de 20 procent; bij de rechter betreft dit bij de jongens bijna 29 procent van de afdoeningen en bij meisjes 26 procent.

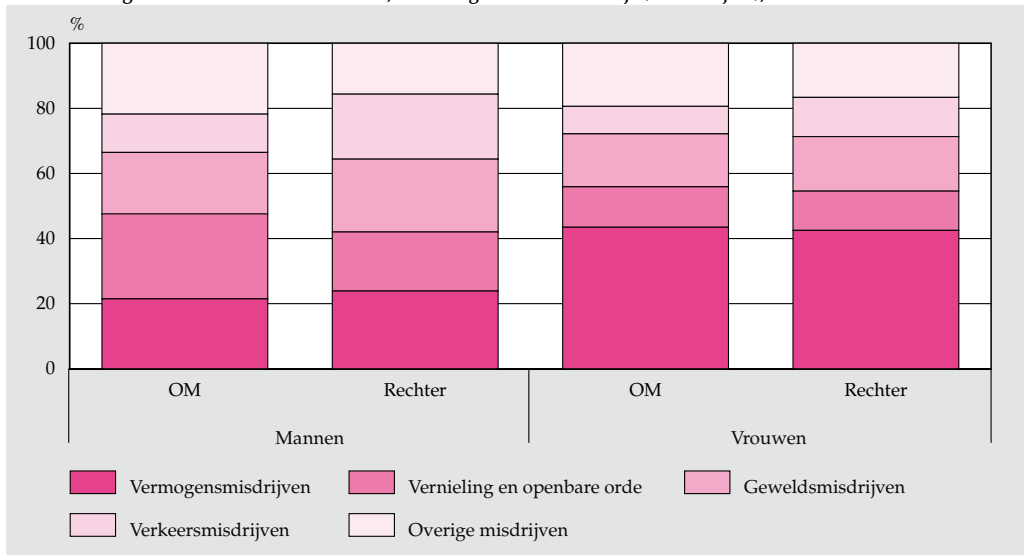
6.2.2 Meerderjarige jongeren

Aantal afdoeningen stabiel

Het aantal afdoeningen door het Openbaar Ministerie met betrekking tot jongeren van 18 tot 25 jaar was in de jaren 2006, 2007 en 2008 vrijwel even hoog, rond 27 duizend per jaar. Tussen 2001 en 2004 nam het aantal jaarlijks toe. Ook bij de rechtbanken is de laatste jaren sprake van een stabilisatie van het aantal afdoeningen tegen meerderjarige jongeren. In 2008 gaat het om 31,6 duizend afdoeningen. Wel neemt het aantal afdoeningen tegen vrouwen nog langzaam toe.

Net als bij minderjarige jongeren verschillen ook de meerderjarige mannen en vrouwen wat betreft het soort delict dat ze plegen. In 2008 betroffen de meeste afdoeningen door het OM tegen mannen van 18 tot 25 jaar vernieling of misdrijven tegen de openbare orde (ruim 25 procent). Afdoeningen door de rechter betroffen bij mannen van 18 tot 25 jaar in 24 procent van de gevallen vermogensmisdrijven, op de voet gevolgd door geweldsmisdrijven. Daarnaast stonden in 2008 relatief

6.4 Afdoeningen door het OM en de Rechter, verdeling naar aard misdrijf (18 tot 25 jaar), 2008

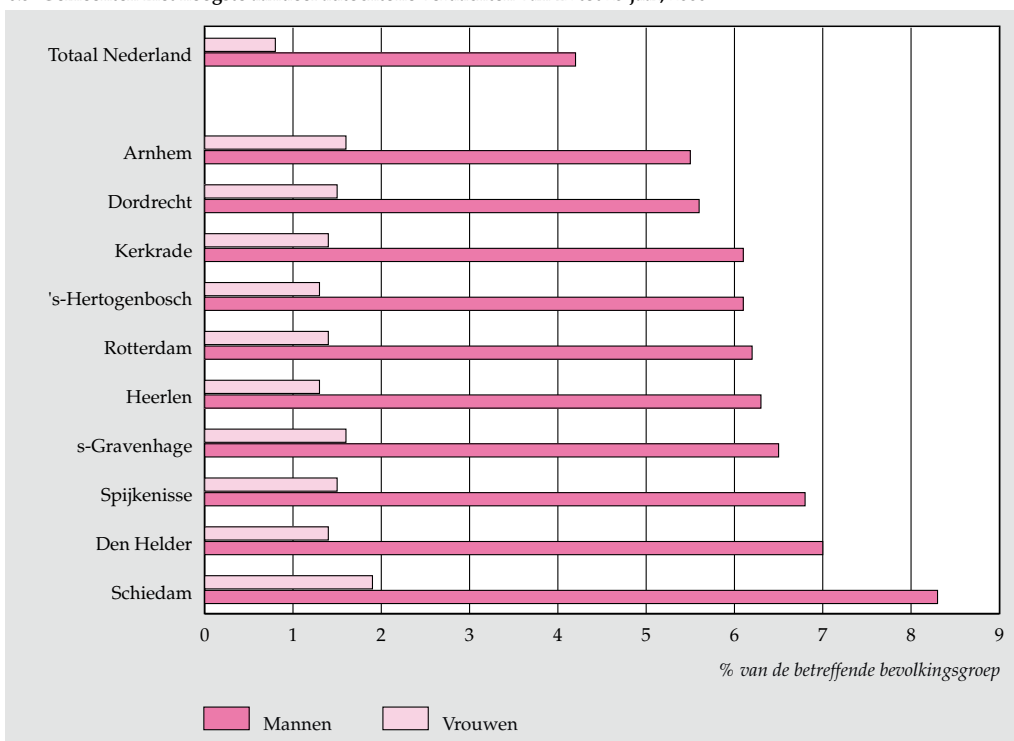
Bron: Landelijke Jeugdmonitor, CBS-Parketadministratie Rechtbanken.

veel mannen voor de rechter in verband met verkeersmisdrijven (20 procent). Vaak gaat het daarbij om rijden onder invloed. Bij vrouwen tussen de 18 en 25 jaar ging het zowel bij het OM als bij de rechter in meer dan 40 procent van de gevallen om vermogensmisdrijven.

6.3 Verdachte jongeren per gemeente

Uit de cijfers van het Herkenningssysteem (HKS) van de politie over 2006 blijkt dat in 2006 ruim 3 procent van de 12- tot 25-jarigen als verdachte aangehouden werd door de politie. Vaak gaat het dan om jongens en jonge mannen. Voor de 25 grootste gemeenten in Nederland zijn gegevens beschikbaar over het aantal aangehouden verdachten tussen de 12 en 25 jaar woonachtig in de gemeente ten opzichte van alle jongeren tussen 12 en 25 die in die gemeente wonen. Dit aandeel varieert sterk per gemeente, van 1,8 procent in gemeente Barneveld tot 6,3 procent in Schiedam. Gemeenten met een hoger aandeel verdachte jongeren zijn vaak gemeenten met een groter aandeel allochtonen in de bevolking. Om gemeenten met elkaar te kunnen vergelijken, beschouwen we enerzijds het aandeel allochtone

6.5 Gemeenten met hoogste aandeel autochtone verdachten van 12 tot 25 jaar, 2006

Bron: CBS, Herkenningssysteem (HKS) politie.

verdachten onder de allochtone jongeren in een gemeente, anderzijds het aandeel autochtone verdachten ten opzichte van de autochtone jongeren in een gemeente.

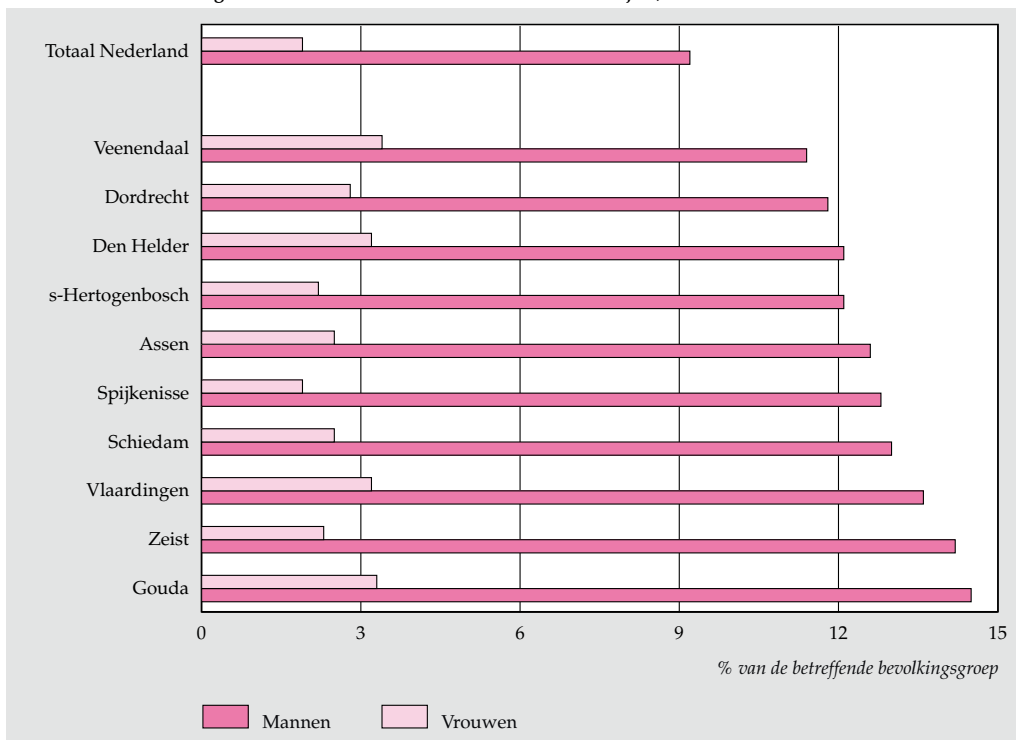
Meeste autochtone verdachte jongeren in Schiedam

Schiedam telt onder de autochtone jongeren tussen 12 en 25 jaar relatief de meeste aangehouden verdachten. Gemiddeld werd in 2006 in Nederland 4,2 procent van de autochtone mannen tussen 12 en 25 jaar door de politie aangehouden als verdachte van een misdrijf. In Schiedam lag dit percentage op 8,3 procent, bijna 2 maal zo hoog. Het aandeel autochtone vrouwen tussen 12 en 25 jaar dat is aangehouden lag in Schiedam met 1,8 procent ook twee keer zo hoog als gemiddeld in Nederland (0,9 procent).

Aandeel allochtone aangehouden verdachten in Gouda het hoogst

Jongeren van allochtone afkomst worden verhoudingsgewijs vaker aangehouden door de politie als verdachte van misdrijven dan autochtone jongeren. In heel Nederland werd in 2006 9,2 procent van de allochtone mannen van 12 tot 25 aangehouden door de politie als verdachte van een misdrijf. In Gouda was dit per-

6.6 Gemeenten met hoogste aandeel allochtone verdachten van 12 tot 25 jaar, 2006

Bron: CBS, Herkenningsdienstsysteem (HKS) politie.

tage het hoogst met 14,5 procent. Deze gemeente telde ook het hoogste aandeel verdachte allochtone vrouwen van 12 tot 25 jaar, namelijk 3,5 procent. In heel Nederland lag in 2006 dat aandeel bij de allochtone jonge vrouwen op 1,9 procent. Ook in Vlaardingen, Spijkenisse en Assen kwam meer dan 3 procent van de allochtone jonge vrouwen in aanraking met de politie.

In de meeste gemeenten waar veel verdachten zijn onder autochtone jongeren is ook het percentage allochtone verdachten hoog. Uitzonderingen op deze regel zijn de gemeenten Kerkrade, Heerlen en Arnhem, waar het percentage allochtone verdachten lager is dan gemiddeld in Nederland. Verder valt op dat de vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag ontbreken in de top-10 van gemeenten met het hoogste percentage aangehouden verdachten onder allochtonen. Den Haag en Rotterdam staan wel in de top-10 van steden met de hoogste percentages verdachten onder autochtonen. Overigens is het percentage verdachte allochtone jongeren in die steden wel hoger dan gemiddeld in Nederland.

Literatuur

Centraal Bureau voor de Statistiek, ministerie van BZK & ministerie van Justitie (2009). *Integrale Veiligheidsmonitor 2008. Landelijke rapportage*. Den Haag/Heerlen: CBS.

Halt Nederland (2008). *Jaarbericht Halt-sector 2007*. Leiden: Halt Nederland.

Halt Nederland (2009). *Jaarbericht Halt-sector 2008*. Leiden: Halt Nederland.

Noot in de tekst

¹⁾ In 2008 is de Integrale Veiligheidsmonitor (IVM) voor het eerst uitgevoerd, als opvolger van de Veiligheidsmonitor Rijk (VMR). Het onderzoeksdesign van de IVM verschilt om verschillende redenen echter sterk met dat van de VMR, waardoor trendbreuken onvermijdelijk zijn en de resultaten van beide onderzoeken niet zonder meer met elkaar zijn te vergelijken. Ontwikkelingen in de tijd kunnen alleen op landelijk niveau worden geschetst op basis van de resultaten van de VMR. Zowel de VMR als de IVM is in 2008 uitgevoerd. De VMR echter in het eerste kwartaal en de IVM in het laatste kwartaal.

Landelijke Jeugdmonitor website

Doel en achtergrond

Dit jaarrapport 2009 is een publicatie bij de website Landelijke Jeugdmonitor (www.landelijkejeugdmonitor.nl). Deze website maakt zichtbaar hoe het gaat met de jeugd van 0 tot 25 jaar in Nederland. Daarbij gaat het om de gehele levensloop van de jongere en om alle aspecten van het bestaan, evenals de onderlinge verbanden tussen die aspecten. Om in de Jeugdmonitor een samenhangend beeld van de jeugd te kunnen geven, worden bestaande gegevensverzamelingen naast elkaar gepresenteerd. Op basis van de verzamelde gegevens kan bepaald worden welke belangrijke ontwikkelingen of veranderingen zich hebben voorgedaan. Gaat het beter of juist niet? Zijn de veranderingen gewenst? Zijn doelstellingen gehaald? De informatie uit de Landelijke Jeugdmonitor is dan ook vooral bedoeld als ondersteuning van politiek, beleid en bestuur, zowel op rijksniveau als op het niveau van provincies en gemeenten.

De Landelijke Jeugdmonitor laat de situatie van de jeugd zien aan de hand van indicatoren. Deze indicatoren bestrijken de domeinen bevolking, gezondheid, onderwijs, arbeid, en justitie. Behalve de indicatoren bevat de Landelijke Jeugdmonitor ook de statistische gegevens waarop zij gebaseerd zijn. Deze gegevens zijn opgeslagen in de Jeugddatabase. Op de website van de Landelijke Jeugdmonitor is deze elektronische databank online te raadplegen; de bezoeker van de site kan de gewenste gegevens en detaillering selecteren en zo de geleverde tabellen naar behoefte aanpassen.

Naast een jaarrapport staan er ook kwartaalrapporten op de website, die elk kwartaal een wisselende selectie van de gegevens in de Jeugddatabase toelichten (zie: www.landelijkejeugdmonitor/publicaties). In deze kwartaalrapportages komen in de vorm van artikelen de jongste ontwikkelingen aan bod en worden die ontwikkelingen in een bredere context geplaatst. Verder bevat de Landelijke Jeugdmonitor verwijzingen naar organisaties die onderzoeksresultaten op het terrein van de jeugd publiceren.

Jeugd en Gezin wil de Landelijke Jeugdmonitor nog beter laten aansluiten bij de behoeften van gebruikers. Vandaar dat in 2009 het EIM in kaart heeft gebracht wat de mogelijkheden zijn om de Landelijke Jeugdmonitor uit te breiden met gezinsindicatoren. Deze gezinsindicatoren zullen waar mogelijk eind 2009 of begin 2010 toegevoegd worden.

Wie maken de Landelijke Jeugdmonitor?

De Landelijke Jeugdmonitor wordt samengesteld in opdracht van Jeugd en Gezin. De uitvoering van de Landelijke Jeugdmonitor is in handen van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

De gegevens zijn afkomstig van:

- Centraal Bureau voor de Statistiek
- Dienst Justitiële Jeugdinstellingen
- Gemeentelijke Basisadministratie
- Intomart GfK
- Korps Landelijke Politiediensten
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- Ministerie van Justitie
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- Jeugd en Gezin
- Rijksinstituut voor volksgezondheid en milieu
- Rutgers Nisso Groep
- Sociaal en Cultureel Planbureau
- STIVORO
- TNO
- Trimbos-instituut
- UWV WERKbedrijf
- Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum

Onderwerpen in de Landelijke Jeugdmonitor

De Landelijke Jeugdmonitor bevat gegevens over allerlei aspecten rondom de Nederlandse jeugd vanaf het jaar 2000. Voor zover mogelijk, wordt bij de onderwerpen onderscheid gemaakt naar geslacht, leeftijd, herkomst en regio. Het meest gedetailleerde regionale niveau in de Landelijke Jeugdmonitor is de gemeente. Het streven is om voor ieder onderwerp zowel het absolute aantal als het percentage te geven. De Landelijke Jeugdmonitor wordt regelmatig aangevuld met de meest recente gegevens. Ook komen er regelmatig nieuwe onderwerpen bij.

Op moment van verschijnen van dit jaarrapport zijn de volgende onderwerpen opgenomen:

- Aantal jongeren
- Achterstandsleerlingen
- Actievoeren of demonstreren
- Alcohol
- AMV- en (voorlopige) voogdij
- Bedrijfsongevallen
- Criminaliteit (dader en slachtoffer)
- Cursussen en bedrijfsopleidingen
- Diploma's
- Drugs
- Ervaren gezondheid

- Gebruik jeugdzorg
- Hulp zoeken bij opvoeding
- Jeugdreclassering
- Jeugdwerkloosheid
- Jongeren in eenoudergezinnen
- Justitiële jeugdinrichtingen
- Kindermishandeling
- Kinderopvang
- Lichaamsgewicht
- Lichaamsbeweging
- Lid van vrijetijdsvereniging
- Maatschappelijke stage
- Onder toezicht gestelde kinderen
- Onderwijsdeelname
- Onveiligheidsgevoelens
- Opvoedingsbeleving van ouders
- Perinatale sterfte
- Preventieve gezondheidszorg
- Psychosociaal welbevinden
- Roken
- Slachtofferschap
- Startkwalificatie/onderwijsvolgend
- Tiernermoeders
- Uitkeringen
- Voogdij
- Voortijdig schoolverlaten
- Vrijwilligerswerk of informele hulp
- Werksituatie
- Ziekteverzuim
- Zuigelingensterfte

De gegevens over de jeugd die in dit rapport staan beschreven, zijn terug te vinden op de website. Van een aantal onderwerpen staan in dit rapport extra gegevens die niet zijn opgenomen als indicator op de website. Het gaat dan meestal om verdiepingen van bestaande indicatoren. Dit is herkenbaar aan de bronvermelding onder de staten en grafieken. Als een statistische uitkomst ook terug te vinden is in de Landelijke Jeugdmonitor, dan staat de Landelijke Jeugdmonitor ook als bron vermeld onder de grafiek of staat. Indien een gegeven gebruikt is in de tekst van dit rapport dat niet terug te vinden is op de website, dan staat de Landelijke Jeugdmonitor niet vermeld als bron, maar alleen de bron waaruit dat gegeven komt.

Begrippen

Aanraking met de politie

De jongeren van 12 tot 25 jaar die als verdachte van een strafbaar feit zijn gehoord door de politie. Deze gegevens zijn afkomstig uit het landelijk bestand met verdachtegegevens, dat is samengesteld uit de 27 regionale Herkenningsdienstsystemen (HKS). Dit systeem wordt sinds 1986 door de politie gebruikt om gegevens over verdachten te registreren. Het bevat zowel de aangiftegegevens van misdrijven als de persoonsgegevens van de verdachten daarvan.

Achterstandsleerling

Leerling in het reguliere basisonderwijs die volgens het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap behoort tot een achterstandscategorie en waarvoor de school extra financiële middelen krijgt. Vanaf het schooljaar 2006/'07 is er stapsgewijs een nieuwe gewichtenregeling ingevoerd. In deze nieuwe regeling van het Ministerie van OCW wordt gewerkt met twee gewichten, 0.30 en 1.20:

- 0.30 voor leerlingen waarvan beide ouders maximaal lbo/vbo, praktijkonderwijs of de vmbo basis- of kaderberoepsgerichte leerweg hebben gedaan óf waarvan beide ouders maximaal twee jaar onderwijs in een andere schoolopleiding in het voortgezet onderwijs aansluitend op het basisonderwijs hebben gevolgd, bijvoorbeeld lts, ambachtsschool of huishoudschool.
- 1.20 voor leerlingen van wie één van de ouders maximaal basisonderwijs of (v)so-zmlk heeft gehad en de ander maximaal dezelfde opleiding heeft gevolgd óf het lbo/vbo, praktijkonderwijs of de vmbo basis- of kaderberoepsgerichte leerweg heeft doorlopen óf maximaal twee jaar onderwijs in een andere schoolopleiding in het voortgezet onderwijs aansluitend op het basisonderwijs heeft gevolgd, bijvoorbeeld lts, ambachtsschool of huishoudschool.

Advies- en Meldpunt Kindermishandeling

Het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) is voor iedereen die zich zorgen maakt over kinderen in zijn of haar omgeving en denkt aan kindermishandeling. Bij een eenmalig contact zonder dat de naam of de instantie aan het AMK bekend wordt gemaakt, is sprake van een advies. Bij vervolcontacten na dit advies wordt van consult gesproken. Vermoedens van kindermishandeling kunnen bij het AMK gemeld worden. In de meeste gevallen stelt het AMK dan een onderzoek in.

Alcoholgebruik

Jongeren van 12 tot 19 jaar die ooit alcohol hebben gedronken. Hierbij gaat het om life-time prevalentie, ofwel om de vraag of jongeren minstens één keer in hun hele

leven alcohol hebben gedronken.

Allochtoon

Persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen personen die zelf in het buitenland zijn geboren en personen die in Nederland zijn geboren. De herkomstgroepering wordt bepaald aan de hand van het geboorteland van de persoon zelf of dat van de moeder, tenzij de moeder in Nederland is geboren. In dat geval geldt het geboorteland van de vader.

Arbeidsongeschiktheidsuitkering

Uitkeringen in het kader van de wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong) en de wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ),

Autochtoon

Persoon van wie beide ouders in Nederland geboren zijn.

Beroepsbevolking jongeren

De personen van 15 tot 23 jaar die ten minste 12 uur per week werken, of werk hebben aanvaard waardoor ze ten minste 12 uur per week gaan werken, verklaren ten minste 12 uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor ten minste 12 uur per week te vinden.

Bijstandsuitkering

De bijstandsuitkering is een maandelijkse uitkering voor de kosten van levensonderhoud in het kader van de Wet werk en bijstand (WWB). Een bijstandsuitkering is bedoeld voor mensen zonder of met een laag inkomen en geen of een laag eigen vermogen.

Binge drinken

Overmatig alcoholgebruik bij één gelegenheid. Onder overmatig alcoholgebruik wordt verstaan 5 glazen alcohol of meer achterelkaar.

Bureau jeugdzorg

Het bureau jeugdzorg is de centrale toegangspoort voor jeugdzorg. In Nederland zijn 15 bureaus jeugdzorg, in elke provincie en grootstedelijke regio één.

Het bureau jeugdzorg stelt de indicatie voor:

- Zorg gefinancierd door provincies (voorheen ‘jeugdhulpverlening’).
- Jeugd geestelijke gezondheidszorg.
- Civiele plaatsingen in justitiële jeugdinrichtingen.

Cannabisgebruik

Jongeren van 12 tot 19 jaar die in de maand voorafgaand aan het onderzoek cannabis hebben gebruikt.

Delicten

Delicten worden bepaald aan de hand van de standaardclassificatie misdrijven van het CBS. Voor de in deze rapportage genoemde delicten is het Wetboek van Strafrecht bepalend.

In deze rapportage komen vier typen delicten aan bod:

Geweldsmisdrijven

- Verkrachting (artikel 242).
- Feitelijke aanranding der eerbaarheid (artikel 246).
- Overige seksuele misdrijven (artikel 243 t/m 245, 247 t/m 249, 250, 251bis).
- Bedreiging (artikel 251).
- Misdrijven tegen het leven (artikel 287 t/m 291).
- Mishandeling (artikel 300 t/m 306).
- Dood en lichamelijk letsel door schuld (artikel 307 t/m 309).
- Diefstal met geweld (artikel 312).
- Afpersing (artikel 317).

Vermogensmisdrijven

- Valsheidsmisdrijven (artikel 208 t/m 235).
- Eenvoudige diefstal (artikel 310).
- Gekwalificeerde diefstal (artikel 311).
- Verduistering (artikel 321 t/m 323).
- Bedrog (artikel 326 t/m 337).
- Heling en schuldheling (artikel 316 t/m 317bis).

Vernieling en openbare orde

- Tegen de openbare orde (artikel 131 t/m 136, 138 t/m 151a).
- Discriminatie (artikel 137c t/m 137g).
- Gemeengevaarlijke misdrijven (artikel 157 en 158).
- Tegen het openbaar gezag (artikel 177 t/m 206).
- Schennis der eerbaarheid (artikel 239).
- Vernieling (artikel 350 t/m 352).

Overige misdrijven

Eenoudergezin

Particulier huishouden bestaande uit één ouder met thuiswonende kind(eren) (en met mogelijk ook overige leden).

Halt-afdoening

Halt is een afkorting van Het Alternatief. Halt heeft tot doel jongeren die voor het eerst met politie of justitie in aanraking komen (de first offenders), de mogelijkheid te bieden tot het verrichten van herstelwerkzaamheden voor de benadeelde of ten algemenen nutte. Een Halt-afdoening wordt niet voorafgegaan door een uitspraak van de (kinder)rechter en is daarom formeel juridisch gezien geen sanctie. Voor een afdoening door middel van Halt komen in aanmerking: vernielingen, kleine vormen van brandstichting (met geringe schade), diefstal/verduistering zonder inbraak en aansluitend hierop heling (tot een maximaal ontvreemd bedrag of een maximale waarde van het goed), verwisselen van prijskaartjes, baldadigheid, afsteken van vuurwerk op niet-toegestane tijden en plaatsen en zwartrijden.

Harddruggebruik

Jongeren van 12 tot 19 jaar die ooit één of meerdere soorten harddrugs hebben gebruikt. In deze publicatie gaat het daarbij om het gebruik van ecstasy, amfetamine, heroïne of cocaïne. Hierbij gaat het om lifetime-prevalentie, ofwel om de vraag of jongeren minstens één keer in hun hele leven harddrugs hebben gebruikt.

Jongeren

Jongeren van 0 tot 25 jaar. De leeftijdsselectie kan per onderwerp verschillen. Dit is afhankelijk van de bron.

Lichamelijke activiteit: licht, matig en zwaar intensief

- Bij licht intensieve lichamelijke activiteit is er vaak geen sprake van verhoogde hartslag of versnelde ademhaling.
- Matig intensieve lichamelijke activiteit zorgt ervoor dat een individu een verhoogde hartslag heeft, het wat warmer heeft en een versnelde ademhaling heeft.
- Bij zwaar intensieve lichamelijke activiteit gaat een individu zweten en raakt deze buiten adem.

Niet-westers allochtoon

Allochtoon met als herkomstgroepering een van de landen in de werelddelen Afrika, Latijns-Amerika en Azië (excl. Indonesië en Japan) of Turkije. Op grond van hun sociaaleconomische en sociaal-culturele positie worden allochtonen uit Indonesië en Japan tot de westers allochtonen gerekend. Het gaat vooral om mensen die in het voormalig Nederlands-Indië zijn geboren en werknemers van Japanse bedrijven met hun gezin.

Normen voor bewegen

In Nederland gelden drie belangrijke normen voor bewegen:

- De Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB) houdt in dat minimaal een half uur matig intensieve activiteit verricht moet worden op ten minste vijf dagen van de week.

- Voor de Fitnorm moet minstens drie keer per week 20 minuten inspannende lichaamsbeweging verricht worden.
- De Combinorm is een combinatie van de NNGB en de Fitnorm. Voor de Combinorm moet zomers én 's winters of de Fitnorm of de NNGB gehaald worden.

Ondertoezichtstelling

Plaatsing, door de kinderrechter, van een minderjarig kind onder toezicht van een gezinsvoogd, als een kind zodanig opgroeit dat het met zedelijke of lichamelijke ondergang wordt bedreigd.

Onveiligheidsgevoelens

Jongeren van 15 tot 25 jaar die zich in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek wel eens onveilig voelden.

(Ernstig) Overgewicht

Om te bepalen of iemand overgewicht heeft, wordt de zogeheten Body Mass Index (BMI) gebruikt. Hiervoor wordt het gewicht (in kg) gedeeld door de lengte in het kwadraat (in meters). Voor jongeren vanaf 18 jaar en volwassenen geldt dat sprake is van overgewicht bij een BMI-waarde hoger dan 25 kg/m². Naast overgewicht wordt ook gesproken van ernstig overgewicht, ofwel obesitas. Iemand met obesitas heeft een BMI-waarde hoger dan 30 kg/m². Omdat jongeren nog groeien en langzaam volwassen worden, is één vaste waarde voor overgewicht en obesitas niet bruikbaar. Daarom zijn voor leeftijden jonger dan 18 jaar per leeftijdsjaar en apart voor jongens en meisjes afkappunten bepaald voor de Body Mass Index waarboven dan sprake is van overgewicht of obesitas.

Positief ervaren gezondheid

Jongeren van 0 tot 25 jaar die hun gezondheid als goed of zeer goed ervaren. Cijfers betreffen antwoorden op de vraag 'Hoe is over het algemeen uw gezondheidstoestand?'.
 Ervaren gezondheid, ook wel subjectieve gezondheid of gezondheidsbeleving, weerspiegelt het oordeel over de eigen gezondheid. Ervaren gezondheid is een samenvattende gezondheidsmaat van alle gezondheidsaspecten die relevant zijn voor de persoon in kwestie. Voor kinderen van 0 tot 12 jaar heeft een van de ouders de gegevens voor dit onderzoek geleverd. Het kan zijn dat ouders de gezondheid van hun kind positiever inschatten dan het kind zelf.

Roken

Jongeren van 10 tot 20 jaar die in de afgelopen vier weken voorafgaand aan het onderzoek gerookt hebben.

Schoolsoorten

vmbo = voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs

vmbo-b/k = voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs – basis- en kaderberoepsgerichte leerweg

vmbo-g/t = voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs – gemengde en theoretische leerweg

havo = hoger algemeen voortgezet onderwijs

vwo = voorbereidend wetenschappelijk onderwijs

mbo = middelbaar beroepsonderwijs

hbo = hoger beroepsonderwijs

wo = wetenschappelijk onderwijs

Slachtofferschap

Jongeren van 15 tot 25 jaar die in de twaalf maanden voorafgaand aan het onderzoek één of meer keer slachtoffer zijn geweest van een delict.

Sociaal Statistisch Bestand (SSB)

Het doel van het SSB is het verschaffen van microdata waarmee een samenhangende, consistente beschrijving kan worden gegeven van een aantal aspecten van de bevolking van Nederland. Hiertoe zijn registers (onder andere van de belastingdienst, uitkeringsinstanties, Informatie Beheergroep) per individu gekoppeld aan de Gemeentelijke basisadministratie (GBA). Naast deze registraties worden ook resultaten van persoonsenquêtes aan het SSB gekoppeld. Het SSB bevat daarmee individuele gegevens van alle inwoners van Nederland over onder andere demografische kenmerken, type huishouden, werk, uitkeringen en inkomen.

Startkwalificatie

Een startkwalificatie is de minimale opleiding die nodig is om succesvol de stap naar de arbeidsmarkt te kunnen maken. In Nederland is het niveau hiervan vastgesteld op een diploma op havo-, vwo- of mbo-niveau 2 of hoger.

Tienermoeder

Moeder van 19 jaar of jonger per 1 januari van het referentiejaar. Hierbij gaat het om de leeftijd van de moeder op 31 december van het jaar ervoor.

Vrijwilligerswerk en/of informele hulp

Jongeren van 18 tot 25 jaar die vrijwilligerswerk in organisaties verrichten en/of informele hulp bieden. Onder vrijwilligerswerk wordt het georganiseerde vrijwilligerswerk in één of meer organisaties verstaan. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om jeugdwerk, sportverenigingen en levensbeschouwelijke organisaties. Informele hulp is het vrijwilligerswerk niet in organisaties. Daarbij gaat het om onbetaalde hulp aan anderen buiten het eigen huishouden zoals aan zieken, burens, familie, vrienden en bekenden.

Voogdij

Gezag over minderjarige en diens goederen, van rechtswege of op beslissing van de rechter aan een ouder of een derde opgedragen, wanneer het ouderlijk gezag niet over het kind wordt uitgeoefend.

Voortijdig schoolverlaters

Iemand die het (bekostigd) onderwijs heeft verlaten en niet in het bezit is van een startkwalificatie.

Het aantal voortijdig schoolverlaters in Nederland kan op twee manieren worden benaderd, namelijk vanuit het totale volume of vanuit de nieuwe aanwas.

Het totale volume is het totaal aantal personen zonder startkwalificatie in Nederland. Dit aantal is ontleend aan de Enquête Beroepsbevolking (EBB). De uitkomsten van de EBB zijn gebaseerd op een steekproef van ongeveer 90 000 personen onder de Nederlandse bevolking van 15 tot 65 jaar.

De nieuwe aanwas is het aantal personen dat in een bepaald schooljaar het onderwijs verlaat zonder startkwalificatie. Dit aantal is gebaseerd op onderwijsregistraties. Aan de hand van de directe door- en uitstroom tussen twee opeenvolgende schooljaren binnen het door de overheid bekostigde onderwijs en het bezit van startkwalificerende diploma's wordt het aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters (de nieuwe aanwas) bepaald.

Bij het afbakenen van de groep voortijdig schoolverlaters wordt dikwijls een leeftijdsgrens aangehouden. Bij de Europese doelstelling om het voortijdig schoolverlaten terug te dringen (m.b.t. het totale volume), wordt uitgegaan van jongeren van 18 tot 25 jaar. Bij de Nederlandse beleidsdoelstellingen (m.b.t. de nieuwe aanwas) wordt uitgegaan van de groep 12 tot 23-jarigen.

Wajong

Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten.

Westers allochtoon

Allochtoon met als herkomstgroepering een van de landen van de werelddelen Europa (excl. Turkije), Noord-Amerika en Oceanië of Indonesië of Japan. Op grond van hun sociaaleconomische en sociaal-culturele positie worden allochtonen uit Indonesië en Japan tot de westers allochtonen gerekend. Het gaat vooral om mensen die in het voormalig Nederlands-Indië zijn geboren en werknemers van Japanse bedrijven met hun gezin.

Werkloosheidsuitkering

Je hebt recht op een werkloosheidsuitkering in het kader van de Werkloosheidswet (WW) als

- je bent ontslagen,
- je van de afgelopen vijf jaar er vier minimaal hebt gewerkt en,
- je van de afgelopen 39 weken er minimaal 26 hebt gewerkt.

Werkloze beroepsbevolking jongeren

Niet schoolgaande jongeren van 15 tot 23 jaar zonder werk, of met werk voor minder dan twaalf uur per week, die actief op zoek zijn naar betaald werk voor twaalf uur of meer per week en die daarvoor direct beschikbaar zijn.

Medewerkers aan deze publicatie

Auteurs

Jeugd in Nederland

Francis van der Mooren (CBS).

1. Jeugd en gezin

Arie de Graaf (CBS).

2. Jeugd en gezondheid

Kim Knoops (CBS): gezond voelen en overgewicht.

Karin Monshouwer (Trimbos-instituut): alcohol en drugs.

Hanneke de Graaf (Rutgers Nisso Groep): seksueel gedrag.

Francis van der Mooren (CBS): roken, jeugdzorg en kindermishandeling.

3. Jeugd op school

Theo van Miltenburg (CBS): deelname onderwijs en achterstandsleerlingen.

Lieke Stroucken (CBS): schoolloopbanen.

4. Jeugd actief in de maatschappij

Hans Schmeets (CBS) en Saskia te Riele (CBS).

5. Jeugd op de arbeidsmarkt

Lieke Stroucken (CBS): voortijdige schooluitval.

Astrid Pleijers (CBS): werkloze jongeren.

Ton van Maanen (CBS): uitkeringen.

6. Jeugd en veiligheid

Francis van der Mooren (CBS): slachtofferschap en onveiligheidsgevoelens.

Cecile Schut (CBS): daderschap en verdachten in de gemeente.

Redactie

Francis van der Mooren (CBS)

Astrid Pleijers (CBS)

Jos Schiepers (CBS)

Eindredactie

Annelies Boerdam (CBS)